

Regeringens proposition

1977/78: 126

om ersättning för brottsskador;

beslutad den 2 mars 1978.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås nya regler om ersättning av statliga medel för brottsskador (brottsskadeersättning). Reglerna tas in i en brottsskadelag, som ersätter nuvarande bestämmelser om sådan ersättning.

Personskador ersätts i fortsättningen utan behovsprövning. Den skadelidande skall i princip få full ersättning för skadan. Detsamma gäller när någon har tillfogats egendomsskada genom brott av rymling från kriminalvårdsanstalt e. d. Brottskadeersättning skall även kunna utgå för egendomsskador i andra fall i den mån den skadelidandes försörjningsmöjligheter har allvarligt äventyrats genom skadan eller ersättningsbehovet i övrigt är särskilt angeläget.

Ansökningar om brottsskadeersättning skall prövas av en ny myndighet, brottsskadenämnden.

Den nya brottsskadelagen föreslås träda i kraft den 1 oktober 1978.

Propositionens förslag till Brottsskadelag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller ersättning av statsmedel för skada till följd av brott (brottsskadeersättning).

Lagen tillämpas om brottet har begåtts i Sverige. Vid personskada är lagen dessutom tillämplig om brottet har begåtts utomlands mot någon som hade hemvist i Sverige. Lagen tillämpas dock ej, om brottet och den skadelidande har så ringa anknytning till Sverige att det inte är rimligt att skadan ersätts av svenska statsmedel.

Förutsättningar för brottsskadeersättning

2 § Brottsskadeersättning utgår för personskada. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

3 § Brottsskadeersättning utgår för sakskada i fall då brottet har begåtts av någon som var

1. intagen i kriminalvårdsanstalt,
2. inskriven vid eller intagen i ungdomsvårdsskola,
3. intagen i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, såvitt gäller försökspermitterad dock endast om han bodde på inackorderingshem eller fick familjevård,
4. häktad enligt beslut som hade verkställts, eller
5. underkastad motsvarande frihetsberövande i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Första stycket tillämpas även på ren förmögenhetsskada, om särskilda skäl föreligger.

4 § Brottsskadeersättning utgår för sakskada och ren förmögenhetsskada även i annat fall än som avses i 3 § i den mån den skadelidandes möjligheter att försörja sig allvarligt har äventyrats genom skadan eller ersättningsbehovet annars, med hänsyn till hans ekonomiska villkor och omständigheterna i övrigt, framstår som särskilt angeläget.

Bestämmande av brottsskadeersättning

5 § Brottsskadeersättning med anledning av personskada bestäms enligt 5 kap. 1–5 §§ skadeståndslagen (1972:207).

Livränta utgår endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Livränta värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).

6 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas skadestånd på grund av skadan som skadevållaren har betalat eller kan antagas ha förmåga att betala.

7 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av personskada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan och som inte har avräknats redan med stöd av 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207). Avräkning sker dock ej i den mån ersättningen motsvarar ett sparande från den skadelidandes sida.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada avräknas, förutom skadestånd, annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

8 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning för skada på egendom, som ej var försäkrad mot skaderisken och som den skadelidande måste antagas ha underlåtit att försäkra på grund av omfattningen av sina tillgångar och riskspridningen i sin verksamhet, avräknas försäkringsersättning som skulle ha utgått om försäkring hade funnits.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning för skada på egendom, som enligt vedertaget bruk borde ha hållits försäkrad mot skaderisken men som den skadelidande har försummat att försäkra, avräknas i skäligen omfattning försäkringsersättning som skulle ha utgått om försäkring hade funnits.

9 § I fråga om jämkning av brottsskadeersättning på grund av medverkan genom vållande på den skadelidandes sida tillämpas 6 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207).

Brottsskadeersättning kan även i fall då det inte följer av första stycket sättas ned eller falla bort, om särskilda skäl föreligger med hänsyn till att den skadelidande eller, om skadan har lett till döden, den avlidne genom sitt uppträdande i samband med brottet eller på annat liknande sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken. Vid sakskada eller ren förmögenhetsskada kan ersättningen också sättas ned eller falla bort, om särskilda skäl föreligger med hänsyn till att den skadelidande genom underlåtenhet att vidtaga sedvanliga försiktighetsåtgärder uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken.

10 § Vid personskada och vid sakskada eller ren förmögenhetsskada avräk-

nas ett självriskbelopp. Beloppet fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer och beräknas med ledning av de lägsta självriskbelopp som tillämpas här i landet vid konsumentförsäkring som innefattar skydd mot skada till följd av brott.

Första stycket gäller ej i fråga om skada till följd av brott av någon som avses i 3 §, om brottet har begåtts på eller i närheten av anstalt eller annan plats där han var omhändertagen eller fick vård eller om i övrigt särskilda skäl föreligger.

11 § Brottsskadeersättning med anledning av personskada som fastställs i form av engångsbelopp utgår med högst tjugo gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller då ersättningen bestäms. Ersättning som fastställs i form av livränta utgår för varje år med högst tre gånger det basbelopp som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning med anledning av sakskada och ren förmögensskada utgår med högst tio gånger det basbelopp som gäller då ersättningen bestäms.

Prövningen av ärende om brottsskadeersättning

12 § Ärende om brottsskadeersättning prövas av brottsskadenämnden. Regeringen kan dock föreskriva att annan myndighet skall pröva ärende om ersättning för skada vållad av någon som avses i 3 § 1 eller 2, om ansökan gäller ersättning med högst 500 kronor. Mot beslut av sådan myndighet förs talan hos brottsskadenämnden genom besvär.

Mot brottsskadenämndens beslut får talan inte föras.

13 § Brottsskadenämnden består av ordförande, vice ordförande och tre andra ledamöter. Ordföranden och vice ordföranden skall vara lagfarna och erfarna i domarvärv.

Brottsskadenämnden är beslutför med fyra ledamöter.

I den utsträckning som regeringen föreskriver får ordföranden, vice ordföranden eller tjänsteman vid brottsskadenämnden på nämndens vägnar avgöra ärende om brottsskadeersättning som ej är av principiell betydelse eller annars av större vikt.

14 § Ansökan om brottsskadeersättning skall göras inom två år från det att brottet begicks. Föreligger särskilda skäl kan ansökan prövas även om den har kommit in för sent.

Ansökan prövas endast om brottet har anmälts till åklagare eller polismyndighet eller om sökanden visar giltig anledning till att sådan anmälan inte har gjorts.

15 § Kostnad för biträde eller utredning i ärende om brottsskadeersättning kan ersättas av allmänna medel, om synnerliga skäl föreligger med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter.

Övriga bestämmelser

16 § Anspråk på brottsskadeersättning får inte överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Anspråk på brottsskadeersättning med anledning av personskada får inte tagas i mät för den skadelidandes skuld. Utmätning av livräntebelopp kan dock ske enligt vad som föreskrivs i utsökningslagen (1877:31 s. 1).

17 § Utgår brottsskadeersättning, inträder staten intill det utgivna beloppet i den skadelidandes rätt till skadestånd till den del detta ej har avräknats vid bestämmande av ersättningen. Detsamma gäller beträffande annan förmån på grund av skadan som hade bort avräknas vid ersättningens bestämmande men som då inte var känd.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1978.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-02-09

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Romanus

Lagrådsremiss om ersättning för brottsskador

1 Inledning

Den som tillfogas skada genom brott har f. n. vissa möjligheter att få ersättning av allmänna medel. Vid personskada kan sådan ersättning efter behovsprövning utgå från ett särskilt anslag på justitiedepartementets huvudtitel. Förutsättningarna för denna ersättningsrätt regleras i kungörelsen (1971:505) om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott. För skador som har vållats av intagna på kriminalvårdsanstalt eller liknande inrättning kan ersättning även utgå från ett särskilt anslag på socialdepartementets huvudtitel. Denna ersättning avser personskador, saksador och, i viss utsträckning, förmögenhetsskador i övrigt.

Efter hemställan av riksdagen tillkallades i juni 1974 särskilda sakkunniga¹ för att utreda frågan om vidgad ersättning till brottsoffer m. m. I februari 1975 utvidgades de sakkunnigas uppdrag till att avse även frågan om statlig ersättning för skada till följd av förskingring av förmyndare eller god man.

De sakkunniga, som antog namnet brottsskadeutredningen, avlämnade i juli 1977 betänkandet (SOU 1977:36) Ersättning för brottsskador. Till protokollet i detta ärende bör fogas en sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1* och det lagförslag som läggs fram i betänkandet som *bilaga 2*. Beträffande nuvarande svenska och utländska förhållanden samt utredningens närmare överväganden hänvisas till betänkandet.

¹ Riksåklagaren Holger Romander, ordförande, samt riksdagsmännen Sven Johansson och Arne Nygren. Experter: hovrättsassessorn Edvard Nilsson, direktören Erland Strömbäck och lagmannen Carl-Edvard Sturkell.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, domstolsverket, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet, försvarets civilförvaltning, socialstyrelsen, riks försäkringsverket, kammarkollegiet, statskontoret, JK-utredningen (Ju 1974:20), decentraliseringsutredningen (Kn 1975:01), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, överförmyndarnämnden i Stockholms kommun, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska försäkringsbolags riksförbund, Folksam, Trafikförsäkringsanstaltens nämnd, Försäkringsjuridiska föreningen, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges frivårdstjänstemän, Sveriges skadefria bilisters förbund, Föreningen Sveriges polischefer, Föreningen Sveriges statsåklagare, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningen Sveriges överförmyndare och Övervakarnas riksförbund.

RÅ har bifogat yttranden från överåklagarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö åklagardistrikt samt från länsåklagaren i Uppsala län och länsåklagaren i Blekinge län och Kronobergs län. Länsåklagaren i Uppsala län har bifogat yttrande från åklagarmyndigheten i Uppsala åklagardistrikt.

Yttrande över betänkandet har dessutom inkommit från Försäkringsbolaget Ansvar.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

Den som tillfogas skada till person eller egendom kan under vissa omständigheter få skadestånd av annan. Utgångspunkten är därvid att den skadelidande skall ha full ersättning för den förlust han har lidit. Om den skadeståndsskyldige skyddas av s. k. ansvarsförsäkring, betalas skadeståndet av försäkringsgivaren inom försäkringssummans ram.

Rätt till skadestånd föreligger bl. a. när den skadelidande har tillfogats skadan genom brott. Skadestandsreglerna ger emellertid ett bristfälligt skydd i dessa fall. Många gånger går det inte att få klarhet om vem som har förövat brottet. Och även om gärningsmannen är känd saknar han ofta förmåga att ens till någon del fullgöra sin skadeståndsskyldighet. Den skadelidande kan i allmänhet inte heller räkna med att få ut skadeståndet från en ansvarsförsäkring. Sådan försäkring gäller nämligen normalt inte vid skada som framkallas genom brott. Det torde f. ö. höra till undantagen att gärningsmannen håller sig med ansvarsförsäkring.

Den som drabbas av skada till följd av brott har alltså i praktiken ofta sämre

möjligheter än andra skadlidande att få ut det skadestånd som han kan vara berättigad till på grund av sin skada. Detta förhållande har sedan länge väckt uppmärksamhet i den allmänna debatten. För att förbättra brottsoffrens ställning har också statsmakterna infört vissa möjligheter till ersättning av allmänna medel i dessa fall.

Redan år 1948 infördes ett provisoriskt ersättningssystem avseende skador som vållas av rymlingar från kriminalvårdsanstalt, ungdomsvårdsskola eller liknande inrättning. Ersättningen utgår efter en skälighetsprövning från ett särskilt anslag på socialdepartementets huvudtitel. Anslaget, som vanligen kallas rymlingsanslaget, administreras sedan ett antal år av socialstyrelsen. Normerna för ersättningen har numera utvecklats och uppnått sådan stadga att man i praktiken kan tala om en rätt till ersättning i de flesta fall. Från anslaget betalas ersättning för personskada, sakskada och i viss utsträckning ren förmogenhetsskada. Vid skadevärderingen följs med smärre avvikelser allmänna skadeståndsregler. Som regel utges full ersättning för skador som inte ersätts från försäkring. Någon behovsprövning förekommer inte.

Bistånd kan också ges åt dem som i andra fall åsamkas personskada genom brott. Sålunda har fr. o. m. budgetåret 1971/72 tagits upp ett särskilt anslag på justitiedepartementets huvudtitel för ersättning i sådana fall. Bestämmelser om utnyttjande av anslaget finns i kungörelsen (1971:505) om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott (ändrad 1974:355). Enligt kungörelsen utgår ersättning efter prövning av den skadelidandes behov. Därvid tas hänsyn till skadestånd eller annan ersättning som tillkommer honom med anledning av skadan. Ersättning utgår inte i vidare mån än som följer av allmänna regler om skadestånd vid personskada. Ärende om ersättning prövas av regeringen efter beredning i justitiedepartementet.

Frågan om vidgad ersättning av allmänna medel till brottsoffer aktualiserades av riksdagen år 1974 (JuU 1974:1, rskr 1974:22). Med anledning härav tillsattes brottsskadeutredningen (Ju 1974:18) för att undersöka frågan. Utredningen avlämnade i juli 1977 betänkandet (SOU 1977:36) Ersättning för brottsskador. I betänkandet föreslås att de nuvarande systemen beträffande rymlingsskador och personskador i övrigt på grund av brott slås samman till ett ersättningssystem och att bestämmelser i ämnet tas upp i en brottsskadelag.

Utredningens förslag innebär i sak att den nuvarande behovsprövningen vid personskador tas bort och att ersättning i stället skall utgå enligt den skadeståndsrättsliga principen om full gottgörelse för skadan. Ersättning skall enligt förslaget även utgå för egendomsskador till följd av brott, om skadan har avsett egendom som är av särskild betydelse för den skadelidandes försörjning. Också i andra fall skall egendomsskador till följd av brott ersättas, om de har vållats av någon som är intagen i eller har rymt från kriminalvårdsanstalt eller liknande inrättning. De regler som f. n. gäller om sådana skador behålls i stort sett oförändrade. Slutligen föreslås att ansökan om

ersättning för de nu berörda brottskadorna, s. k. brottsskadeersättning, skall prövas av en ny myndighet, brottskadenämnden.

Utredningens förslag har fått ett gynnsamt mottagande vid remissbehandlingen. Huvuddragen i förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Från några håll ifrågasätts dock om inte staten bör ta på sig ett vidsträcktare ersättningsansvar än utredningen har föreslagit. Vidare anser ett par remissinstanser att ärenden om brottsskadeersättning bör prövas av domstol, i varje fall i sista instans, och inte uteslutande i administrativ ordning. Från försäkringshåll ifrågasätts å andra sidan om inte försäkringsbolagen kunde ta hand om skaderegleringen av ersättningsärendena.

För egen del vill jag till en början understryka att de nuvarande möjligheterna till ersättning av allmänna medel för brottskador fyller en viktig uppgift. Till stor del täcks visserligen ersättningsbehovet för de skadelidande av socialförsäkringen och andra former av försäkring på den skadelidandes sida. I detta sammanhang märks särskilt det s. k. överfalls-skyddet som ingår i de flesta hem- och villahemförsäkringar och som ger ersättning när den försäkrade har skadats genom misshandel eller annat uppsåtligt våld. Erfarenheten visar emellertid att försäkringsskydd helt eller delvis saknas i ett beaktansvärt antal fall, framför allt när det gäller personer i knappa ekonomiska omständigheter. Med hänsyn till brottsoffrens ogynnsamma belägenhet i fråga om utsikterna att genom skadestånd få full kompensation för sin skada föreligger därför för deras del ett särskilt behov av ekonomisk hjälp från samhällets sida.

Frågan är nu om de åtaganden som staten hittills har gjort är tillräckliga eller om de bör utvidgas. För en utvidgning talar rent allmänt hänsynen till brottsoffren. De flesta av oss torde finna det rimligt och rättvist att samhället visar sin solidaritet med dem som drabbas av brott genom att ta på sig ett större ekonomiskt ansvar. Här kommer även kriminalpolitiska aspekter in i bilden. Ett ökat statligt ansvar för brottskador kan nämligen bidra till att allmänheten får en positivare attityd till den öppnare och mer humana kriminalvård som statsmakterna under stor enighet har fattat beslut om. Detsamma gäller inställningen till ungdoms- och nykterhetsvården. Ett sådant samhällsansvar skulle också – i förening med återhållsamhet i utövningen av regress mot skadevållaren – kunna underlätta rehabiliteringen av den som till följd av brott har ådragit sig en omfattande skadeståndsbörda. Hans vilja att ta arbete måste uppenbarligen främjas, om han inte förföljs av alltför betungande skadeståndsanspråk.

Det är å andra sidan uppenbart att staten inte kan ta på sig ett obegränsat ansvar för alla förekommande brottskador. Här liksom på andra områden måste olika ersättningsbehov i samhället vägas mot varandra. I första hand får man alltså inrikta sig på att tillgodose de mest angelägna behoven.

Ytterligare en omständighet som manar till försiktighet är att ett system

med statlig ersättning för brottsskador inte får medföra att allmänheten blir mindre benägen att skaffa sig försäkringsskydd mot dessa skador. Detta skulle innebära att staten tog över ansvaret för den sektor av försäkringsbranschen som tar sikte på skyddet mot skador på grund av brott. Som utredningen har understrukt är en sådan utveckling inte önskvärd. Det är också viktigt att en vidsträckt ersättningsrätt inte verkar hämmande på allmänhetens benägenhet att själv vidta olika skyddsåtgärder i brottsförebyggande syfte.

Från sociala och humanitära synpunkter är skälen för ett statligt engagemang särskilt starka när det gäller personskador. Möjligheterna till statlig ersättning för sådana skador begränsas f. n. av kravet på att ersättningen skall utgå efter prövning av den skadelidandes behov. Om denna begränsning tas bort, ger ersättningssystemet full gottgörelse till den skadelidande. Som jag kommer att gå in på närmare i ett följande avsnitt finns det inte anledning anta att det uppstår någon större ökning av statens kostnader för personskador, om kravet på en behovsprövning avskaffas. Inte heller i övrigt inger det några betänkligheter att slopa den begränsning för ersättningsrätten som f. n. ligger i denna behovsprövning.

När det gäller egendomsskador i allmänhet är skälen för ett ersättningsåtagande från samhällets sida inte lika påtagliga som vid personskador. I stor utsträckning rör det sig om skador som de skadelidande kan och bör försäkra sig mot. Omständigheterna kan emellertid vara ömmande även när någon har tillfogats ekonomiska förluster genom annans brottsliga förfarande. Detta gäller särskilt fall där den skadelidandes försörjningsmöjligheter allvarligt äventyras genom skadan eller där t. ex. en pensionär har berövats egendom som han endast med stora ekonomiska uppoffringar har lyckats skaffa sig. Med tanke på bl. a. sådana fall kan det finnas anledning att införa en rätt till ersättning av allmänna medel för egendomsskador. Om ersättningsrätten begränsas till de särskilt angelägna ersättningsbehoven, behöver kostnaderna för statens del inte bli alltför stora. I övrigt ger sig emellertid de skäl till känna som jag förut har angett mot ett vidsträckt statligt ersättningsåtagande.

Beträffande egendomsskador som vållas av vissa rymlingar m. fl. föreligger dock speciella förhållanden. När rymlingsanslaget infördes åberopades som skäl för att ge statlig ersättning i dessa fall i första hand hänsyn till de kringboende, som annars lätt kunde komma att inta en negativ hållning till anstalten och dem som vårdades där. Också de öppnare vårdformer som hade börjat tillämpas inom kriminalvården och andra vårdområden och som innebar risker för en ökad rymningsfrekvens ansågs tala för att det allmänna fick bära kostnaderna för rymlingsskadorna som ett slags omkostnad för vården. Dessa skäl är fortfarande bärande och motiverar att ersättning för dessa skador ges enligt förmånligare regler än jag nyss har förordat för egendomsskador i allmänhet. Den praxis som har utbildats vid tillämpningen av rymlingsanslaget innebär att som regel full ersättning ges enligt allmänna

skadeståndsrättsliga principer. De skadelidande har alltså redan nu en fördelaktig ställning när det gäller möjligheterna att få ersättning för rymlingsskador. Även om det kan finnas anledning att göra vissa justeringar och preciseringar i de nuvarande reglerna om dessa skador, är några större ändringar inte påkallade.

Av vad jag nu har anfört framgår att jag i allt väsentligt ansluter mig till utredningens förslag i fråga om de grunder som i fortsättningen bör tillämpas för ersättning av allmänna medel för brottsskador. Denna ersättning, som lämpligen kan kallas brottsskadeersättning, bör i princip bestämmas enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler. En utgångspunkt bör alltså bl. a. vara att den skadelidande skall ha full ersättning för sin skada. Vissa avsteg från skadeståndsreglerna kan dock visa sig nödvändiga. Exempelvis kan det finnas anledning att införa ett högsta tak för brottsskadeersättningen. Till dessa frågor återkommer jag i det följande.

Som utredningen har framhållit är det önskvärt att ersättningsreglerna så långt det är möjligt görs gemensamma för rymlingsskador och andra brottsskador. Det finns därför anledning att föra samman de nuvarande ersättningsanordningarna för dessa båda skadekategorier till ett enhetligt prövningsförfarande. En möjlighet vore att anförtro prövningen åt de allmänna domstolarna. Mot detta talar emellertid att de skadelidandes ersättningsanspråk liksom hittills får anses vara av offentligrättslig natur. Vidare blir rätten till ersättning för andra egendomsskador än rymlingsskador i väsentlig mån beroende av en skönsässig prövning. Handläggning vid allmän domstol skulle dessutom med stor sannolikhet medföra en ganska tyngande administration. Jag kan därför inte tillstyrka att brottsskadeärendena handläggs av de allmänna domstolarna. Vidare finner jag det främmande att, som en remissinstans har varit inne på, låta försäkringsbolagen ombesörja skaderegleringen. Den bästa lösningen är därför att ärendena prövas av någon myndighet i administrativ ordning. Vilken myndighet som bör ha hand om ersättningsprövningen är en fråga som jag avser att behandla i ett senare sammanhang.

De nya reglerna om brottsskadeersättning bör tas in i en särskild författning som får ersätta de nuvarande bestämmelserna om rymlingsskador och personskador på grund av brott. Eftersom reglerna är av offentligrättslig natur och innefattar rättigheter för enskilda kräver de inte lagform enligt regeringsformen. Med hänsyn bl. a. till ersättningsystemets allmänna betydelse anser jag emellertid liksom utredningen att reglerna bör ges i lag.

2.2 Det geografiska tillämpningsområdet

Enligt 1971 års kungörelse om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott utgår ersättning om brottet har begåtts i Sverige eller förövats utom landet mot någon som har hemvist här. I fråga om rymlingsskador gäller däremot en annan ordning. Det nuvarande rymlings-

anslaget tillämpas nämligen på skador som en rymling från svensk anstalt har vållat i något land inom Norden.

Utredningens förslag innebär i fråga om tillämpningsområdet för personskador att brottsskadeersättning skall utgå enligt samma regler som anges i 1971 års kungörelse. Detta förslag har i allmänhet lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Från ett par håll ifrågasätts dock om de som har hemvist här i landet skall kunna få ersättning när brottet har begåtts utomlands, i varje fall när det har förövats i ett land utanför Norden.

För min del ser jag inte någon anledning till att man på denna punkt skulle försämra de möjligheter som finns f. n. till ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott. Ersättning bör därför som hittills kunna utgå inte bara när brottet har begåtts här i landet utan också när det har begåtts utomlands mot någon som har hemvist här. Som utredningen har framhållit bör dock motsvarande ersättning som den skadelidande kan ha rätt till i ett annat land där han har skadats räknas av när brottsskadeersättningen bestäms. Det får nämligen i första hand anses vara en angelägenhet för den främmande staten att se till att han kompenseras för sin skada.

När det gäller sakskada och ren förmögenhetsskada föreslår utredningen att de nya reglerna skall tillämpas om brottet har begåtts här i landet. I fråga om rymlingsskador innebär förslaget en begränsning i förhållande till nuvarande praxis på så sätt att ersättning inte skall utgå för skador som en rymling från svensk anstalt vållar i annat nordiskt land. Å andra sidan föreslår utredningen den utvidgningen att ersättning skall kunna utgå även när en rymling från de nordiska grannländerna vållar skada här i landet.

Utredningens förslag, som beträffande rymlingsskador överensstämmer med den målsättning man i det nordiska lagstiftningssamarbetet har enats om, har överlag godtagits av remissinstanserna. Även jag ansluter mig till förslaget.

Utredningen har slutligen föreslagit att brottsskadeersättning inte i något fall skall utgå, om skadehändelsen har så ringa anknytning till Sverige att det inte är rimligt att skadan ersätts av allmänna medel här. Detta förslag har inte kommenterats av någon remissinstans.

Liksom utredningen anser jag att det skulle föra för långt att tillämpa de svenska ersättningsreglerna på fall där det beror av endast tillfälliga omständigheter att brottet har begåtts eller fullbordats i Sverige. Exempelvis finns det inte någon anledning att staten skulle ersätta skador till följd av brott som begås på ett fartyg när det under färd mellan utländska orter passerar svenskt territorialvatten. Om någon som då tillfogas personskada är bosatt i Sverige, bör ersättning dock kunna utgå i enlighet med vad jag förut har förordat om ersättning till den som skadas utomlands. Å andra sidan kan det även vid brott som begås utom landet mot någon som har hemvist i Sverige tänkas situationer där ersättning inte rimligen bör komma i fråga. Det av utredningen förordade undantaget bör därför utformas så att det tar sikte på

fall där brottet har ringa anknytning inte bara till Sverige utan även till svenska förhållanden.

2.3 Brottsskadeersättning för personskada

Bland brottsskadorna tilldrar sig personskadorna särskild uppmärksamhet. De medför ofta ett kraftigt ingrepp i den skadades livsföring och försörjningsmöjligheter och kan innebära inte bara ekonomiska förluster utan också fysiskt och psykiskt lidande av ibland allvarligt slag. Som jag tidigare har sagt är det därför en viktig uppgift för staten att ge ekonomisk kompensation till dem som tillfogas personskada på grund av brott.

När de nuvarande möjligheterna till ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott infördes år 1971 betonades att en förhållandevis stor restriktivitet var påkallad innan erfarenheter hade vunnits av det nya systemet. Regleringen tog sikte på att tillgodose de socialt mest ömmande behoven. Ersättning utgår därför f. n. endast efter en prövning av den skadelidandes behov av ersättning.

Enligt utredningens förslag skall brottsskadeersättning för personskador i fortsättningen utgå utan någon behovsprövning. Detta förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. Socialstyrelsen avstyrker dock förslaget, som enligt styrelsens mening inte utgör någon angelägen förändring från social synpunkt och som kan medföra att staten helt får ta över ansvaret för den del av den privata försäkringsverksamheten som avser överfallsskyddet inom hem- och villahemförsäkring.

Det kan visserligen sägas vara en mindre angelägen reform från social synpunkt att införa en möjlighet till ersättning av allmänna medel även för skadelidande vilkas ekonomiska situation är sådan att de själva kan bära sin skada utan att råka i ekonomiskt trångmål. Principiellt sett är det dock riktigast att brottsskadeersättning kan utgå till alla som har tillfogats personskada på grund av brott. Till stöd för att ge brottsskadeersättning också till den grupp skadelidande som f. n. saknar möjlighet att få sådan ersättning talar vidare de kriminalpolitiska skäl som jag förut har anfört till förmån för vidgade ersättningsmöjligheter.

I tillämpningen av de nuvarande ersättningsreglerna har sökandens ekonomiska förhållanden endast undantagsvis föranlett att ersättning har jämkats eller helt vägrats. I viss mån kan detta hänga samman med att ersättning inte kommer i fråga om skadan täcks av en hem- eller villahemförsäkring med överfallsskydd. Personer med god ekonomi håller sig sannolikt i stor utsträckning med sådant försäkringsskydd, och de torde komma att göra det också i fortsättningen. På grund härav behöver man knappast räkna med någon större ökning av statens kostnader för personskador på grund av brott, om den nuvarande behovsprövningen avskaffas.

Vad jag nu har sagt gäller dock endast under förutsättning att försäkringsbolagen inte kommer att upphöra att meddela försäkringsskydd vid skador på grund av överfall, om behovsprövningen tas bort. Ett sådant resultat skulle från flera synpunkter vara olyckligt. En utveckling i denna riktning är emellertid inte sannolik. Från försäkringshåll har under remissbehandlingen upplysts att det inte är aktuellt att slopa överfallsskyddet i hem- och villahemförsäkringarna, även om det statliga ersättningssystemet vid personskador på grund av brott inte kommer att innehålla någon behovsprövning i fortsättningen. Jag utgår vidare från att överfallsskyddet också efter en sådan reform kommer att ingå endast som en del i en samlad försäkringslösning och alltså inte kan väljas bort fristående från försäkringen i övrigt.

Av de skäl jag nu har anfört förordar jag att brottsskadeersättning för personskador i fortsättningen skall kunna utgå utan prövning av den skadelidandes behov av ersättning. Som jag senare kommer att utveckla närmare kan det dock vara motiverat att begränsa ersättningen i fråga om de allra högsta kräven.

Enligt nuvarande regler ersätter staten personskador vid alla slag av brott, även sådana där gärningen är straffbar redan vid ett oaktsamt beteende. Enligt utredningen bör denna ordning gälla även i fortsättningen. Detta kritiserar av en remissinstans som anser att det är naturligt med en begränsning till de rena våldsbrotten.

Motiven för att staten skall träda in med ersättning åt dem som har skadats genom brott framträder visserligen med särskild styrka när det gäller våldsbrott eller andra former av uppsåtliga brott som kan föranleda personskada. Även vid brott där gärningsmannen endast har varit oaktsam måste man emellertid räkna med att den skadelidande kan komma att ställas utan ersättning om inte staten griper in. Bl. a. kan påpekas att överfallsskyddet i hem- och villahemförsäkringarna inte gäller vid skada som den försäkrade har tillfogats genom oaktsamhetsbrott.

Det sagda talar för att också skador på grund av ouppsåtliga brott bör inrymmas i ett statligt ersättningssystem för brottsskador. Som framhölls redan vid tillkomsten av de nuvarande ersättningsreglerna skulle det inte heller vara tilltalande att i fråga om rätten till ersättning dra en strikt gräns mellan uppsåtliga och vårdslösa handlingar. F. ö. bör man inte utan starka skäl inskränka de möjligheter till ersättning som gäller f. n. Liksom utredningen anser jag därför att rätten till ersättning för personskador bör begränsas endast genom kravet att skadan skall ha vållats genom brott.

2.4 Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada i allmänhet

Också brottsskador som inte medför personskada kan innebära kännbara förluster för den skadelidande. Skadan kan utgöra sakskada, dvs. skada på bestämt föremål, eller ren förmögenhetsskada, dvs. ekonomisk skada i annat fall än när person- eller sakskada har uppkommit. Om skadan har vållats av en rymling från kriminalvårdsanstalt eller liknande inrättning kan ersättning utgå från det nuvarande rymningsanslaget. Detta återkommer jag till i nästa avsnitt. I andra fall finns det f. n. ingen möjlighet att få ersättning för skadan av allmänna medel.

Utredningens förslag innebär att brottsskadeersättning skall kunna utgå för skada på eller förlust av egendom som fordras för den skadelidandes försörjning. Ren förmögenhetsskada bör enligt utredningen i princip hållas utanför ersättningsanordningen. Utredningen påpekar dock att en gränsdragning mellan sakskada och ren förmögenhetsskada kan ge godtyckliga resultat i vissa fall. Med tanke på sådana fall föreslår utredningen att ren förmögenhetsskada skall kunna ersättas om det föreligger synnerliga skäl. Utredningen anser att denna undantagsbestämmelse bör kunna tillämpas bl. a. när åldringar med starkt nedsatt motståndskraft har tillfogats ren förmögenhetsskada genom brottsligt hot eller svek.

Remissinstanserna delar i allmänhet utredningens uppfattning att brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada – utom när det är fråga om rymningsskada – bör komma i fråga bara i begränsad omfattning. Några remissinstanser anser dock att utredningsförslaget är för restriktivt, särskilt när det gäller ersättningsmöjligheterna för åldringar som har utsatts för brott.

För min del vill jag understryka att egendomsskador till följd av brott ibland kan få socialt ödesdigra följder. Så kan först och främst vara fallet när någon i knappa ekonomiska omständigheter har berövats sparade medel eller annan egendom som han behöver för sin försörjning. Skadan kan också framstå som särskilt kännbar för den skadelidande i fall då den avser egendom som är ett resultat av en lång tids arbete och som utgör en viktig del av den skadelidandes tillvaro. Enligt min mening bör det finnas möjligheter till brottsskadeersättning i sådana särskilt ömmande fall som jag nu har berört. Särskilt angeläget är det att kunna ge ersättning åt dem som till följd av fysiskt eller psykiskt handikapp eller hög ålder har nedsatt motståndskraft och därför har svårare än andra att freda sig mot brott.

I likhet med remissinstanserna biträder jag alltså utredningens förslag att de nuvarande ersättningsmöjligheterna vid brottsskador bör utvidgas till att avse också vissa andra egendomsskador än sådana som har vållats av rymlingar från kriminalvårdsanstalt e. d. Jag delar vidare utredningens uppfattning att ersättning bör kunna ges efter en skälighetsprövning som

binds endast av vissa allmänna riktlinjer. Som några remissinstanser har påpekat täcker emellertid den formulering som utredningen har föreslagit inte helt alla ersättningsvärda fall. Jag förordar därför i stället en formulering som innebär att den skadelidande har rätt till brottsskadeersättning i den mån den skadelidandes försörjningsmöjligheter har allvarligt äventyrats genom skadan eller ersättningsbehovet i övrigt är särskilt angeläget. Även med denna formulering står det klart att ersättning utgår endast i undantagsfall.

Om ersättningsmöjligheterna begränsas på detta sätt finns det knappast anledning att göra någon formell skillnad mellan fall där skadan utgör sakskada och fall där brottet har lett till ren förmögenhetsskada. Som utredningen har påpekat kan en sådan gränsdragning f. ö. ibland ge ganska konstlade resultat. I praktiken torde ersättning emellertid som regel bli aktuell bara vid sakskada.

En fråga som har tilldragit sig särskild uppmärksamhet är i vad mån statlig ersättning bör utgå för förmögenhetsförluster som drabbar omyndiga m. fl. genom förskingring eller liknande brott av förmyndare eller god man. Utredningen har funnit att ett särskilt ersättningssystem för sådana skador skulle få obetydlig användning, bl. a. på grund av de ökade möjligheter att kontrollera förvaltningen av förmynderskap och godmanskap som har införts genom ändringar i förmynderskapslagstiftningen (prop. 1974:142, LU 1974:38, rskr 1974:404). Utredningen har därför inte velat förordna någon särskild ersättningsanordning för dessa fall. Denna ståndpunkt har överlag godtagits av remissinstanserna. Jag har samma uppfattning men vill tillägga att ersättning naturligtvis bör kunna utgå under de speciella förutsättningar som jag nyss har förordat beträffande egendomsskador i allmänhet, nämligen vid särskilt angelägna ersättningsbehov.

I ett avseende bör sakskador enligt utredningen ersättas utan någon sådan skälighetsprövning som jag förut har förordat. Det gäller skada på kläder och andra personliga bruksföremål som har uppkommit i samband med att den skadelidande har tillfogats personskada. Detta förslag, som i allmänhet har godtagits under remissbehandlingen, har förebild i nuvarande praxis vid tillämpningen av brottsskadeanslaget för personskador. Enligt denna praxis ersätts nämligen skada på kläder, glasögon och liknande föremål. Jag ansluter mig till förslaget, som dock bör jämkas något så att det helt överensstämmer med vad som gäller f. n.

2.5 Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada i samband med rymning

Från det nuvarande rymningsanslaget utgår ersättning för personskada, sakskada och i viss utsträckning ren förmögenhetsskada, om skadan har vållats av någon som har

1. avvikit, permitterats eller beviljats frigång från kriminalvårdsanstalt,
2. avvikit eller permitterats från ungdomsvårdsskola eller omhändertagits på sådan skola och placerats för vård utom skolan, eller
3. avvikit eller beviljats tillfällig permission från allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare eller efter omhändertagande på sådan anstalt är bosatt på inackorderingshem eller åtnjuter familjevård.

I tillämpningen av rymlingsanslaget har ersättning i vissa fall utgått även för skador som utan samband med rymning eller rymningsförsök har vållats inom anstalten.

Vid ersättningens bestämmande följs med smärre avvikelser allmänna skadeståndsregler. Ersättning utgår alltså utan behovsprövning och oberoende av om omständigheterna i övrigt är ömmande eller inte. Ren förmögenhetsskada ersätts dock endast i undantagsfall. Ansökningar om ersättning för t. ex. bedrägeri eller förskingring avslås som regel.

Som nämnts i avsnitt 2.1 föreslår utredningen att de som har drabbats av brott av personer som är intagna på anstalt m. m. fortfarande skall ha en särskilt gynnsam ställning i ersättningshänseende. Eftersom personskada skall ersättas fullt ut redan enligt de regler som har behandlats i avsnitt 2.3 blir det emellertid i detta sammanhang endast fråga om ersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada. Sakskada skall enligt utredningsförslaget liksom hittills ersättas utan begränsning. För ren förmögenhetsskada skall ersättning dock utgå endast om särskilda skäl föreligger.

När det gäller tillämpningsområdet för den särskilda regleringen föreslår utredningen vissa utvidgningar. Sålunda bör reglerna enligt utredningens mening omfatta också skador vållade av den som på grund av misstanke om brott eller av annan anledning är intagen i polisarrest eller allmänt häkte eller har avvikit därifrån. Utredningen föreslår vidare att ersättning skall kunna utgå när skadevållaren har rymt från annat nordiskt land där han har underkastats frihetsberövande som svarar mot vad som anges i de svenska reglerna. I övrigt föreslår utredningen endast vissa förtydliganden i bestämmelserna.

Vid remissbehandlingen har utredningens förslag i allmänhet godtagits. Ett par remissinstanser är emellertid kritiska till förslaget att kretsen skadevållare även skall omfatta personer som är tillfälligt omhändertagna och placerade i polisarrest. Andra remissinstanser anser att staten bör svara också för skador av dem som är föremål för kriminalvård i frihet eller som är intagna i anstalt eller vårdinrättning för vilken landstingskommun eller kommun är huvudman.

I det föregående (avsnitt 2.1) har jag uttalat att egendomsskador som är s. k. rymlingsskador bör ersättas enligt förmånligare normer än andra egendomsskador, huvudsakligen i överensstämmelse med gällande regler. För sakskada bör alltså i princip full ersättning utgå, oavsett omständigheterna i det särskilda fallet. Som utredningen har föreslagit bör däremot ren

förmögenhetsskada ersättas endast i undantagsfall. Jag återkommer till detta i specialmotiveringen.

De nya ersättningsreglerna om rymlingsskador i brottsskadelagen bör naturligtvis i första hand ta sikte på samma kategorier skadevållare som omfattas av de nuvarande reglerna. Enligt min mening talar emellertid starka skäl för att utsträcka dessa regler till dem som är häktade på grund av beslut som har verkställts. I dessa fall utgör frihetsberövandet i allmänhet endast ett första led i ingripanden som f. n. inryms under ersättningsreglerna. I regel bereder det inte heller några svårigheter att konstatera om någon som har vållat skada vid tillfället var häktad eller inte.

Förhållandena är inte helt likartade vid de andra mer tillfälliga frihetsberövanden som enligt utredningens mening också bör föras in under en ersättningsanordning för rymlingsskador. Utöver anhållande och häktning förekommer flera sådana frihetsberövanden inom vårdområdet. Sålunda kan övervakningsnämnd under kortare tid låta omhänderta en person. Vidare kan barn, ungdomar och alkoholmissbrukare tillfälligt omhändertas enligt barnavårdslagen (1960:97) eller nykterhetsvårdslagen (1954:579). I många av dessa fall placeras den omhändertagne i polisarrest eller häkte. Det finns även frihetsberövanden som inte har direkt anknytning till något vårdområde, såsom hämtning till förhör inför domstol eller omhändertagande enligt lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande eller lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. Dessa frihetsberövanden är ofta mycket kortvariga.

De skäl, främst hänsynen till närboende, som motiverar att staten svarar för skador vållade av rymlingar gör sig inte gällande med samma styrka när det gäller de kortvariga frihetsberövanden som jag nu har berört. Det kan även uppstå problem när det gäller att avgöra om exempelvis ett beslut enligt lagen om tillfälligt omhändertagande fortfarande skall anses bestå i fall då en person har avvikit från en polisarrest och därefter vållat skada. Eftersom antalet rymlingar i samband med kortare frihetsberövanden sannolikt är mycket litet, finns det inte heller något större behov av att dessa fall omfattas av ersättningsreglerna för rymlingsskador. Jag tillstyrker därför inte utredningens förslag på denna punkt.

I enlighet med vad jag har förordat i avsnitt 2.2 bör staten svara för skador som en rymling från annat nordiskt land vållar här i landet. Den begränsning av kretsen skadevållare som jag nyss har förordat bör dock gälla även i dessa fall. Ersättning bör alltså utgå endast när den som har rymt från ett annat nordiskt land har underkastats ett frihetsberövande vars motsvarighet här i landet inryms under det statliga ersättningssystemet.

I den allmänna debatten och i riksdagsmotioner har vid olika tillfällen framförts krav på att staten skall ersätta skador som har vållats av personer vilka är föremål för kriminalvård i frihet. Uppmärksamheten har därvid särskilt riktats mot fall där skadevållaren har dömts till ungdomsfängelse eller

internering och överförts till vård utom anstalt.

Om staten skulle ersätta även skador vållade av personer som är villkorligt frigivna, överförda till vård utom anstalt eller i annat fall föremål för kriminalvård i frihet, har man enligt min mening närmast sig ett system där staten svarar för snart sagt alla brottsskador. En utvidgning till dessa skadevållare kan inte heller motiveras av de skäl som talar för särskilt gynnsamma regler när det gäller ersättning till dem som tillfogas skador av rymlingar från olika anstalter. Jag anser därför, i likhet med utredningen, att det inte finns tillräcklig anledning att utvidga kretsen skadevållare till dem som är föremål för kriminalvård i frihet.

En fråga som också har tilldragit sig uppmärksamhet i skilda sammanhang är rätten till ersättning när skador har vållats av någon som har rymt från anstalt eller annan vårdinrättning för vilken landstingskommun eller primärkommun är huvudman. De inrättningar som här kommer i fråga avser psykiatrisk vård, omsorgsvård för psykiskt utvecklingsstörda, barna- och ungdomsvård samt nykterhetsvård. Skador som har vållats av intagna vid sådana vårdinrättningar ersätts f. n. inte av staten från rymlingsanslaget annat än när det är fråga om s. k. erkända vårdanstalter för alkoholmissbrukare. De flesta kommuner har dock tecknat en särskild försäkring som ger ersättning i dessa fall oberoende av om fel eller försummelse kan konstateras hos vårdpersonalen. Även de kommuner som inte har tecknat sådan försäkring utger i regel ersättning på liknande grunder. Några kommuner ger dock ersättning endast på skadeståndsrättslig grund, dvs. bara när skadan har vållats genom fel eller försummelse hos någon som tjänstgör vid kommunen.

I samband med att vissa ändringar gjordes i skadeståndslagen år 1975 uttalade riksdagen att det var otillfredsställande att skyddet för de skadelidande var sämre inom den kommunala vårdsektorn än vid motsvarande statliga vårdinrättningar. Riksdagen ansåg emellertid att man borde hålla fast vid principen att ersättningsfrågan skulle lösas genom ett frivilligt försäkringsskydd som bekostades av de kommunala huvudmännen själva. Riksdagen ville därför inte ta initiativ till lagstiftningsåtgärder som syftade till att låta det statliga ersättningssystemet omfatta även sådan vårdverksamhet som bedrevs av landstingskommun eller kommun (se LU 1975:16 s. 46 f, rskr 1975:133).

För min del finner jag inte anledning att nu inta en annan ståndpunkt än den som riksdagen har gett uttryck åt. Jag anser alltså att det inte f. n. är påkallat att staten tar på sig ett vidsträckt ansvar för egendomsskador som har vållats av intagna vid anstalt eller vårdinrättning för vilken landstingskommun eller primärkommun är huvudman eller genom lag ålägger huvudmännen ett sådant ansvar. Det kan dock finnas anledning att återkomma till denna fråga, om huvudmannaskapet för ungdomsvårdsskolorna och de statliga vårdanstalterna för alkoholmissbrukare i en framtid förs

över från staten till landstingskommunerna eller primärkommunerna i anslutning till den nya sociallagstiftning som har föreslagits av socialutredningen i betänkandet (SOU 1977:40) Socialtjänst m. m.

En särskild fråga är om ersättning skall kunna utgå även för skador som har uppkommit utan samband med brott. I den hittillsvarande tillämpningen av rymlingsanslaget har ersättning ibland getts i sådana fall. Utredningen vänder sig mot denna praxis och anser att ersättning i fortsättningen bör komma i fråga endast när skadan har vållats genom en brottslig handling. Utredningen framhåller dock att man i fall då skadan har tillfogats arbetsgivare, hyresvärd, övervakare eller fosterförälder till skadevällaren eller då den har vållats vid en rymning inte bör ställa alltför höga krav på bevisningen om att den skadevällande handlingen utgör ett brott. Detta uttalande kritiscras av ett par remissinstanser, som anser det olämpligt att man inför något slags presumption för att skadan i dessa fall har vållats genom brott. I övrigt har utredningens förslag lämnats utan erinran under remissbehandlingen.

Liksom utredningen anser jag att en genomgående förutsättning för ersättning enligt de nya reglerna bör vara att skadan har vållats genom brott. Ett sådant krav bör alltså i fortsättningen gälla även vid rymlingsskador. Som framhållits under remissbehandlingen bör frågan om det föreligger ett brott inte bedömas på annat sätt i dessa fall än vid andra brottskador. Den som begär brottskadeersättning måste alltså kunna visa att skadan har uppkommit genom en brottslig handling och inte enbart genom en oakt-samhet som ej är straffbar. Omständigheterna torde emellertid ofta vara sådana att sökandens påstående om hur skadan har uppkommit kan godtas utan någon mera ingående utredning.

Det kan tilläggas att skador som har tillfogats fosterförälder, hyresvärd e.d. i viss utsträckning kan ersättas från de anslag för placering av elever i enskilda hem m. m. som står till ungdomsvårdens förfogande. Liksom utredningen räknar jag med att sådan ersättning kommer att utgå även i fortsättningen i den mån det framstår som skäligt.

2.6 Avräkning av skadestånd och andra förmåner

De nuvarande brottskade- och rymlingsanslagen utgör ett supplerande skydd för de skadelidande och ger ersättning endast i den mån andra möjligheter att täcka skadan saknas. När ersättningen bestäms tas därför hänsyn till skadestånd och annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan.

Också enligt utredningens förslag skall skadestånd och annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan beaktas när brottskadeersättning bestäms. Skadestånd skall dock avräknas bara i den mån det har betalats eller kan beräknas bli betalt. Vidare skall förmåner från personförsäkring som innefattar sparande avräknas endast i skälig omfattning.

Utredningens förslag har i allmänhet lämnats utan erinran vid remissbehandling. Från några håll understryks dock att beviskravet inte får ställas för högt när det gäller sannolikheten för att den brottslige skadevällaren inte kommer att fullgöra sin skadeståndsskyldighet.

Som jag tidigare har sagt är ett av skälen till ett statligt ersättningssystem för brottskadador att den skadelidande i dessa fall ofta riskerar att gå miste om det skadestånd som han kan vara berättigad till för sin skada. Det är med hänsyn till detta uppenbart att brottskadeersättning inte skall utgå om skadeståndet trots allt betalas. Som utredningen har föreslagit bör även skadestånd, som visserligen inte har betalats men som man med fog kan utgå från kommer att betalas, räknas av när brottskadeersättningen bestäms. I detta hänseende bör dock alltför stränga krav på utredningen inte ställas upp. Den skadelidande bör i princip inte anses ha någon skyldighet att väcka skadeståndstalan mot skadevällaren eller att söka driva in ett utdömt skadestånd. I ersättningsärendet får i stället en bedömning göras av den skadelidandes faktiska utsikter att genom sådana åtgärder få ut det skadestånd som han kan vara berättigad till enligt skadeståndsrättsliga regler.

Att skadestånd skall avräknas innebär att också ersättning från förekommande ansvarsförsäkring skall beaktas när brottskadeersättningen bestäms. Som jag tidigare har sagt kan den skadelidande visserligen i regel inte räkna med att skadeståndet betalas från en ansvarsförsäkring som skadevällaren har tecknat. I vissa fall kan det emellertid bli aktuellt med ersättning från den s. k. trygghetsförsäkringen, som gäller bl. a. när en arbetstagare skadas i arbetet genom brott. Också det i hem- och villahemförsäkringen ingående överfallsskyddet täcker i allmänhet det skadestånd som den skadelidande kan ha rätt till när han har skadats till följd av en brottslig handling. Brottskadeersättning skall alltså inte utgå i den mån den skadelidande kan få sin skada ersatt genom sådan försäkring.

Den skada som har föranlett anspråk på brottskadeersättning kan medföra att den skadelidande får rätt till även andra förmåner än skadestånd o.d. Beträffande personskada kan nämnas förmåner från socialförsäkringen, förmåner på grund av anställningsavtal och förmåner från enskild personförsäkring. Vid sakskada kan den skadelidande ha rätt till ersättning från sakförsäkring, t. ex. stöldförsäkring.

När det gäller personskada bör givetvis förmåner som enligt skadeståndsrättsliga regler skall avräknas vid bestämmande av skadestånd beaktas också när brottskadeersättning bestäms. Det innebär att avräkning skall ske för förmåner som är förenade med regressrätt mot skadevällaren för den som har betalat ut dem, t. ex. ersättning för sjukvårdskostnader i vissa fall. Vidare skall ersättning för inkomstförlust eller förlust av underhåll minskas med förmåner som anges i 5 kap. 3 § skadeståndslagen, dvs. ersättning från socialförsäkringen eller annan likartad förmån, sjuklön eller pension från arbetsgivare, pension från kollektiv tjänstepensionsförsäkring samt periodisk

ersättning från sådan olycksfalls- eller sjukförsäkring som har meddelats på grund av kollektivavtal.

Som utredningen har framhållit bör avräkningen emellertid inte stanna vid dessa förmåner. Enligt skadeståndsreglerna kan den som har tillfogats personskada utan avräkning uppbära vissa försäkringsförmåner vid sidan av förekommande skadestånd. Så är fallet med förmåner från s. k. summaförsäkring, dvs. liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring som ger ersättning med ett på förhand bestämt belopp utan närmare anpassning till skadan i det enskilda fallet. De skäl som har föranlett att sådana förmåner inte avräknas inom skadeståndsrätten (se prop. 1975:12 s. 126 f och LU 1975:16 s. 32 f) framträder inte med samma styrka när det gäller ersättning av allmänna medel som skall utgå först om den skadelidande inte kan få kompensation för sin skada på annat håll. Även förmåner från summaförsäkring bör därför som regel avräknas när brottsskadeersättning bestäms. Ibland kan dock förmåner från livsförsäkring inrymma ett visst mått av sparande, och det kan då vara oskäligt att dra in hela förmånerna i avräkningsförfarandet. Som utredningen har föreslagit bör förmånerna i dessa fall avräknas endast i skälig omfattning.

På samma sätt som gäller inom skadeståndsrätten bör avräkning ske för förmåner som den skadelidande har rätt till på grund av personskada, oavsett om han utnyttjar denna rätt eller ej. Som utredningen har framhållit utan erinran från remissinstanserna bör det däremot inte komma i fråga att avräkna förmåner som skulle ha kunnat utgå, om den skadelidande hade skaffat sig försäkringsskydd mot personskada. Även om det kan sägas att han egentligen borde ha hållit sig med sådant försäkringsskydd, bör någon avräkning inte ske.

Beträffande sakskada och ren förmögenhetsskada finns inte några särskilda avräkningsregler inom skadeståndsrätten. Av de principer om försäkringsgivares regressrätt som gäller enligt lagen (1927:77) om försäkringsavtal följer dock att avräkning skall ske för försäkringsförmåner som den skadelidande har fått ut med anledning av skadan. Något hinder mot att denne kräver full ersättning för skadan direkt av den skadeståndsskyldige finns emellertid inte. Vad som hade kunnat utgå från försäkringen, om den skadelidande i stället hade utnyttjat den, räknas alltså inte av.

I likhet med utredningen anser jag att en sådan valfrihet för den skadelidande inte kan medges när det gäller brottsskadeersättning. Den som har tillfogats sakskada eller ren förmögenhetsskada genom brott bör vara skyldig att utnyttja alla andra ersättningsmöjligheter innan brottsskadeersättning kan komma i fråga. På samma sätt som vid personskada bör avräkning alltså ske inte bara för förmåner som den skadelidande har fått ut utan också för andra förmåner som han har rätt till på grund av skadan.

I vissa fall förekommer det att den skadelidande medvetet har underlåtit att skaffa sig försäkringsskydd mot egendomsskador med hänsyn till sina egna

möjligheter att täcka dessa skador. Sådana rättssubjekt som staten, de största kommunerna samt vissa större företag brukar i princip inte försäkra sin egendom med hänsyn till den riskutjämning som förekommer inom verksamheten. Enligt utredningen bör dessa s. k. självförsäkrare inte ha rätt till brottsskadeersättning för skada på egendom i vidare mån än om försäkring hade funnits. Jag delar denna uppfattning, som allmänt har godtagits under remissbehandlingen. Vid bestämmande av brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada bör alltså avräknas även ersättning som skulle ha utgått från försäkring som den skadelidande har underlåtit att teckna på grund av omfattningen av sina ekonomiska intressen.

En närliggande fråga är om underlåtenhet av den skadelidande att i andra fall teckna försäkring för sakskada och ren förmögenhetsskada bör beaktas när brottsskadeersättning bestäms. Sådant underlåtenhet kan i vissa fall tillmätas betydelse inom skadeståndsrätten. Sålunda kan enligt 3 kap. 6 § och 6 kap. 2 § skadeståndslagen den skadelidandes underlåtenhet att skydda sig genom sedvanlig försäkring medverka till att skadeståndet jämkas. Frågan om verkan av skadelidandes underlåtenhet att teckna sakförsäkring har vidare behandlats av skadeståndskommittén (Ju 1967:68) i betänkandet (SOU 1975:103) Skadestånd VI. Kommitténs överväganden mynnar ut i ett förslag om att skadestånd med anledning av sakskada skall kunna jämkas, om den skadelidande har försummat att hålla sådan försäkring som är normal och tillbörlig för hans verksamhet och förhållanden i övrigt eller om annars särskilda skäl föreligger med hänsyn till befintliga försäkringar eller försäkringsmöjligheter. Detta förslag övervägs f. n. i justitiedepartementet.

För brottsskadornas del gäller f. n. att ersättning från rymlingsanslaget kan påverkas av att den skadelidande vid brandskada på byggnad har underlåtit att försäkra byggnaden till dess fulla värde.

Enligt utredningen bör brottsskadeersättning kunna jämkas, om den skadelidande har försummat att hålla försäkring som det enligt allmänt vedertagna normer får anses ankomma på en person med motsvarande ekonomiska förhållanden att teckna. Med tanke på sådana fall föreslår utredningen en bestämmelse om att brottsskadeersättning kan jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till föreliggande försäkringsmöjligheter på den skadelidandes sida. Enligt utredningen får bestämmelsen sin största betydelse vid rymlingsskador. Vid sakskada eller ren förmögenhetsskada i andra fall torde bestämmelsen sällan bli tillämplig.

Utredningens förslag har i allmänhet inte kommenterats under remissbehandlingen. Ett par remissinstanser kritiserar dock den föreslagna bestämmelsen från lagteknisk synpunkt.

Utan att föregripa kommande ställningstagande till skadeståndskommitténs förslag anser jag att det finns anledning att låta den skadelidandes underlåtenhet att hålla försäkring påverka rätten till ersättning av allmänna medel för brottsskador. Som jag tidigare har sagt bör nämligen ett statligt

ersättningssystem för brottsskador utformas så att det inte minskar allmänhetens benägenhet att skaffa sig försäkringsskydd mot sådana skador. Visserligen finns det inte några fastlagda normer som anger i vilken utsträckning en person bör hålla sin egendom försäkrad. Exempelvis brandförsäkring har dock numera så utbredd omfattning att det allmänt torde kunna anses att den skadelidande får skylla sig själv om han har underlåtit att skaffa sig sådant försäkringsskydd. Detsamma kan sägas vid underlåtenhet i annat fall att försäkra särskilt värdefull egendom.

Jag förordar alltså att man vid bestämmande av brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada skall avräkna även ersättning som skulle ha utgått från försäkring som det enligt vedertaget bruk får anses ha ankommit på den skadelidande att teckna men som han har försummat att hålla. Hänsyn bör dock tas till om försummelsen har sin grund i förbiseende eller annars är av mera ursäktlig natur. Att avräkna hela den försäkringserättning som skulle ha utgått om den skadelidande hade hållit sig med tillbörligt försäkringsskydd kan då förefalla hårt. Även i andra situationer kan det te sig rimligt att avräkning inte sker fullt ut. Med tanke på sådana fall bör föreskrivas att avräkning skall ske i skälig omfattning.

Som utredningen har framhållit torde det i allmänhet inte bli aktuellt att reducera ersättningen på denna grund när det gäller andra egendomsskador än rymlingsskador.

2.7 Jämkning på grund av den skadelidandes beteende

Inom skadeståndsrätten gäller enligt 6 kap. 1 § skadeståndslagen att ett skadestånd i vissa fall kan sättas ned eller helt falla bort på grund av den skadelidandes medverkan till skadan. Vid personskada får sådan jämkning ske endast i sällsynta fall, nämligen i huvudsak bara när den skadelidande har medverkat till skadan uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet. Däremot kan skadestånd med anledning av sakskada eller ren förmögenhetsskada jämkas också när den skadelidande har medverkat till skadan genom en vårdslöshet som inte är grov. Såväl vid personskada som vid sakskada eller ren förmögenhetsskada sker jämkningen efter vad som är skäligt med hänsyn till graden av vållande på ömsesidiga sidor. Även omständigheterna i övrigt, framför allt parternas ekonomiska förhållanden, skall vägas in vid bedömningen så att jämkningen inte leder till obilliga resultat för den skadelidande.

I 1971 års kungörelse om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott finns inte någon uttrycklig bestämmelse om jämkning av ersättningen på grund av den skadelidandes medverkan till skadan. I den praktiska tillämpningen har ersättningen dock ibland jämkats av sådan anledning. Vid jämkningen har hänsyn inte sällan tagits även till andra omständigheter än sådana som får beaktas inom skadeståndsrätten, t. ex.

provocerande uppträdande av den skadelidande under sådana förhållanden att i varje fall grov vårdslöshet inte kan anses föreligga. En situation där jämkning ofta har skett är då skadan har uppkommit vid slagsmål i samband med spritförtäring.

Också i tillämpningen av rymlingsanslaget har vissa regler utbildats om följderna av den skadelidandes medverkan till skadan. Ersättningen kan jämkas om den skadelidande genom oaktsamhet har underlättat skadans uppkomst. Framställningen om ersättning kan avslås helt när vårdslösheten är betydande. Jämkningsregler kan också ske om den skadelidande har förvarat värdefull egendom på mindre betryggande sätt.

Enligt utredningens förslag skall brottsskadeersättning kunna jämkas på grund av den skadelidandes uppträdande i samband med brottet, t. ex. då han har uppträtt provocerande eller deltagit i brottslig eller på annat sätt klandervärd verksamhet. Vid personskada får jämkning dock inte ske så att den skadade under hela livet blir lidande av en tillfällig oaktsamhet. Utredningen föreslår vidare att den skadelidandes underlåtenhet att vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder skall kunna medföra att ersättningen sätts ned eller faller bort helt. Denna bestämmelse tar främst sikte på egendoms-skador.

Remissinstanserna har i allmänhet inte kommenterat förslaget i denna del. Från några håll betonas dock att jämkningsreglerna inte får tillämpas alltför strängt mot den skadelidande.

När det gäller brottsskadeersättning är förhållandena något annorlunda än i fråga om skadestånd. Det rör sig i detta fall om en ersättningsanordning som inte bara har en social funktion utan också skall ses i ett kriminalpolitiskt sammanhang. Det kan därför vara rimligt att den som har deltagit i brottslig eller på annat sätt klandervärd verksamhet får finna sig i en viss reduktion av ersättningen även om hans beteende inte skulle föranleda jämkning enligt skadeståndsrättsliga regler. Brottsskadeersättning bör också kunna jämkas, om den skadelidande medvetet har provocerat skadevällaren eller om han har gett sig i lag med okända personer under sådana förhållanden som typiskt innebär risk för att tillfogas skada genom brott.

Brottsskadeersättning bör alltså kunna jämkas på grund av den skadelidandes beteende i något större utsträckning än som gäller inom skadeståndsrätten. Framför allt vid personskada måste jämkningen dock ske med stor försiktighet. Detta bör i lagen uttryckas så att jämkning i detta fall får ske bara om särskilda skäl föreligger med hänsyn till den skadelidandes uppträdande i samband med brottet och andra liknande omständigheter. Vid sakskada och ren förmögenhetsskada talar inte sociala synpunkter med samma styrka för en begränsning av jämkningsmöjligheten. Något krav på särskilda skäl för jämkning bör därför inte ställas upp i detta fall. Även här bör jämkning dock ske med viss försiktighet, så att inte en tillfällig oaktsamhet får ödesdigra konsekvenser för den skadelidande.

Beträffande egendomsskador bör brottsskadeersättningen, som utredningen har framhållit, kunna jämkas också i fall då den skadelidande har underlåtit att vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder. Som jag tidigare har sagt är det nämligen angeläget att ett statligt ersättningssystem beträffande brottsskador inte leder till att medborgarna blir mindre aktsamma om sin egendom. I ett sådant ersättningssystem bör det därför vara möjligt att ta hänsyn till om den skadelidande har sett till sina tillgångar på ett tillfredsställande sätt.

2.8 Självrisk

Enligt försäkringsavtalen gäller ofta särskilda villkor om självrisk som innebär att försäkringstagaren själv får svara för viss del av skadan. Sådan självrisk har ett dubbelt syfte, dels att påverka försäkringstagaren så att han så långt möjligt undviker att skador uppkommer, dels att bespara försäkringsbolaget kostnader för reglering av skador på endast mindre belopp. Självrisken är vanligen konstruerad antingen så att ett visst belopp alltid dras av från försäkringsersättningen eller så att ersättning utgår först när skadan överstiger ett visst belopp, men då utan någon reduktion. Vid hem- och villahemförsäkring tillämpas vanligen en självrisk på 300 kr. Inom andra försäkringsformer förekommer varierande självriskebelopp, oftast mellan 300 och 1 000 kr.

Enligt 1971 års kungörelse om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott gällde ursprungligen att ersättning inte utgick om den skadelidandes behov av gottgörelse understeg 300 kr. År 1974 infördes emellertid i stället ett självriskavdrag på 200 kr. När det gäller ersättning från rymlingsanslaget tillämpas däremot inte någon självrisk.

Enligt utredningens förslag skall brottsskadeersättning minskas med ett visst självriskebelopp vid personskador liksom vid egendomsskador som har vållats av rymlingar från kriminalvårdsanstalt e.d. Enligt utredningens mening bör någon självrisk däremot inte tillämpas vid andra fall av egendomsskador. Ett undantag från huvudregeln om självrisk föreslås även för fall då den skadelidande är bosatt i närheten av anstalt där skadevällaren är intagen eller från vilken han har avvikit.

Remissinstanserna godtar i regel förslaget om viss självrisk vid ersättning för personskador och rymlingsskador. Socialstyrelsen avstyrker dock förslaget när det gäller rymlingsskador. Styrelsen påpekar att de ersättningar som f. n. betalas ut för dessa skador i stor utsträckning avser självrisk eller del av självrisk som den skadelidande har fått stå för enligt försäkringsavtal. Om ett självriskavdrag införs också vid utbetalning av brottsskadeersättning skulle det enligt styrelsens mening medföra att utgifterna från rymlingsanslaget går ned till ungefär hälften. Ett par remissinstanser anför även kritik mot det föreslagna undantaget för dem som bor nära en anstalt och befarar att detta undantag kan ge upphov till tolkningssvårigheter.

Enligt min mening är det angeläget att den myndighet som skall ha hand om det nya ersättningssystemet vid brottsskador inte belastas med ett stort antal ärenden som rör endast låga belopp. De administrativa kostnaderna bör givetvis stå i någorlunda rimlig proportion till de ersättningsbelopp som betalas ut. Det kan i princip inte heller anses vara någon lämplig ordning att den som har fått ut försäkringsersättning minskad med ett självriskbelopp kan vända sig mot staten och begära ersättning för detta belopp. I varje fall kan det inte vara rationellt att samma skada prövas först av ett försäkringsbolag och sedan på nytt av staten. För att man skall undgå sådana resultat bör en utgångspunkt därför vara att viss självrisk skall gälla också i fråga om brottsskadeersättning. Denna självrisk bör som utredningen har föreslagit utformas så att ett visst belopp alltid räknas av från den ersättning som den skadelidande i övrigt är berättigad till. På så sätt undviks olämpliga tröskeeffekter.

Som utredningen har framhållit föreligger emellertid särskilda förhållanden när någon som är intagen i eller har avvikit från kriminalvårdsanstalt e. d. har vållat person- eller egendomsskada i närheten av anstalten. Som jag tidigare har sagt infördes rymlingsanslaget med tanke just på dessa fall. En avsikt var nämligen att genom denna ersättningsmöjlighet kunna mildra eventuella negativa reaktioner hos kringboende som genom närheten till anstalten löpte särskild risk att drabbas av rymlingsskador. Detta syfte skulle uppenbarligen kunna motverkas om deras ersättningar måste reduceras med ett visst självriskbelopp. Jag anser därför att man bör avstå från att införa någon självrisk i dessa fall. Liknande synpunkter gör sig ibland gällande också när någon i annat fall har tillfogats rymlingsskada där rymlingar erfarenhetsmässigt ofta begår brott. Med tanke främst på sådana fall bör undantaget från huvudregeln utsträckas att gälla även när särskilda skäl i övrigt föreligger mot att tillämpa självrisk.

Till skillnad från utredningen anser jag att tillräckliga skäl däremot inte föreligger att göra undantag från regeln om självriskavdrag när det gäller krav på ersättning för andra egendomsskador än rymlingsskador. Därvid har jag fäst avseende bl. a. vid att den som har åsamkats sådan skada ändå nästan aldrig skulle ha varit berättigad till brottsskadeersättning om kravet endast hade gällt ett belopp under självrisknivån.

Enligt utredningens förslag skall självrisken uppgå till 200 kr., dvs. samma belopp som f. n. gäller enligt 1971 års kungörelse. Utredningen föreslår vidare att den som har försäkring med högre självrisk inte skall kunna få ersättning av staten för skillnaden mellan denna självrisk och den statliga självrisken.

Några remissinstanser anser att självrisken inte bör anges som ett fast belopp utan sättas i relation till basbeloppet eller fastställas av regeringen. Vidare framhåller Svea hovrätt att den statliga självrisken inte bör påverkas av att den skadelidande har försäkring med högre självrisk.

För min del anser jag att den statliga självriskén bör ligga i nivå med den självrisk som vanligtvis gäller vid hem- och villahemförsäkring. Självriskén vid sådan försäkring har nyligen höjts från 200 till 300 kr. och kan väntas stiga ytterligare inom den närmaste tiden. Enligt vad som har upplysts från försäkringshåll är det troligt att den så småningom kommer att sättas i relation till basbeloppet. För att få en smidig anpassning till denna självrisk anser jag att man i lagen bör överlämna åt regeringen att fastställa den statliga självriskén med ledning av de lägsta självriskbelopp som tillämpas vid försäkringskydd mot brottsskador. Regeringen bör i sin tur kunna uppdraga åt annan myndighet, t. ex. den som skall administrera det statliga ersättnings-systemet, att fortlöpande justera självriskbeloppet.

I fall då den skadelidande har försäkring med högre självrisk än den statliga bör han enligt min mening i princip vara oförhindrad att få brottsskadeersättning för mellanskillnaden. Utredningens förslag att staten över huvud taget inte skall ge ersättning i denna situation innebär att den som helt saknar försäkring kan komma i ett bättre läge än den som har försäkring med hög självrisk. Som har påpekats under remissbehandlingen kan det tänkas att försäkringstagaren har valt en sådan försäkring därför att han inte har haft råd att betala den högre premie som försäkring med lägre självrisk medför. Det kan inte anses rimligt om en sådan försäkringstagare skulle få lägre ersättning sammanlagt än den som saknar försäkring eller har haft råd att ta försäkring med låg självrisk. Om den högre självriskén är att se som en form av självförsäkring kan den emellertid komma att räknas av enligt de regler som jag har förordat i avsnitt 2.6. Och är det högre självriskbeloppet föranlett av att vissa säkerhetsåtgärder har satts åt sidan, kan hela beloppet komma att avräknas med stöd av de regler om jämkning på grund av den skadelidandes beteende som jag har behandlat i avsnitt 2.7.

2.9 Ersättningsform

Skadestånd utges ofta i form av engångsbelopp. Vid personskada utgår ersättningen dock i vissa fall som livränta. Enligt en uttrycklig bestämmelse i 5 kap. 4 § skadeståndslagen fastställs ersättning för framtida inkomstförlust eller förlust av underhåll i form av livränta eller engångsbelopp eller som livränta jämte engångsbelopp. Härvid blir den skadelidandes önskemål i stor utsträckning bestämmande för ersättningsform. Hittills har livränta varit den dominerande ersättningsformen i dessa fall. Är ersättningen av väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning skall den enligt den angivna bestämmelsen fastställas som livränta, om inte särskilda skäl talar mot detta. Också ersättning för mer omfattande framtida kostnader vid större skador utgår vanligen som livränta. I skaderegleringspraxis har vidare förekommit att ersättning för ideella olägenheter som inte utgör sveda och värk eller lyte och stadigvarande men fastställs som livränta.

I tillämpningen av de nuvarande brottsskade- och rymlingsanslagen torde ersättning hittills inte ha utgått i form av livränta, även om den skadelidande någon gång har begärt det.

Enligt utredningens mening finns det inte något hinder mot att den skadelidande tillförsäkras livränta genom att staten köper en sådan hos riksförsäkringsverket eller behörigt försäkringsbolag. Utredningen föreslår dock att brottsskadeersättning i allmänhet skall fastställas som engångsbelopp. Livränta skall enligt förslaget kunna utgå endast när ersättning för inkomstförlust eller förlust av underhåll är av väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning

Under remissbehandlingen har från försäkringshåll förordats att livränta skall kunna användas även när särskilda skäl i övrigt talar mot engångsbelopp. Vidare har framhållits att det bör vara möjligt att ge ersättning i form av livränta också när det gäller framtida kostnader för vård m. m.

Eftersom brottsskadeersättning i princip skall bestämmas enligt skadeståndsrättsliga grundsatser bör ersättningen enligt min mening kunna utgå också i form av livränta. Som utredningen har framhållit bör detta kunna ske genom att staten skaffar livräntan hos riksförsäkringsverket eller behörigt försäkringsbolag.

Frågan i vilken utsträckning ersättningen skall kunna fastställas som livränta har visst samband med de regler om begränsning av ersättningsnivån som jag kommer in på i nästa avsnitt. Av de skäl som närmare redovisas där bör man tillåta högre sammanlagd ersättning när livränta utgår än när skadan ersätts med ett engångsbelopp. Om någon begränsning i rätten att få livränta inte införs, riskerar man emellertid då att livränta alltid begärs. Jag anser därför liksom utredningen att ersättningen bör kunna utgå som livränta endast i vissa fall. En lämplig begränsning ligger enligt min mening i ett krav på att ersättningen skall vara av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Såvitt gäller ersättning för framtida inkomstförlust eller förlust av underhåll skall ersättningen ju enligt skadeståndslagen i regel utgå som livränta i dessa fall. Och som har framhållits under remissbehandlingen bör en motsvarande möjlighet att ge livränta finnas beträffande vårdkostnader.

2.10 Ersättningsnivån

En grundläggande princip inom skadeståndsrätten är att skadeståndet skall ge den skadelidande full kompensation för hans skada. Detta innebär att skadeståndet i vissa fall kan uppgå till betydande belopp. Några generella begränsningar i ersättningsnivån gäller inte inom skadeståndsrätten. För personskadornas del har visserligen vid några tillfällen diskuterats ett högsta tak för ersättningen. Senast skedde detta i samband med att nya ersättningsbestämmelser infördes i skadeståndslagen år 1975. Tanken på en begräns-

ningsregel av detta slag avvisades emellertid, huvudsakligen med hänvisning till de betänkligheter som kan möta mot att sätta in inkomstutjämnande åtgärder just när en inkomsttagare har drabbats av allvarlig personskada (prop. 1975:12 s. 101 f, LU 1975:16 s. 22 ff, rskr 1975:133).

När det gäller ersättning av allmänna medel för brottsskador har frågan om särskilda maximeringsregler hittills inte varit aktuell i vårt land. Redan den skälighetsprövning som sker f. n. begränsar nämligen utrymmet för ersättningsbelopp på hög nivå. Regler om begränsning av ersättningsnivån är annars inte ovanliga i de motsvarande ersättningsanordningar som gäller utomlands.

Enligt utredningen bör det statliga ersättningssystemet fördes med särskilda begränsningsregler, så att staten inte behöver utge exceptionellt höga ersättningsbelopp. Utredningen föreslår därför att brottsskadeersättning inte skall få överstiga tjugo basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring vid personskada eller tio basbelopp vid annan skada. Skall ersättningen utgå som livränta, får den för varje år bestämmas till vad som svarar mot högst tre basbelopp.

Utredningens förslag godtas av flertalet remissinstanser. Svea hovrätt anser dock att några särskilda maximoregler inte behövs. Från försäkringshåll riktas vidare kritik mot det föreslagna maximibeloppet vid livränta.

De regler som jag har förordat i det föregående innebär att staten i princip skall ge full ersättning till den som har tillfogats skada till följd av brott. En strikt tillämpning av denna princip kan emellertid innebära att staten i ett enda ersättningsärende får utge mycket stora belopp. Liksom utredningen anser jag att man bör gardera staten mot extrema ersättningskrav. Det syfte som ligger bakom ersättningssystemet motiverar inte heller att de skadelidande får ersättning i obegränsad utsträckning. Jag förordar därför att ett tak införs för ersättningsbeloppen.

Till grund för regler om begränsning av ersättningsnivån kan läggas två olika principer, varav den ena avser en bruttonivå och den andra tar sikte på en nettonivå. Med bruttonivån avses då den sammanlagda kompensation som den skadelidande kan få genom både brottsskadeersättning och andra förmåner som han kan ha rätt till på grund av skadan. Nettonivån utgörs däremot endast av den brottsskadeersättning som återstår sedan de andra förmånerna har räknats av.

Enligt utredningen har en nettoregel vissa nackdelar, främst på grund av att den gynnar den som har rätt till stora förmåner vid sidan av brottsskadeersättningen. Regeln är dock lätt att tillämpa och uppfyller kravet att skära bort endast extrema anspråk. Utredningen förordar därför att begränsningsreglerna tar sikte på en nettonivå. För min del anser jag utredningens argumentering övertygande och ansluter mig alltså till detta förslag. Jag biträder också de föreslagna beloppsgränserna om tjugo basbelopp vid personskada och tio basbelopp vid egendomsskada, dvs. f. n. ca 240 000 resp. 120 000 kr.

Som utredningen har framhållit förslår emellertid en nettonivå på tjugo basbelopp inte långt när ersättning för personskada har fastställts som livränta, framför allt inte när det är fråga om en yngre person. Det bör därför vara möjligt att ge livränta med belopp som sammanlagt överstiger denna ersättningsnivå. För detta fall behövs alltså en begränsningsregel av annat slag än den jag nyss har förordat. Liksom utredningen anser jag att man vid bedömningen av vad som kan vara ett lämpligt gränsbelopp bör utgå från det nuvarande taket inom den allmänna försäkringen, dvs. en årsinkomst av 7,5 basbelopp. Förtidspension i form av folkpension och tilläggspension utgår i detta inkomstläge med högst 4,85 basbelopp. För att fylla ut vad som inte utgår från den allmänna försäkringen kan det alltså vara lämpligt med ett årligt tillskott motsvarande tre basbelopp. Jag förordar därför att ersättning som skall utgå i form av livränta begränsas till detta belopp, dvs. f. n. ungefär 36 000 kr. om året.

2.11 Återkrav av brottsskadeersättning

De regler som jag har förordat i det föregående innebär att skadestånd som den skadelidande med fog kan räkna med att få ut av skadevållaren skall räknas av när brottsskadeersättning bestäms. Om sådan avräkning inte sker därför att det bedöms som osannolikt att skadevållaren kommer att fullgöra sin skadeståndsskyldighet eller någon del av den, uppkommer frågan huruvida staten genom en regresstalan skall kunna kräva tillbaka den utgivna ersättningen från skadevållaren.

F. n. gäller att den som ansöker om ersättning från brottsskade- eller rymningsanslaget skall intill ersättningens belopp till staten överlåta sin rätt till ersättning av den som har vållat skadan. I praktiken sker denna överlåtelse i och med att sökanden undertecknar ansökningsblanketten.

Utredningen anser att staten också i det nya ersättningsystemet bör ha möjlighet att regressvis återkräva utgiven brottsskadeersättning från den som har vållat brottsskadan. Utredningen föreslår därför att staten skall träda in i den skadelidandes rätt till skadestånd som inte har räknats av när ersättningen bestämdes. Utredningen betonar dock att denna regressmöjlighet måste utövas med beaktande av skadevållarens ofta svåra situation och vikten av hans sociala återanpassning. Utredningen räknar med att regressrätten kommer att utnyttjas endast i undantagsfall.

Utredningens förslag har i allmänhet inte mött någon erinran under remissbehandlingen. JK anser dock att vårdpolitiska eller andra skäl inte bör få föranleda att en person som har ådragit sig skadeståndsskyldighet genom brott försätts i en ekonomiskt mer gynnsam situation än den som på annat sätt har blivit skadeståndsskyldig. LO understryker å andra sidan vikten av att staten gör en vårdpolitisk bedömning vid prövningen av frågan om en regressfordran skall drivas in eller skrivas av.

Enligt min mening är det följdriktigt att den skadelidandes rätt till skadestånd av skadevållaren övergår på staten i samband med att den skadelidande tillerkänns brottsskadeersättning. Därmed är emellertid inte sagt att staten i varje läge skall försöka driva in denna regressfordran från skadevållaren. I och med att det i brottsskadeärendet har bedömts som praktiskt taget utsiktslöst att skadevållaren kommer att betala skadeståndet eller någon del av det till den skadelidande, är chanserna naturligtvis inte särskilt stora att staten skall lyckas driva in sin regressfordran. Som jag tidigare har sagt får man emellertid inte kräva för mycket av den skadelidande i fråga om hans aktivitet mot skadevållaren för att få ut skadestånd. I och för sig har staten naturligtvis större resurser att driva in sin regressfordran. Det kan också tänkas att det i efterhand kommer fram att de uppgifter om skadevållarens ekonomiska förhållanden som har legat till grund för bedömningen i brottsskadeärendet är felaktiga eller att skadevållaren efter det att ärendet har avgjorts får nya tillgångar eller inkomstmöjligheter.

Frågan är alltså hur långt staten i dessa fall bör gå i utövningen av sin regressrätt. Som framkommit under remissbehandlingen gör sig olika synpunkter gällande i denna fråga. Å ena sidan är det naturligtvis angeläget att en brottslig skadevållare gör rätt för sig och åtminstone inte kommer i ett bättre läge än andra skadevållare därför att brottsskadeersättning kan utgå. Å andra sidan är det också viktigt att den som efter frihetsstraff eller annan vård skall anpassas i samhället inte förföljs av skulder som han inte kan klara av eller som i varje fall hindrar honom att leva under normala förhållanden.

En särskild fördel med ett statligt brottsskadesystem är att staten genom att ta över den skadelidandes skadeståndsanspråk mot den brottslige skadevållaren får möjlighet att i varje särskilt fall göra en rimlig avvägning mellan de intressen som jag nyss pekade på. Allmänt sett anser jag att de vårdpolitiska synpunkterna måste väga över intresset att skadevållaren till varje pris fullgör sin betalningsskyldighet. Staten bör alltså utöva sin regressrätt mot skadevållaren med stor försiktighet, så att dennes anpassning till samhället inte i onödan försvåras. Liksom utredningen räknar jag därför med att denna regressrätt kommer att användas endast i undantagsfall.

Den skadelidande kan ibland även ha rätt till andra förmåner på grund av skadan än skadestånd. Som jag tidigare har förordat skall sådana förmåner avräknas när brottsskadeersättningen bestäms. Om detta underlåts därför att förmånen inte var kända vid ersättningsprövningen – den skadelidande kan t. ex. ha förbisett att han har en försäkring som täcker skadan – bör staten enligt utredningen kunna kräva att få ut denna förmån. Utredningen föreslår därför att staten skall inträda i den skadelidandes rätt till sådan förmån. Jag ansluter mig till detta förslag, som har lämnats utan erinran under remissbehandlingen.

2.12 Administrationen av det nya ersättningssystemet

2.12.1 Beslutande organ

Ärenden om ersättning av allmänna medel för personskador på grund av brott handläggs f. n. inom justitiedepartementet och prövas av regeringen. Ansökningar om ersättning från rymlingsanslaget prövas av socialstyrelsen. Ärenden som rör större belopp avgörs dock av regeringen, och vissa mindre ärenden har delegerats till styrelserna för ungdomsvårdsskolorna.

Som jag har sagt i det föregående (avsnitt 2.1) bör de två nuvarande ersättningsanordningarna föras samman till ett enhetligt prövningsförfarande och prövningen handhas av administrativ myndighet. Samma ståndpunkt har utredningen intagit.

Efter att ha avvisat tanken att ersättningsprövningen enligt brottsskadelagen skall anförtros åt något av de organ som nu har hand om motsvarande ärenden diskuterar utredningen om beslutsbefogenheten bör läggas på någon befintlig myndighet som sysslar med skadereglerande verksamhet för statens räkning. Med hänvisning främst till brottsskadeärendenas särpräglade karaktär kommer utredningen emellertid till slutsatsen att flertalet ärenden lämpligen bör handläggas av en särskild, fristående nämnd, brottsskadenämnden.

Utredningen föreslår att nämnden skall bestå av fem ledamöter. Ordföranden och vice ordföranden bör vara lagfarna och ha erfarenhet av skadeståndsrättsliga frågor och handläggning av brottmål. En ledamot bör vara väl förtrogen med frågor som rör skadereglering. Ytterligare två ledamöter bör ha erfarenhet från olika sidor av samhällslivet. Praktiska och ekonomiska skäl talar enligt utredningen för att ersättningsfrågorna inte skall kunna komma under prövning i flera instanser. Nämndens beslut bör därför inte kunna överklagas.

Nämndens verksamhet torde enligt utredningen inte bli av den omfattningen att det är meningsfullt att bygga upp ett eget kansli för den. I stället bör nämnden administrativt knytas till någon myndighet med närliggande uppgifter. Utredningen anser sig inte kunna ta slutlig ställning till vilken myndighet som bör vara värmyndighet för brottsskadenämnden.

Flertalet remissinstanser har godtagit utredningens förslag att en särskild tillskapad nämnd skall ha hand om prövningen av brottsskadeärendena och anslutit sig till vad utredningen har föreslagit om nämndens sammansättning. Ett par instanser har förespråkade att nämndens beslut skall kunna överklagas. Remissinstanserna har på något undantag när inte haft något att erinra mot att brottsskadenämnden administrativt knyts till annan myndighet. Som värmyndighet har under remissbehandlingen förts fram bl. a. JK, domstolsverket, försvarets civilförvaltning, brottsförebyggande rådet, kammarkollegiet och rikspolisstyrelsen.

Prövningen av ärenden enligt den föreslagna brottsskadelagen kommer att

ha betydande inslag av skälighetsbedömning. Jag kan särskilt erinra om villkoren för ersättning för egendomsskador som inte är rymlingsskador och om reglerna om jämkning av ersättning på grund av den skadelidandes medverkan till skadans uppkomst. Dessa och andra avvägningar som krävs när lagen skall tillämpas måste göras mot bakgrund av de särskilda skäl av främst socialpolitisk och kriminalpolitisk art som bär upp ersättningssystemet. Den tillämpande myndigheten måste vidare vara väl förtrogen med skadeståndsrätt och skadereglering. Jag delar utredningens uppfattning att de anspråk som med hänsyn till det sagda bör ställas på prövningen av brottsskadeärendena tillgodoses bäst om prövningen anförtros åt en fristående nämnd. Jag anser också att nämnden har fått en för ändamålet lämpad sammansättning i utredningens förslag och ansluter mig till vad utredningen har uttalat om ledamöternas kvalifikationer.

Med hänsyn till den sakkunskap som finns representerad i nämnden bör det inte möta några betänkligheter mot att låta dess avgöranden bli slutliga. För detta talar också, förutom praktiska och ekonomiska skäl, att nämndens beslut många gånger kommer att grunda sig på delvis utpräglat skönsmässiga bedömningar. Jag biträder alltså utredningens förslag att nämndens avgöranden inte skall kunna överklagas. Som utredningen har påpekat bör det f. ö. vara möjligt att under återopande av nya omständigheter ansöka om ersättning hos nämnden även efter ett tidigare avslagsbeslut.

Jag anser liksom utredningen att det finns skäl som talar för att brottsskadenämnden administrativt knyts till någon annan myndighet eller får kansli gemensamt med annan myndighet. Närmast i åtanke kommer en myndighet som svarar för statlig skadereglering, främst JK. Frågan om den framtida organisationen av den statliga skaderegleringen utreds emellertid f. n. av JK-utredningen (Ju 1974:20). I väntan på utredningens förslag och statsmakternas ställningstagande till detta bör slutlig ställning inte tas till frågan om var nämndens kansli skall vara placerat. I stället får en provisorisk lösning väljas. Härvid bör bl. a. beaktas att huvuddelen av den personal som f. n. sysslar med brottsskadeärenden är placerad vid socialstyrelsen. Det ligger därför nära till hands att t. v. låta brottsskadenämndens kansli vara knutet till socialstyrelsen. Kansliet bör dock inte ingå i styrelsens organisation utan tillsammans med själva nämnden bilda en självständig myndighet under justitiedepartementet. Nämnden och dess kansli bör emellertid få ta i anspråk lokaler hos socialstyrelsen och i kostnadsbesparande syfte utnyttja vissa av styrelsens servicefunktioner. Efter samråd med chefen för socialdepartementet förordar jag den nu angivna lösningen.

2.12.2 Delegation av beslutanderätten

Socialstyrelsen förvaltar f. n. rymlingsanslaget och beslutar också i flertalet ärenden. I fråga om mindre skador som har vållats av elev vid ungdoms-

vårdsskola får skolstyrelse besluta i ärende där kravet uppgår till högst 100 kr. eller, när fråga är om enbart självrisk, till högst 300 kr. Omkring 500 ärenden om året avgörs av skolstyrelserna. Någon delegation av ärenden inom kriminal- eller nykterhetsvården förekommer f. n. inte.

Enligt utredningen bör möjligheten att delegera beslutanderätt till styrelserna för ungdomsvårdsskolorna finnas kvar. Utredningen föreslår med hänsyn bl. a. till penningvårdets förändring att den nu tillämpade värdegränsen höjs och sätts vid 500 kr. Detta skulle medföra att av 2 800 ärenden per år angående rymlingsskador på ungdomsvårdens område omkring 1 500 kan handläggas av skolstyrelserna. Den föreslagna beloppsgränsen bör enligt utredningen omprövas när erfarenheter har vunnits av den utökade delegationen. Liksom nu bör skolstyrelserna ha möjlighet att överlämna ett ärende till den specialiserade myndigheten, dvs. enligt förslaget brottsskadenämnden. Utredningen förordar vidare att delegation av ärenden skall kunna ske även till de anstalter inom kriminalvården där skadefrekvensen enligt erfarenhet är högre än genomsnittet. En sådan delegation borde kunna komma till stånd i samband med den planerade reformen angående ledningen för kriminalvårdsanstalterna.

Remissinstanserna har i allmänhet ingen erinran mot utredningens förslag i denna del. Socialstyrelsen är dock kritisk och invänder bl. a. att en förutsättning för en snabb och enhetlig handläggning är att ärendena samlas hos en myndighet. Några remissinstanser har även synpunkter på den föreslagna värdegränsen. Decentraliseringsutredningen förordar i första hand att ärendenas art skall läggas till grund för decentralisering av handläggningen. Om av praktiska skäl en beloppsgräns måste väljas anser utredningen att det i vart fall inte skulle innebära några nackdelar med en väsentligt höjd värdegräns vid lokala avgöranden, t. ex. 5 000 kr. vid ärenden om egendoms-skador.

Liksom utredningen anser jag att ersättningsprövningen i fråga om rymlingsskador i viss utsträckning bör kunna decentraliseras till lokala anstaltsstyrelser. En sådan ordning ställer sig fördelaktig från utredningsteknisk synpunkt och kan dessutom ha betydelse när det gäller att skapa en positiv inställning till anstalten hos de närboende. Jag förordar därför att brottsskadelagen öppnar möjlighet för regeringen att delegera brottsskadenämndens beslutanderätt till annan myndighet. Liksom hittills bör beslutbefogenhet tillkomma styrelserna vid ungdomsvårdsskolorna. Utredningen om personalen vid kriminalvårdens anstalter har i ett nyligen avlämnat betänkande (SOU 1977:76) föreslagit att särskilda styrelser skall inrättas för kriminalvårdsanstalterna. I styrelserna skall bl. a. ingå lokalt utsedda företrädare för det allmänna samt personalrepresentanter. I samband med prövningen av utredningens förslag får frågan om ytterligare delegation övervägas.

Fördelningen av ärenden mellan brottsskadenämnden och de lokala

beslutsorganen kan enligt min mening knappast baseras på något annat kriterium än en beloppsgräns som hänför sig till yrkad ersättning. Jag delar utredningens uppfattning att en högre gräns bör gälla än den som f. n. bestämmer ungdomsvårdsskolornas kompetens. Om gränsen sätts alltför högt kan emellertid belastningen bli kännbar på anstaltarnas personal. Risken är också stor att praxis i brottsskadeärendena blir oenhetlig. Den av utredningen föreslagna beloppsgränsen, 500 kr., framstår enligt min mening som rimlig vid en avvägning av de delvis motstående synpunkter som spelar in vid bedömningen.

Även ärenden som gäller lägre belopp än 500 kr. kan givetvis vara av sådan art att de inte lämpar sig för prövning på lokal nivå. För sådana fall bör det finnas möjlighet för anstaltsstyrelsen att överföra ärendet till brottsskadenämnden. Sökande som är missnöjd med den lokala myndighetens beslut bör ha rätt att överklaga avgörandet till nämnden.

Socialstyrelsen har i sitt remissyttrande förordat att brottsskadenämnden skall ha rätt att delegera beslutanderätt till tjänstemän på nämndens kansli. Detta bör enligt styrelsen gälla ärenden av enkel beskaffenhet och ärenden där en fast praxis har utbildats. En ordning med viss intern delegering tillgodoser enligt min mening önskemålet om en snabb handläggning och förefaller även i övrigt invändningsfri. I första hand bör dock delegation ske till nämndens ordförande och vice ordförande.

2.12.3 *Kostnadsersättning*

Liksom i andra rättsliga angelägenheter kan en skadelidande när han vänder sig till en myndighet för att erhålla ersättning för brottsskada beviljas allmän rättshjälp och därigenom få sina kostnader för biträde m. m. betalade. De nuvarande reglerna om brottsskadeersättning ger härutöver en sökande särskilda möjligheter till ersättning av allmänna medel för kostnader. För brottsskadeanslaget gäller sålunda att ersättning kan utgå till sökanden för arvode till biträde och för utredning i ersättningsärendet om synnerliga skäl föreligger med hänsyn till hans ekonomiska villkor. Även från rymlingsanslaget kan ersättning för kostnader utgå efter prövning i varje särskilt fall.

Utredningen föreslår att de nuvarande möjligheterna att efter skälighetsprövning ge ersättning för kostnader i ärenden om brottsskadeersättning behålls.

Vid remissbehandlingen har utredningens förslag kommenterats endast av JK. Denne påpekar att rätt till ersättning för kostnader i princip inte föreligger i förvaltningsärenden. Enligt JK finns inte några skäl av sådan tyngd att de för brottsskadeärendenas del motiverar avsteg från denna princip, utan möjligheten att erhålla rättshjälp får anses fullt tillräcklig.

Även jag anser att möjligheten för den skadelidande att erhålla rättshjälp får anses tillräcklig i de allra flesta situationer. Det skulle emellertid kunna

leda till otillfredsställande konsekvenser om den skadelidande saknade varje möjlighet att vid sidan av den allmänna rättshjälpen få ersättning av allmänna medel för kostnader i ärende om brottsskadeersättning. Fall kan förekomma när den skadelidande till följd av ett ursäktligt förbiseende har underlåtit att söka rättshjälp i tid och därför ådrar sig kostnader i ärendet som inte står i rimlig proportion till den beviljade brottsskadeersättningen. Med tanke på främst dessa undantagssituationer förordar jag att kostnadsersättning i brottsskadeärende skall kunna utgå, om det med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter föreligger synnerliga skäl.

2.13 Ikraftträdande m. m.

Det är givetvis önskvärt att de nya reglerna kan träda i tillämpning utan dröjsmål. De kräver dock en del förberedelsearbete och kan därför inte sättas i kraft omedelbart. Bl. a. kan arbetet på att bygga upp brottsskadenämnden beräknas ta viss tid i anspråk. På grund härav bör reglerna inte träda i kraft förrän den 1 oktober 1978.

Utredningen har övervägt att göra de nya ersättningsreglerna retroaktiva, exempelvis så att de tillämpas på skador som har inträffat efter utgången av år 1977. Utredningen har emellertid stannat för att inte föreslå någon sådan retroaktivitet. Jag delar denna bedömning, som har godtagits av remissinstanserna.

Enligt utredningen talar praktiska skäl för att brottsskadenämnden efter ikraftträdandet handlägger alla ärenden om ersättning av allmänna medel för brottsskador, även om skadan har inträffat före ikraftträdandet och alltså skall bedömas enligt de äldre ersättningsreglerna. I enlighet härmed föreslår utredningen att nämnden skall ta över de ärenden som vid ikraftträdandet är anhängiga hos regeringen eller socialstyrelsen. Ett undantag föreslås dock för fall där socialstyrelsen har meddelat beslut i ärendet före denna tidpunkt.

Utredningens förslag har lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. För min del anser jag förslaget lämpligt och ansluter mig alltså till det.

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till brottsskadslag.

Förslaget bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

4 Specialmotivering

Lagen har liksom i utredningens förslag fått rubriken "brottskadslag" fastän den inte innehåller alla bestämmelser som gäller skador på grund av brott. Någon risk för missförstånd torde detta inte föranleda.

Brottsskadlagen är uppdelad på olika avsnitt. Lagen inleds med vissa bestämmelser om tillämpningsområdet (1 §). Därefter följer bestämmelser om rätten till brottsskadeersättning för personskada (2 §) och för sakskada och ren förmögenhetsskada (3 och 4 §§). Bestämmelser om hur brottsskadeersättning skall bestämmas finns i 5–10 §§, medan prövningen i ärende om brottsskadeersättning regleras i 11–14 §§. Lagen avslutas med vissa andra bestämmelser om brottsskadeersättning (15 och 16 §§).

I det följande återges lagen i finstilt text och mina kommentarer till lagen i vanlig text.

1 §

Denna lag gäller ersättning av statliga medel för skada till följd av brott (brottsskadeersättning).

Lagen tillämpas om brottet har begåtts här i landet. Vid personskada är lagen dessutom tillämplig om brottet har begåtts utomlands mot någon som har hemvist här. Vad som har sagts nu gäller dock ej, om brottet har så ringa anknytning till Sverige eller svenska förhållanden att det inte är rimligt att skadan ersätts av allmänna medel.

Första stycket. Ersättning som utgår enligt lagen kallas brottsskadeersättning. Även om sådan ersättning inte är att anse som skadestånd, bestäms den enligt 5 § i huvudsak enligt skadeståndsrättsliga regler. Att också andra skadeståndsrättsliga grundsatser bör kunna tillämpas återkommer jag till i specialmotiveringen till 5 §.

En förutsättning för att brottsskadeersättning skall utgå är att skadan har uppkommit till följd av brott, dvs. en handling som är belagd med straff (se 1 kap. 1 § brottsbalken). Handlingen måste alltså uppfylla inte bara de objektiva brottsrekvisit som gäller enligt en straffbestämmelse utan också de krav i subjektivt hänseende på uppsåt eller oaktsamhet som uppställs i bestämmelsen. Vidare får det inte föreligga en sådan situation, t. ex. nöd eller nödvärn, som enligt 24 kap. brottsbalken eller oskrivna grundsatser utesluter straffbarhet. Något krav att gärningsmannen har fällts till ansvar för brottet gäller emellertid inte.

För att ett brott skall anses föreligga är det i och för sig inte någon förutsättning att gärningsmannen har fyllt 15 år eller att han är själsligt normal. Att han inte kan dömas till påföljd för brottet är en annan sak. Om gärningsmannen är mycket ung eller om hans sinnesbeskaffenhet avviker från det normala, kan detta emellertid medföra att det krav på uppsåt eller oaktsamhet som uppställs i straffbestämmelsen inte är uppfyllt.

Lagen tillämpas vid alla slags brott, inte bara sådana som regleras i brottsbalken utan också sådana som avses i specialstraffrättsliga författningar. För lagens tillämpning är det vidare likgiltigt om gärningen är straffbar endast vid uppsåtligt eller även vid oaktsamt beteende.

Brottsskadeersättning utgår av statliga medel. Av 11 § framgår att

ersättningsfrågan prövas av en särskild myndighet, brottsskadenämnden.

Andra stycket. Lagen är i första hand tillämplig på skador till följd av brott som har begåtts här i landet. Frågan var ett brott skall anses begånget är att bedöma enligt allmänna straffrättsliga principer. För att brottsskadeersättning skall kunna utgå är det alltså tillräckligt att den brottsliga handlingen har företagits här eller att brottet har fullbordats här, oavsett om övriga moment i händelseförloppet har inträffat utomlands (se 2 kap. 4 § brottsbalken).

Brottskadeersättning för personskada kan utgå även när brottet har begåtts utomlands, under förutsättning att den som brottet har begåtts mot har hemvist här i landet vid tiden för brottet. Med begreppet hemvist bör i detta sammanhang förstås stadigvarande bosättning, dvs. vistelse i avsikt att stanna kvar i landet under en inte alltför kortvarig tidrymd.

Även om brottet har begåtts i Sverige eller riktar sig mot någon som har hemvist här, är lagen inte tillämplig om brottet trots detta saknar närmare anknytning till Sverige eller svenska förhållanden. Denna undantagsregel är avsedd att skära bort rena ytterlighetsfall, där motiven för ett statligt engagemang helt saknas. När det gäller brott som rent formellt har begåtts i Sverige tar bestämmelsen sikte främst på fall där brottet har förövats under flygning över svenskt territorium utan att flygplanet landar här eller ombord på ett fartyg när det under färd mellan utländska orter passerar svenska farvatten. Beträffande brott som har begåtts utomlands avses bl. a. fall då en utländsk medborgare skadas utomlands medan han har sitt hemvist i Sverige men åter är bosatt i hemlandet när ersättningsfrågan prövas.

2 §

Den som har tillfogats personskada har rätt till brottsskadeersättning. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

Paragrafen innebär att brottsskadeersättning för personskada i fortsättningen utgår utan prövning av den skadelidandes behov av ersättningen. Den behovsprövning som f. n. gäller enligt 1971 års kungörelse om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott har alltså tagits bort. I stället gäller den skadeståndsrättsliga principen om full ersättning för skadan. Vissa begränsningar i denna princip uppställs dock i lagen. Sålunda skall ersättningen enligt 9 § i regel minskas med ett självriskbelopp, och enligt 10 § gäller ett högsta tak för ersättningen.

Begreppet personskada avses ha samma innebörd som det har inom skadeståndsrätten. Begreppet har visserligen inte definierats i skadeståndslagen. I förarbetena till denna lag har dock gjorts vissa uttalanden om vad som är att hänföra till personskada (se prop. 1972:5 s. 576). En sammanfattande beskrivning av gällande rätt i fråga om innebörden av detta begrepp finns även i utredningens betänkande s. 35 och 120.

Enligt 1 kap. 3 § skadeståndslagen tillämpas bestämmelser om skyldighet att ersätta personskada också i fråga om lidande som utan samband med personskada har tillfogats genom vissa brott mot den personliga integriteten. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i brottsskadelagen. Det innebär att brottsskadeersättning för lidande kan utgå bara om brottet har föranlett personskada i egentlig mening. Vid t. ex. ofredande eller ärekränkning utgår alltså inte ersättning, om inte den skadelidande genom brottet har tillfogats sådan psykisk chock att personskada föreligger. Lidande som uppkommer i samband med personskada ersätts som sveda och värk, lyte eller annat stadigvarande men eller olägenheter i övrigt till följd av skadan (se 5 kap. 1 § första stycket 3 skadeståndslagen).

Som jag har nämnt i specialmotiveringen till 1 § utgår brottsskadeersättning vid såväl uppsåtliga brott som oaktsamhetsbrott. Till skillnad från vad som gäller enligt vissa utländska ersättningsanordningar av detta slag kan ersättning ges inte bara vid egentliga våldsbrott, t. ex. mord, dråp eller misshandel, utan också vid vilken annan straffbar handling som helst som kan medföra personskada, t. ex. vållande till annans död eller kroppsskada. Detta överensstämmer med nuvarande regler.

Reglerna om brottsskadeersättning för personskada är i vissa hänseenden förmånligare för den skadelidande än reglerna om brottsskadeersättning för egendomsskador. I enlighet med vad jag har förordat i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4) skall emellertid vissa saksador som har ett nära samband med personskador ersättas enligt de regler som gäller för dessa skador. Det gäller skada på kläder, glasögon eller liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället. Uttrycket "liknande föremål" bör tolkas restriktivt. Värdeföremål som klockor, smycken, plånböcker, portföljer e. d. faller utanför.

Det bör observeras att skadade kläder e. d. ersätts bara när skadan har tillfogats i samband med en personskada. Med skada likställs förlust av föremålet.

3 §

Den som har tillfogats sakskada har rätt till brottsskadeersättning, om brottet har förövats av någon som

1. var intagen i kriminalvårdsanstalt,
2. var inskriven vid eller intagen i ungdomsvårdsskola,
3. var intagen i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, såvitt gäller försökspermitterad dock endast om denne bodde på inackorderingshem eller fick familjevård,
4. var häktad på grund av beslut som har verkställts, eller
5. i Danmark, Finland, Island eller Norge var underkastad motsvarande frihetsberövande.

Första stycket tillämpas även på ren förmögenhetsskada, om särskilda skäl föreligger.

Paragrafen innehåller bestämmelser om brottsskadeersättning för sådana egendomsskador som i första hand faller under begreppet rymlingsskador. En förutsättning är att skadevållaren har varit omhändertagen för vård i samhällets regi på sätt som närmare anges i paragrafen. Rätten till ersättning är inte beroende av någon behovsprövning.

Ersättning enligt paragrafen kan utgå inte bara till fysiska utan även till juridiska personer. Ersättning till juridiska personer kan dock ibland vara utesluten på grund av den i 7 § andra stycket föreslagna bestämmelsen om avräkning av belopp för vilket den skadelidande står som s. k. självförsäkrare.

Första stycket. Enligt den gängse definitionen (prop. 1972:5 s. 579) avses med sakskada en skada som genom fysiska medel direkt har tillfogats fysiskt föremål, vare sig det är fråga om lös sak eller fast egendom med tillbehör. Till lösa saker räknas i detta sammanhang också pengar och vissa värdepapper. Som skada på fysiskt föremål räknas även förlust av föremålet. Med "fysiska medel" kan i viss utsträckning jämföras underlåtenhet att vidta en viss åtgärd. Typexempel på brott som medför sakskada utgör stöld och skadegörelse.

Uppräkningen av de kategorier av skadevållare som omfattas av den särskilda regleringen för rymlingsskador inleds i *punkt 1* med personer som har intagits i kriminalvårdsanstalt. De påföljder som här kommer i fråga är fängelse, ungdomsfängelse, internering och anstaltsbehandling i samband med skyddstillsyn. De särskilda reglerna gäller från den tidpunkt då verkställigheten börjar, och ansvaret upphör när den intagne frigives villkorligt, överförs till vård utom anstalt eller frigives från anstaltsbehandlingen. Ersättningssystemet omfattar alltså skador som den intagne vållar inom anstalten, under rymning eller vid permission eller frigång eller då han av annan anledning vistas utanför anstalten under behandlingstiden, t. ex. på ett sjukhus.

På liknande sätt omfattas enligt *punkt 2* ungdomar som har skrivits in vid ungdomsvårdsskola eller av annan anledning är intagna i sådan skola. Bestämmelsen avser alltså också sådana ungdomar som har intagits i ungdomsvårdsskola för utredning eller observation eller intagits för frivillig vård enligt den försöksverksamhet som pågår vid vissa skolor. Det allmännas ansvar för skador som vållas av eleverna gäller inom anstalten samt under rymning, permission och vård utom skola, och upphör alltså först då eleven skrivs ut från skolan.

Punkt 3 avser personer som har tagits in i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och överensstämmer i sak med nuvarande regler. Bestämmelsen omfattar alltså både dem som har tagits in tvångsvis och dem som har gått in frivilligt i sådan anstalt. Ersättning kan utgå för skador som har uppkommit under vården i anstalt, under s. k. tillfällig permission samt under försökspermission när den intagne bor på inackorderingshem eller

åtnjuter familjevård.

Enligt *punkt 4* omfattar paragrafens ersättningsregler också skador som har vållats av häktade. Det allmänna kan dock uppenbarligen inte ta på sig ansvar för egendomsskador som orsakats av den som har förklarats häktad i sin frånvaro. Det krävs därför att häktningsbeslutet skall ha verkställts eller med andra ord att den häktade har tagits i förvar av myndighet. Har så skett, utgår ersättning för skador som den häktade vållar inom allmänt häkte eller i annan lokal där han förvaras, under transport eller annan tillåten vistelse utom förvaringslokalen eller under rymning.

Punkt 5 bygger på principen att varje nordiskt land svarar för de skador som har uppkommit inom detta land. Enligt bestämmelsen i punkt 5 kan ersättning ges för skador vållade av personer som i Danmark, Finland, Island eller Norge har underkastats ett frihetsberövande som motsvarar de fall som har berörts under punkterna 1–4. De kategorier som omfattas är alltså de som är föremål för behandling inom kriminalvården, ungdomsvården eller nykterhetsvården samt häktade.

Andra stycket. Med ren förmögenhetsskada avses enligt 1 kap. 2 § skadeståndslagen sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada. Begreppet har samma innebörd i brottsskadelagen. Definitionen åsyftar dels skada på en persons ekonomiska ställning eller förvärvsverksamhet i allmänhet, dels skada på andra ekonomiska rättigheter än dem som avser en bestämd sak. Som exempel på brott som medför endast ren förmögenhetsskada kan nämnas bedrägeri och förskingring.

Liksom hittills bör vid rymningsskador ersättning för ren förmögenhetsskada utgå endast undantagsvis. Särskilda skäl att ersätta sådan skada kan föreligga när brottet har begåtts mot arbetsgivare, fosterföräldrar, övervakare eller andra som står i liknande förhållande till gärningsmannen. Ersättning kan också komma i fråga vid skador som formellt utgör ren förmögenhetsskada men som till sin typ ligger mycket nära sakskada. Som exempel kan nämnas fall där någon rånas på tillhörigheter genom hot eller där en åldring luras att lämna ifrån sig värdeföremål.

4 §

Den som har tillfogats sakskada eller ren förmögenhetsskada har även i annat fall än som avses i 3 § rätt till brottsskadeersättning i den mån hans möjligheter att försörja sig allvarligt har äventyrats genom skadan eller ersättningsbehovet annars, med hänsyn till den skadelidandes ekonomiska villkor och omständigheterna i övrigt, framstår som särskilt angeläget.

Paragrafen innehåller den nya bestämmelsen om brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada i allmänhet. Bestämmelsen har genom sin restriktiva utformning en klar undantagskaraktär. Den syftar endast till att öppna en möjlighet till ersättning åt personer som lever under blygsamma

ekonomiska förhållanden och som har drabbats av en kännbar skada.

I paragrafen nämns till en början att skadan allvarligt har äventyrat den skadelidandes möjligheter att försörja sig. Endast skador som påtagligt försvårar för den skadelidande att bereda sig och sin familj rimligt upphålle åsyftas. Ett sådant fall kan föreligga när den som driver ett mindre företag genom brott förlorar mera dyrbar utrustning som är nödvändig för hans rörelse. Ersättning kan också utgå, om någon i knappa ekonomiska omständigheter har blivit av med egendom som behövs för det dagliga livet, t. ex. möbler, och han saknar ekonomiska resurser att inom överskådlig tid skaffa sig sådan egendom på nytt. Detsamma gäller om den skadelidande under motsvarande betingelser har berövats sparmedel, som han har satt av för sitt uppehälle eller annars angelägna utgifter.

Även i en del andra situationer kan ersättningsbehovet undantagsvis framstå som så angeläget att brottsskadeersättning bör kunna utgå för egendomsskada. Jag tänker här på fall då den skadade egendomen utgör en viktig del av den skadelidandes tillvaro och han har lagt ned stora ansträngningar på att skaffa sig den. Detta gäller särskilt när brottet riktar sig mot åldringar eller handikappade, t. ex. då en pensionär får sin sommarstuga skövlad. Normalt ger paragrafen dock inte ersättning för sommarstugeinbrott e. d. En förutsättning för ersättning i nu berörda fall är att den skadelidandes ekonomiska situation inte är sådan att han har möjlighet att själv kompensera sig helt eller delvis för sin skada.

Även om paragrafen i första hand torde komma att tillämpas på sakskada är ersättning inte utesluten vid ren förmögenhetsskada. Detta gäller särskilt när skadan till sin typ ligger mycket nära sakskada, exempelvis då den brottsliga handlingen består i en psykisk påverkan på någon som på grund av hög ålder eller fysiskt eller psykiskt handikapp har starkt nedsatt motståndskraft. Ersättning är också tänkbar när förmögenhetsförlusten allvarligt försvårar den skadelidandes försörjningsmöjligheter. En omyndig vars förmyndare har förskingrat hela hans kapital kan sålunda komma att få ersättning enligt denna paragraf.

Utredningen och några remissinstanser har diskuterat huruvida enskild näringsidkare skall kunna få ersättning för brottsskada som har drabbat egendom i rörelsen. Som framgår av vad jag redan förut har sagt är näringsidkare inte utesluten från rätten till sådan ersättning. I praktiken torde omständigheterna dock mycket sällan vara så ömmande att ersättning kan utgå enligt denna paragraf. För detta får förutsättas att brottsskadan har lett till att näringsidkarens framtida utkomstmöjligheter allvarligt har satts på spel.

Enligt paragrafen behöver valet inte stå mellan att betala ut full ersättning för den aktuella skadan och att avslå ersättningskravet. Brottskadenämnden kan efter omständigheterna tillerkänna den skadelidande ett skäligt belopp för den lidna skadan i den mån denna inte täcks av annan ersättning.

5 §

I fråga om brottsskadeersättning för personskada tillämpas 5 kap. 1–5 §§ skadeståndslagen (1972:207) samt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Livränta utgår endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning.

I fråga om brottsskadeersättning för sakskada tillämpas 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).

Paragrafen innebär att brottsskadeersättning bestäms i huvudsak enligt skadeståndsrättsliga principer. Också i övrigt bör allmänna skadeståndsrättsliga regler eller grundsatser kunna tillämpas, t. ex. de som gäller om adekvat kausalitet. Det blir dock givetvis inte aktuellt att tillämpa sådana särskilda bestämmelser som på skadeståndsområdet har ställts upp till skydd för vissa skadeståndsskyldiga som saknar ansvarsförsäkring (t. ex. 6 kap. 2 § skadeståndslagen). Enligt min mening kan det överlämnas åt brottsskadenämnden att närmare avgöra vilka allmänna skadeståndsrättsliga regler eller grundsatser som bör gälla i fråga om brottsskadeersättning.

När ansökan om brottsskadeersättning görs torde frågan om skadestånd på grund av brottet inte sällan ha prövats av domstol. Eftersom brottsskadeersättning inte i alla avseenden följer samma regler som gäller för skadestånd, kan domstolens avgörande i skadestandsfrågan inte utan vidare läggas till grund för bedömningen i brottsskadeärendet. Brottsskadenämnden måste alltså göra en självständig prövning i ärendet. Det ligger dock i sakens natur att domstolens avgörande i allmänhet kommer att bli vägledande vid denna prövning. En förutsättning är då givetvis att domstolen har gått in i saklig prövning av skadestandsfrågan och inte dömt ut skadeståndet enbart på grund av medgivande av skadevållaren. Skäl att inte följa domstolens avgörande föreligger även i fall då omständigheter har tillkommit som inte var kända vid domstolsprövningen.

Första stycket. När det gäller personskada bestäms brottsskadeersättningen enligt 5 kap. 1 eller 2 § skadeståndslagen. Den som har tillfogats personskada kan alltså få ersättning för kostnader, inkomstförlust och skadeföljder av ideell natur. Har personskada lett till döden kan ersättning utgå för vissa kostnader till följd av dödsfallet och för efterlevandes förlust av underhåll. Frånsett den skälighetsprövning som föreskrivs i 5 kap. 2 § skadeståndslagen när det gäller ersättning för förlust av underhåll skall ersättningen i princip täcka skadan fullt ut. Som jag har nämnt i specialmotiveringen till 2 § utgår ersättningen alltså utan någon behovsprövning.

Liksom gäller i fråga om skadestånd skall förmåner som avses i 5 kap. 3 § skadeståndslagen räknas av när brottsskadeersättning bestäms. Enligt 7 § brottsskadelagen skall även andra förmåner som den skadelidande har rätt till på grund av skadan räknas av i viss utsträckning.

På grund av hänvisningen till 5 kap. 5 § skadeståndslagen kan den

skadelidande sedan han har fått brottsskadeersättning för inkomstförlust eller förlust av underhåll återkomma och begära ytterligare ersättning, om de förhållanden som har legat till grund för ersättningens bestämmande har ändrats väsentligt. Däremot torde det i praktiken knappast bli aktuellt att med stöd av bestämmelsen sänka en redan fastställd livränta.

En förutsättning för omprövning av ersättningen är alltså att ändringen är väsentlig. Sådana mindre förändringar som man alltid har att räkna med bör normalt kompenseras genom att ersättningen från början fastställs med viss marginal. Inget hindrar heller att brottsskadenämnden i ersättningsärendet föreskriver att ersättningen kan omprövas även vid förändringar som inte är väsentliga.

I fråga om ersättningens form hänvisar paragrafen i första hand till 5 kap. 4 § skadeståndslagen, som innebär att ersättning för framtida inkomstförlust eller förlust av underhåll fastställs i form av livränta eller engångsbelopp eller som livränta jämte engångsbelopp. Bestämmelsen kompletteras dock av vissa föreskrifter i andra stycket av förevarande paragraf vilka avviker från skadeståndsreglerna. Skälen för denna avvikelse har jag redovisat i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.9).

Andra stycket. Huvudregeln är att ersättningen skall fastställas som engångsbelopp. Endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning får den fastställas i form av livränta. Som regel skall också ersättning för framtida inkomstförlust eller förlust av underhåll fastställas som livränta i detta fall (se 5 kap. 4 § skadeståndslagen). Frågan huruvida ersättning kan anses ha väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning får avgöras efter samma principer som gäller inom skadeståndsrätten (se prop. 1975:12 s. 169 f).

Huvudregeln att brottsskadeersättning skall utgå i form av engångsbelopp bör inte tillämpas stelt. Om ersättningsfrågan är svårbedömd, t. ex. i fråga om utsikterna att den skadade så småningom blir helt återställd, kan brottsskadenämnden besluta om ersättning för viss tid och ta upp ersättningsfrågan för slutligt avgörande vid en senare tidpunkt. Hinder bör inte heller möta att den ersättning som har fastställts betalas i olika omgångar, om detta anses lämpligt. Nämnden bör även kunna betala ut belopp à conto, t. ex. om prövningen av ersättningsfrågan kan väntas dra ut på tiden.

Utgår ersättningen som livränta, skall den värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor. Har ersättningen fastställts som engångsbelopp får den skadelidande själv sörja för värdesäkringen.

Tredje stycket. Brottsskadeersättning för sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen. Ersättning kan alltså utgå för sakens värde, om den har gått helt förlorad genom skadehändelsen. Kan saken användas på nytt efter reparation, utgår i stället ersättning för reparationskostnaderna och för värdeminskning i den mån saken efter reparationen har lägre värde än före skadefallet. Ersättning kan vidare utgå för annan kostnad till följd av skadan och för inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet som skadan har föranlett.

6 §

Vid bestämmande av brottskadeersättning avräknas skadestånd som den skadelidande har rätt till på grund av skadan och som har betalats eller kan beräknas bli betalt.

Att skadestånd som den skadelidande har fått ut med anledning av sin skada skall räknas av när hans brottskadeersättning bestäms torde i allmänhet inte vålla några bekymmer. Svårare är att avgöra om avräkning bör ske på den grunden att skadestånd kan beräknas bli betalt. Avräkning blir givetvis inte aktuell, om gärningsmannen till brottet är okänd. I övrigt får man, som jag har sagt i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6), inte ställa alltför stora krav på den skadelidande i fråga om hans aktivitet för att få ut ett skadestånd som han har rätt till på grund av skadan. I många fall torde det redan från början framstå som klart att den skadelidande har små utsikter att inom överskådlig tid få betalning för skadeståndet. Detta gäller särskilt om skadevållaren är eller har varit intagen på anstalt. I dessa fall är det uppenbarligen meningslöst att den skadelidande och det allmänna skall belastas med kostnader för rättegång och verkställighet för att få ut skadestånd.

Om det finns anledning att räkna med att skadevållaren åtminstone till någon del kan betala skadestånd – antingen omedelbart eller genom avbetalningar – bör det krävas av den skadelidande att han med enkla medel söker få betalning. Någon gång kan det vara lämpligt att han gör upp direkt med skadevållaren om hur denne skall betala skadeståndet. Annars bör den skadelidande i samband med polisanmälan framställa sitt krav och begära att åklagaren för hans talan i brottmålet mot skadevållaren. Utredningen i rättegången om skadevållarens ekonomiska och andra förhållanden torde sedan ofta kunna ge ett gott underlag för att avgöra om den skadelidande bör söka verkställighet av domen rörande hans anspråk.

Något formellt hinder föreligger inte mot att den skadelidande ansöker om brottskadeersättning även om han inte har vidtagit sådana åtgärder som jag nu har angett. Hans underlåtenhet kan emellertid då medföra att skadeståndet helt eller delvis räknas av, trots att det inte har betalats.

Om skadestånd som inte har betalats räknas av med stöd av denna paragraf, bör brottskadenämnden lämna den skadelidande anvisningar om vilka åtgärder som det enligt nämndens mening är lämpligt att han vidtar för att få ut skadeståndet. Lyckas den skadelidande inte därefter få betalning från skadevållaren genom dessa åtgärder, kan han återkomma och begära brottskadeersättning för den del som räknades av när ersättningen fastställdes i det tidigare ärendet.

Avräkning av skadestånd som inte har betalats kan bli särskilt aktuell om den skadelidande kan få ut skadeståndet från en gällande ansvarsförsäkring som täcker skadan. Så kan någon gång vara fallet, om skadan har vållats genom ett ouppsåttligt brott. Som jag har nämnt i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6) kan det vidare tänkas att skadan täcks av den trygghetsförsäkring som gäller för större delen av arbetsmarknaden. Ersättning som kan utgå från

sådan försäkring skall räknas av med stöd av denna paragraf när brottsskadeersättning bestäms. Detsamma gäller ersättning som den skadelidande kan få från det överfallsskydd som ingår i de flesta hem- och villahemförsäkringar.

7 §¹

Vid bestämmande av brottsskadeersättning för personskada avräknas, utöver skadestånd samt förmån som avses i 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207), annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Ersättning som innefattar sparande avräknas dock endast i skäligen omfattning.

Vid bestämmande av brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada avräknas, utöver skadestånd, förmån från försäkring och annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Detsamma gäller ersättning som skulle ha utgått från försäkring som den skadelidande har underlåtit att hålla på grund av omfattningen av sin verksamhet och sina tillgångar. I skäligen omfattning avräknas även ersättning som skulle ha utgått från försäkring som det enligt vedertaget bruk får anses ha ankommit på den skadelidande att teckna men som han har försummat att hålla.

Första stycket. Av 5 § framgår att förmåner som avses i 5 kap. 3 § skadeståndslagen skall räknas av när brottsskadeersättning bestäms. Ersättning för inkomstförlust eller förlust av underhåll skall alltså minskas med ersättning från socialförsäkringen eller annan likartad förmån, sjuklön eller pension från arbetsgivare, pension från kollektiv tjänstepensionsförsäkring samt periodisk ersättning från sådan olycksfalls- eller sjukförsäkring som har meddelats på grund av kollektivavtal.

Utöver skadestånd och förmåner som avses i 5 kap. 3 § skadeståndslagen skall vid brottsskadeersättning för personskada avräkning ske av annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Det gäller framför allt ersättning för kostnader, oavsett om ersättningen är förenad med regressrätt för utgivaren eller inte, och ersättning från liv-, olycksfalls- eller sjukförsäkring, även när försäkringen inte har meddelats på grund av kollektivavtal. Ersättning som inrymmer visst mått av sparande avräknas dock bara i skäligen omfattning. Vid avräkningen får man då göra en ungefärlig uppskattning av hur stor del av ersättningen som kan anses utgöra sparande.

Till skillnad från vad som gäller inom skadeståndsrätten bestäms ersättningen efter en jämförelse mellan skadans totala belopp och summan av de olika förmåner som tillkommer den skadelidande.

Att avräkningen skall ske när brottsskadeersättning bestäms innebär att man skall ta hänsyn till de andra förmåner som vid denna tidpunkt har utgått, utgår eller kan väntas utgå. Avräkningen sker med de belopp av de andra förmånerna som den skadelidande har rätt till på grund av skadan, oavsett om han utnyttjar denna rätt eller inte. Detta överensstämmer med vad som gäller inom skadeståndsrätten (se prop. 1975:12 s. 163 f).

¹ 7 § andra stycket andra och tredje meningarna i det remitterade förslaget svarar mot 8 § i propositionsförslaget.

Andra stycket. Vid sakskada och ren förmögenhetsskada avräknas i full utsträckning försäkringsförmåner och annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan och som redan har utgått eller kan komma att utgå i framtiden. Dessutom avräknas i vissa fall förmåner som skulle ha utgått från försäkring om den skadelidande hade tagit sådan.

Ett sådant fall är när den skadelidande är s. k. självförsäkrare, dvs. sådant rättssubjekt som underlåter att hålla sig med försäkring därför att riskfördelningen inom den egna verksamheten är jämförlig med riskutjämning genom försäkring. Den skadelidande uppträder alltså så att säga som egen försäkringsgivare. I första hand avses sådana offentliga rättssubjekt och storföretag som i princip underlåter att försäkra sin egendom eller som håller försäkring med avsevärt större självrisk än normalt. Att en företagare har underlåtit att hålla sig med försäkring med normal självrisk som han utan några svårigheter hade kunnat kosta på sig utgör ett starkt indicium på att självförsäkring föreligger. Däremot torde det vara sällsynt att en privatperson kan anses som självförsäkrare. Självförsäkring bör inte anses föreligga om en sådan person underlåter att försäkra t. ex. sin bil, inte ens om han har en större förmögenhet.

Föreligger självförsäkring, skall avräkning ske fullt ut för belopp som skulle ha utgått, om försäkring med normal självrisk hade tagits i försäkringsbolag.

Ett annat fall när underlåtenhet att hålla försäkring kan påverka brotts-skadeersättningens storlek är när det enligt vedertaget bruk får anses ha ankommit på den skadelidande att teckna försäkring. Härmed avses försäkringar som nästan alla skadelidande av motsvarande kategori brukar teckna. Som exempel kan nämnas ordinär fastighetsförsäkring för företagare och villaförsäkring. Dessa försäkringar har en så gott som hundra procentig utbredning. Däremot avses inte sådan sakförsäkring på lösöre som ingår i vanlig hemförsäkring, även om också denna försäkringsform har stor omfattning. Som jag har sagt i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.6) kan man å andra sidan kräva av den skadelidande att han försäkrar mer speciell eller särskilt dyrbar egendom, t. ex. konstsamlingar, lyxbilar och större båtar.

För att avräkning skall kunna komma i fråga i fall då det är vedertaget bruk att försäkring tas fordras att den skadelidandes underlåtenhet att hålla försäkring kan tillräknas honom som en försummelse. Om det t. ex. beror av missförstånd från försäkringsbolagets sida att försäkringsskydd saknas skall avräkning naturligtvis inte ske.

Inte ens när man kan tala om viss oaktsamhet från den skadelidandes sida i fråga om försäkringsskyddet behöver avräkning göras fullt ut. Som jag har sagt i den allmänna motiveringen skall avräkning ske endast i skälig omfattning när försummelsen har sin grund i förbiseende eller annars är av mera ursäktlig natur. Så kan vara fallet vid glömska att förnya försäkringen eller att betala premien. Detsamma gäller om det föreligger misstag rörande försäkringens omfattning, i varje fall om misstaget inte är alltför grovt. Ett skäl att underlåta fullständig avräkning kan vidare vara att den skadelidande inte har kunnat fullgöra premiebetalningen på grund av betalningssvårighe-

ter. Reduktion av avräkningen kan komma i fråga också i andra speciella fall.

Allmänt kan sägas att full avräkning på grund av försummelse att hålla vedertagen försäkring bör ske huvudsakligen när försummelsen är medveten och inga hinder skulle ha funnits för den skadelidande att med en förnuftig disposition av sina tillgångar ordna ett tillfredsställande försäkringsskydd. Härmed bör likställas fall när den skadelidande visserligen har försäkring men med en självrisk som vida överstiger vad som är normalt för hans kategori med avseende på sådan egendom som det är fråga om. Brottsskadeersättningen får i dessa fall sättas ned till ett belopp som motsvarar ordinär självrisk.

8 §¹

Brottsskadeersättning för personskada kan jämkas om särskilda skäl föreligger med hänsyn till den skadelidandes uppträdande i samband med brottet och andra liknande omständigheter. Har skadan lett till döden, kan ersättning till efterlevande också jämkas om särskilda skäl föreligger med hänsyn till den avlidnes uppträdande i samband med brottet och andra liknande omständigheter.

Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada kan jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till den skadelidandes uppträdande i samband med brottet och andra liknande omständigheter eller hans underlåtenhet att vidtaga sedvanliga försiktighetsåtgärder.

Första stycket. Frågan huruvida den skadelidandes uppträdande i samband med brottet bör föranleda att ersättning för personskada sätts ned måste i varje särskilt fall bedömas mot bakgrund av samtliga förekommande omständigheter. Detsamma gäller frågan om jämkning av sådan ersättning skall ske på grund av andra liknande omständigheter, t. ex. att den skadelidande har gett sig in i en situation som typiskt sett innebär risk för att han skall utsättas för brott. Att jämkning får ske bara när det föreligger särskilda skäl innebär att inte varje oaktsamhet från den skadelidandes sida skall kunna medföra att ersättningen jämkas. Som jag har sagt i den allmänna motiveringen måste jämningsmöjligheten begagnas med försiktighet, så att inte socialt oacceptabla resultat uppkommer.

Om skadan har lett till döden, kan den avlidnes beteende i vissa fall gå ut över skadelidande efterlevande. Förutsättningarna för jämkning är desamma som de jag nyss har behandlat.

Andra stycket. Vid sakskada och ren förmögenhetsskada kan den skadelidandes uppträdande i samband med brottet och andra liknande omständigheter leda till jämkning av brottsskadeersättning i något större utsträckning än vid personskada. Något krav på särskilda skäl för jämkning gäller nämligen inte i detta fall.

När det gäller jämkning på grund av den skadelidandes underlåtenhet att vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder bör ledning kunna hämtas från de säkerhetsföreskrifter som gäller enligt försäkringsbolagens villkor, t. ex. i

¹ 8 § i det remitterade förslaget svarar mot 9 § i propositionsförslaget.

fråga om förvaring av stöldbegärlig egendom, om stöldskydd på bilar och om låsning av dörrar och fönster.

9 §¹

Vid personskada och vid sakskada eller ren förmögenhetsskada avräknas ett självriskbelopp. Beloppet fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer och beräknas med ledning av de lägsta självriskbelopp som tillämpas här i landet vid försäkring för skada till följd av brott.

Första stycket gäller ej i fråga om skada som har vållats av någon som avses i 3 §, om brottet har begåtts på eller i närheten av anstalt eller annan plats där han har varit omhändertagen eller fått vård eller om i övrigt särskilda skäl föreligger.

Första stycket. Självriskens vid brottskadeersättning bör ligga i nivå med den lägsta självrisk som tillämpas vid försäkring för brottskador. Vägledande blir därmed den självrisk som normalt gäller vid hem- och villahemförsäkring, dvs. f. n. 300 kr. Om denna självrisk så småningom anknyts till basbeloppet eller indexregleras på annat sätt, kan det vara lämpligt att göra det även med den statliga självriskens. Avsikten är att föreskrifter om självriskbelopp skall ges i förordning.

Har den skadelidande tillfogats skador vid flera olika tillfällen, skall ett självriskavdrag göras för varje skadetillfälle för sig. Självrisk dras också av särskilt för personskador och för egendomsskador, även om de har uppkommit vid samma tillfälle. Däremot skall endast ett självriskbelopp dras av, om den skadelidande vid samma tillfälle har tillfogats flera egendomsskador.

Andra stycket. Något självriskavdrag skall inte göras, vare sig vid personskada eller annan skada, om skadan har vållats av sådan rymling e. d. som anges i 3 § på eller i närheten av anstalt där han är omhändertagen. Motsvarande gäller när skadan har uppkommit i närheten av fosterhem eller annan plats där den intagne vårdas eller i övrigt är omhändertagen. Även om skadan inte har uppkommit på eller i närheten av anstalten etc. skall självriskavdrag underlåtas, om det föreligger särskilda skäl. Härmed avses främst fall då skadan har inträffat där rymlingar erfarenhetsmässigt begår brott. En sådan situation torde ofta kunna anses föreligga om den skadelidande vid flera tillfällen har utsatts för brott av rymlingar.

10 §²

Brottskadeersättning för personskada utgår med högst tjugo gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller då ersättningen bestäms. Skall ersättningen utgå som livränta, bestäms den för varje år till högst ett belopp som svarar mot tre gånger nämnda basbelopp.

Brottskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada utgår med högst tio gånger det basbelopp som anges i första stycket.

¹ 9 § i det remitterade förslaget svarar mot 10 § i propositionsförslaget.

² 10 § i det remitterade förslaget svarar mot 11 § i propositionsförslaget.

Paragrafen torde inte kräva några närmare kommentarer. Det bör dock påpekas att den skiljer sig från den motsvarande bestämmelsen i utredningens förslag på så sätt att något självriskbelopp enligt 9 § inte skall dras av sedan ersättningen har begränsats med stöd av förevarande paragraf. Det kan vidare anmärkas att något hinder inte föreligger mot att livränta för vårdkostnader, inkomstförlust eller förlust av underhåll utgår med högst tre basbelopp per år vid sidan av ett engångsbelopp för t. ex. ideell skada. Om den skadelidande har tillfogats flera olika skador kan ersättningen också i vissa fall totalt uppgå till högre belopp än som anges i första eller andra stycket. Frågan hur begränsningsreglerna skall tillämpas i sådana fall får avgöras efter motsvarande principer som jag har angett i specialmotiveringen till 9 § beträffande tillämpningen av reglerna om självrisk vid flera olika skador.

11 §¹

Ärende om brottsskadeersättning prövas av brottsskadenämnden. Ansökan om ersättning med högst 500 kronor för skada vållad av någon som avses i 3 § 1 eller 2 får dock prövas av annan myndighet som regeringen bestämmer. Mot beslut av sådan myndighet förs talan hos brottsskadenämnden genom besvär.

Mot brottsskadenämndens beslut får talan inte föras.

Första stycket. I enlighet med vad jag har sagt i avsnitt 2.12 i den allmänna motiveringen prövas ärenden om brottsskadeersättning enligt huvudregeln av brottsskadenämnden, som är gemensam för hela landet. Nämndens sammansättning anges i 12 §.

Också frågan om delegation av beslutanderätten till vissa anstalts- och skolstyrelser har jag behandlat i nämnda avsnitt i den allmänna motiveeringen. Det i paragrafen upptagna bemyndigandet för regeringen att besluta om delegation avser skadevållare som anges i 3 § 1 eller 2, dvs. personer som är intagna i kriminalvårdsanstalt eller ungdomsvårdsskola. Den rätt att besluta om ersättning som kan ges åt anstalts- eller skolstyrelse gäller inte bara egendomsskador utan också personskador som har vållats av personer som nyss nämndes. Frågan om styrelsens behörighet att handlägga ett ärende beror i det enskilda fallet på vilket belopp som sökanden begär i ersättning. Om inte annat framgår av ansökan torde man få utgå från att sökanden yrkar ersättning utan sådant självriskavdrag som anges i 9 §.

Beslut av anstalts- eller skolstyrelse skall kunna överklagas hos brottsskadenämnden. För besvärstalan gäller de allmänna reglerna i förvaltningslagen (1971:290). Endast sökanden kan överklaga beslutet. Besvärstiden är tre veckor från den dag då sökanden fick del av beslutet.

Andra stycket. Brottsskadenämndens beslut bör, som jag har sagt i den allmänna motiveringen, inte kunna överklagas. Taleförbudet gäller både när nämnden har fattat beslut som första instans och när den har överprövat anstalts- eller skolstyrelsens avgörande.

Ett förbud att föra talan mot brottsskadenämndens beslut behöver inte

¹ 11 § i det remitterade förslaget svarar mot 12 § i propositionsförslaget.

medföra att eventuella oriktigheter i ett sådant beslut blir bestående. Om beslutet är oriktigt på grund av felräkning eller liknande förbiscende kan nämnden enligt allmänna förvaltningsrättsliga regler besluta om rättelse. Vid allvarliga fel kan reglerna om resning i förvaltningsärenden bli tillämpliga. Nämndens avgörande vinner f.ö. inte rättskraft i den mån en ansökan har avslagits. Den skadelidande kan alltså göra en ny ansökan hos nämnden under åberopande av nya omständigheter. Och har ändring inträffat i de förhållanden som har legat till grund för ersättningsens bestämmande, kan omprövning ske under de förutsättningar som anges i 5 kap. 5 § skadeståndslagen.

12 §¹

Brottsskadenämnden består av ordförande och vice ordförande, vilka skall vara lagfarna och erfarna i domarvärv, och tre andra ledamöter.

Brottsskadenämnden är beslutför när minst fyra ledamöter är närvarande.

I den utsträckning som regeringen föreskriver får ordföranden, vice ordföranden eller tjänsteman vid brottsskadenämnden avgöra ärende om brottsskadeersättning.

Frågorna om brottsskadenämndens sammansättning, dess beslutförhet och möjligheten att låta ledamot eller tjänsteman vid nämnden pröva brottsskadeärende är enligt min mening så viktiga att de bör regleras i brottsskadelagen. Frågorna har delvis berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12).

Brottsskadenämndens ledamöter bör utses av regeringen för viss längsta tid. För varje ledamot utom ordföranden bör finnas en ersättare. Bestämmelser om detta kan tas upp i förordning med instruktion för nämnden. Där bör också anges vilka omröstningsregler som skall tillämpas när det uppkommer skilda meningar inom nämnden.

Det är angeläget att beslut om brottsskadeersättning fattas utan dröjsmål. Delegation av beslutanderätten med stöd av tredje stycket främjar en snabb handläggning. Det är dock givet att alla ärenden av principiell betydelse eller annars av större vikt måste avgöras av nämnden själv. Utrymmet för delegation torde öka allt eftersom en fast praxis utbildar sig vid nämnden. Föreskrifter om delegering får meddelas i den förordning som jag nyss nämnde. I första hand bör övervägas att ge beslutanderätt åt nämndens ordförande och vice ordförande. Det kan vara lämpligt att nämnden med jämna mellanrum får en översiktlig redogörelse för de ärenden i vilka ordföranden, vice ordföranden eller en tjänsteman har beslutat.

Några särskilda bestämmelser i lagen om handläggningen av brottsskadeärendena anser jag inte behövas. Förvaltningslagen blir tillämplig på förfarandet. Handläggningen blir i allmänhet skriftlig. Förhandling kan emellertid hållas om det i undantagsfall skulle visa sig nödvändigt att

¹ 12 § i det remitterade förslaget svarar mot 13 § i propositionsförslaget.

inhämta muntliga uppgifter från sökanden eller annan. Utredning i t. ex. medicinska frågor kan tillföras nämnden genom att den anlitar experter.

13 §¹

Ansökan om brottsskadeersättning skall göras inom två år från det att brottet förövades. Föreligger särskilda skäl får ansökan prövas även om den har kommit in för sent.

Ansökan prövas endast om brottet har polisanmälts eller sökanden visar giltig anledning till att sådan anmälan inte har gjorts.

Första stycket. För närvarande finns det inte någon regel om att ansökan om ersättning från brottsskade- eller rymlingsanslaget skall göras inom någon bestämd tid. I likhet med utredningen anser jag emellertid att ordningsskäl talar för att en bestämd ansökningstid införs. En tid av två år från brottets begående synes lämplig från olika synpunkter.

En fast tidsgräns kan emellertid få obilliga konsekvenser. En för sent inkommen ansökan bör därför kunna prövas om förseningen framstår som ursäktlig och det är viktigt för den skadelidande att han får sin förlust ersatt. Omständigheter som leder till att ansökningen bör kunna prövas trots att den har kommit in för sent kan vara att skadans fulla omfattning har stått klar först lång tid efter det att brottet begicks, att den skadelidande på grund av sjukdom har varit förhindrad att göra ansökan eller att han inte har känt till ersättningsordningens existens. Som allmän förutsättning bör gälla att det inte är fråga om låga belopp.

Bestämmelsen är inte tillämplig i fall när ansökningen avser omprövning av ett tidigare beslut om brottsskadeersättning. För begäran om ytterligare ersättning på grund av samma skada enligt reglerna i 5 kap. 5 § skadeståndslagen torde i stället kunna tillämpas den allmänna preskriptionstiden av tio år räknat från det tidigare avgörandet (jfr prop. 1975:12 s. 217).

Andra stycket. Bestämmelsen motsvaras av regler i gällande rätt med samma sakliga innebörd. Bakgrunden till dessa regler är närmast att polisens utredningsmaterial är av stort värde som grundval för ersättningsprövningen. Genom en snabb polisanmälan kan grundläggande uppgifter säkras för den fortsatta utredningen. Bestämmelsen kan också sägas tillgodose det allmännas intresse av att brott blir beivrade.

Bestämmelsen innehåller inte någon anvisning om när polisanmälan bör göras. Anmälan kan alltså göras när som helst, t. o. m. efter det att ansökan om brottsskadeersättning har gjorts. I praktiken medför dock en sen polisanmälan ofta att sökanden får svårt att göra troligt att han verkligen har utsatts för brott.

I vissa fall kan det tänkas att sökanden har godtagbara skäl att inte göra polisanmälan. Att anmälan saknas utgör då inte något hinder mot att ansökningen prövas. Det kan t. ex. tänkas att polisen utan anmälan har fått

¹ 13 § i det remitterade förslaget svarar mot 14 § i propositionsförslaget.

kännedom om brottet och utrett saken. Ett annat praktiskt fall är att gärningsmannen och den skadelidande tillhör samma familj. Kravet på polisanmälan kan också frångås i vissa fall av rymlingsskador när det redan från början är klart vem som är gärningsman och skadorna är av mera alldagligt slag. Det bör då vara tillräckligt att skadehändelsen anmäls till vederbörande anstalt. Detta gäller särskilt när skadevållaren är inskriven vid ungdomsvårdsskola. I fråga om elever vid sådana skolor skall nämligen göras en särskild åtalsprövning enligt 69 § barnavårdslagen.

Det krävs inte att gärningsmannen har fällts till ansvar för brottet eller att åtal har väckts innan ansökan om brottsskadeersättning prövas. Om ansvarsfrågan är tveksam kan det dock finnas anledning att vänta med prövningen av ansökan till dess att det har avgjorts om åtal skall väckas eller till dess att brottmålet har avgjorts.

I utredningens lagförslag har särskilda föreskrifter tagits upp om att ansökan skall göras på blankett som fastställs av brottsskadenämnden och ges in till den myndighet som skall besluta i ärendet samt vara åtföljd av den utredning som behövs för ersättningsprövningen. Enligt min mening har emellertid bestämmelser i dessa frågor sin plats i förordning. Genom information till allmänheten och utdelning av blanketter på polisstationer m. fl. ställen bör brottsskadenämnden verka för att ansökningarna från början är i sådant skick att ärendena kan avgöras utan onödiga uppskov.

14 §¹

Kostnad för biträde eller utredning i ärende om brottsskadeersättning kan ersättas av allmänna medel, om synnerliga skäl föreligger med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter.

I de flesta fall torde de sökande inte behöva anlita biträde i brottsskadeärende eller göra särskild utredning i ärendet. Ansökningsblankettens innehåll och den information som brottsskadenämnden lämnar torde oftast ge tillräcklig ledning för de skadelidande. Jag förutsätter också att brottsskadenämndens personal och polisen lämnar upplysningar och råd till de sökande.

I vissa fall kan dock en sökande behöva särskild rättslig hjälp. I så fall bör rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1972:429) tas i anspråk. Endast i rena undantagsfall bör den möjlighet till kostnadsersättning som föreslås i förevarande paragraf kunna användas. Angående de situationer då ersättning enligt bestämmelsen kan komma i fråga kan jag hänvisa till vad jag har sagt i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.12.3). Jag kan tillägga att det inte bör vara någon absolut förutsättning för att ersättning skall medges att ansökningsfrågan om brottsskadeersättning bifalls. Ersättningen bestäms efter en skälighetsbedömning och kan avse hela eller en del av sökandens kostnader i ärendet.

¹ 14 § i det remitterade förslaget svarar mot 15 § i propositionsförslaget.

Rätt till ersättning enligt paragrafen avser endast kostnader i ärende om brottsskadeersättning. Ersättning för sådana kostnader som den skadelidande har haft när han har försökt att få sin fordran mot skadevällaren fastställd genom dom eller när han har försökt få domen verkställd omfattas inte av bestämmelsen.

15 §¹

Anspråk på brottsskadeersättning får inte överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Anspråk på brottsskadeersättning för personskada får inte tagas i mät för den skadelidandes skuld. Utmätning av livräntebelopp får dock ske enligt vad som föreskrivs i utskökningslagen (1877:31 s. 1).

Paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, har förebild i bl. a. 6 § lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning och 29 § trafikskadelagen (1975:1410).

Första stycket. Bestämmelsen har tillkommit för att förhindra att den skadelidande överlåter sitt anspråk på brottsskadeersättning till underpris.

Brottsskadeersättning får anses vara tillgänglig för lyftning i och med att det ersättningsprövande organet har meddelat sitt ersättningsbeslut. Detta gäller även om beslutet inte är definitivt därför att det har överklagats till brottsskadenämnden enligt 11 § första stycket tredje meningen.

Överlåtelse i strid mot första stycket är ogiltig. Staten kan alltså inte med befriande verkan mot den skadelidande betala ut ersättning till annan som har förvärvat dennes anspråk. Något hinder finns däremot inte mot att betala ut ersättningen till någon som uppträder som befullmäktigat ombud för den skadelidande.

Andra stycket. Bestämmelsen motsvarar vad som gäller f. n. beträffande skadestånd med anledning av personskada. De föreskrifter i utskökningslagen som avses är 66 § 3 och 8 mom. samt 67 d §.

16 §²

Utgår brottsskadeersättning, inträder staten intill det utgivna beloppet i den skadelidandes rätt till skadestånd till den del detta ej har avräknats vid bestämmande av ersättningen. Detsamma gäller beträffande annan förmån på grund av skadan som hade bort avräknas vid ersättningsens bestämmande men som då inte var känd.

Paragrafen ger staten möjlighet att kräva tillbaka brottsskadeersättning från den som enligt skadeståndsrättsliga regler är ansvarig för skadan. Som jag har sagt i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.11) måste staten vid utövningen av denna regressrätt göra en avvägning mellan det allmänna intresset att en brottslig skadevällare gör rätt för sig och önskemålet att hans rehabilitering inte försvåras av alltför betungande betalningsanspråk.

¹ 15 § i det remitterade förslaget svarar mot 16 § i propositionsförslaget.

² 16 § i det remitterade förslaget svarar mot 17 § i propositionsförslaget.

Jag vill erinra om att dessa synpunkter delvis kan ha beaktats redan när den skadelidandes skadestånd har fastställts av domstol eller när det annars blir aktuellt i brottsskadeärendet att avgöra hur stort skadestånd den skadelidande kan anses ha rätt till. Enligt 6 kap. 2 § skadeståndslagen kan ett skadestånd nämligen jämkas, om skyldigheten att utge skadeståndet är oskäligt betungande med hänsyn till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden. Vid skadestånd på grund av uppsåtligt brott är visserligen huvudregeln att jämkning inte skall ske. Jämkning behöver dock inte vara utesluten i detta fall, om i övrigt starka skäl talar för att lindra skadeståndsansvaret. Exempelvis kan hänsyn till den brottslige skadevållarens möjligheter till återanpassning i samhället motivera att ett för honom betungande skadestånd sätts ned med stöd av jämkningsregeln. Sådan jämkning inverkar inte på den skadelidandes möjligheter att få brottsskadeersättning som täcker hela skadan (se prop. 1975:12 s. 140 och 178, LU 1975:16 s. 59 f, rskr 1975:133).

Om ett skadestånd sätts ned enligt denna jämkningsregel blir det givetvis inte aktuellt för staten att sedan brottsskadeersättning har utgetts utöva regress mot skadevållaren för den del av skadeståndet som har bedömts vara oskäligt betungande för denne och därför har jämkats bort. Omvänt skulle det kunna sägas att något hinder för regress inte föreligger när det gäller den del av skadeståndet som skadevållaren har ansetts kunna bära. Detta är emellertid inte lika säkert. Vid tillämpningen av jämkningsregeln skall nämligen också beaktas den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter. En nedsättning av skadeståndsskyldigheten får inte gå så långt att resultatet blir obilligt mot den skadelidande. Det kan på grund härav tänkas att skadevållaren har stora svårigheter att betala även det skadestånd som inte har jämkats bort.

I brottsskadeärendet måste alltså en självständig bedömning göras av hur långt staten skall driva sitt regresskrav mot skadevållaren. Att de vårdpolitiska synpunkterna bör tillmätas särskild betydelse vid denna bedömning har jag redan sagt i den allmänna motiveringen.

Någon gång kan regress med stöd av paragrafens första mening komma att utövas mot annan än den brottslige skadevållaren. Så kan vara fallet när den skadelidande har rätt till skadestånd av en arbetsgivare som är ansvarig enligt 3 kap. skadeståndslagen för skada som en av hans anställda har vållat genom brott. Vidare kan staten enligt andra meningen rikta återkrav mot t. ex. ett försäkringsbolag beträffande förmån som enligt 7 § skulle ha avräknats när brottsskadeersättning bestämdes men som då inte var känd.

Övergångsbestämmelser¹

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1978.

Genom lagen upphävs kungörelsen (1971:505) om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott samt brevet (1973:493) till socialstyrelsen angående anslag för budgetåret 1973/74 till Ersättningar för skador vållade av vissa rymlingar m. fl. Äldre bestämmelser om bestämmande av ersättning tillämpas dock fortfarande i fråga om skada som har inträffat före den 1 oktober 1978.

Ärende om ersättning enligt de äldre bestämmelserna som är anhängigt hos regeringen eller socialstyrelsen när lagen träder i kraft skall överlämnas till brottsskadenämnden. Detta gäller dock ej, om socialstyrelsen har meddelat beslut i ärendet före ikraftträdandet.

F. n. gäller vissa bestämmelser om ersättning av allmänna medel till skadelidande som har biträtt ordningsmakten. Bestämmelser av detta slag finns bl. a. i förordningen (1948:195) om ersättning och belöning av statsmedel vid biträde åt ordningsmakten. Dessa särskilda ersättningsregler upphävs inte i detta sammanhang utan gäller vid sidan av brottsskadela- gen.

Enligt 11 § kan regeringen bestämma att annan myndighet än brottsska- denämnden skall pröva ansökningar om ersättning med högst 500 kr. för vissa rymlingsskador. F. n. gäller att styrelse för ungdomsvårdsskola får besluta i sådana ärenden, om ansökan avser ersättning med högst 300 kr. Vid lagens ikraftträdande kommer det sannolikt att finnas en del ärenden hos socialstyrelsen som ligger mellan dessa båda beloppsgränser. I samband med att bestämmelser utfärdas om delegering av ärenden till annan myndighet än brottsskadenämnden får övervägas om ett sådant redan anhängiggjort ärende bör överlämnas till dessa andra myndigheter.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslaget till brottsska- delag.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

¹ Andra och tredje styckena i övergångsbestämmelserna i det remitterade förslaget saknar motsvarighet i propositionsförslaget.

*Bilaga 1***Sammanfattning av utredningens överväganden**

Utredningen föreslår att de regler som gäller f. n. om ersättning av allmänna medel för brottsskador skall göras förmånligare i åtskilliga hänseenden. De nya reglerna har förts samman till en brottsskadelag. Ersättning som utgår enligt denna lag kallas brottsskadeersättning. Uppgiften att pröva ansökningar om brottsskadeersättning bör enligt utredningen läggas på en ny myndighet, brottsskadenämnden.

Det geografiska tillämpningsområdet

Brottsskadeersättning skall enligt huvudregeln utgå för skador genom brott som har förövats i Sverige. Ersättning utgår dock inte om skadehändelsen har så ringa anknytning till Sverige att det inte är rimligt att skadan ersätts av allmänna medel. När det gäller personskador kan ersättning utgå även vid brott utom landet under förutsättning att den skadelidande har hemvist här.

Brottsskadeersättning för personskada

Av de skador som kan drabba samhällsmedborgare framstår personskadorna som särskilt angelägna att täcka. De ersättningsmöjligheter som infördes år 1971 tog sikte på att tillgodose de socialt mest ömmande behoven. Ersättningen skulle utgå efter en prövning av den skadelidandes behov av ersättning.

Utredningen har funnit att flera skäl talar för att ersättning av allmänna medel bör kunna utgå också till skadelidande vilkas ekonomiska förhållanden är sådana att de f. n. inte har möjlighet att få sådan ersättning. Erfarenheterna från tillämpningen av brottsskadeanslaget ger utredningen anledning att anta att någon större ökning av statens kostnader för brottsskadeersättning vid personskada inte behöver befaras genom en frikostigare regel i detta avseende. Utredningen föreslår därför att brottsskadeersättning för personskador i fortsättningen skall bestämmas utan någon behovsprövning. Ersättningen skall i stället utgå enligt skadeståndsrättsliga regler, bl. a. principen om full ersättning för den lidna skadan. Vissa begränsningar i ersättningsmöjligheterna är dock nödvändiga av olika skäl.

Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada

I fråga om sakskada och ren förmögenhetsskada som har vållats av rymlingar och andra intagna vid anstalter (*rymlingsskador*) föreslår utredningen endast mindre ändringar. Kretsen av de skadevällare som kommer i

fråga vidgas något till att omfatta bl. a. anhållna och häktade. En särskild regel om skador vållade av rymlingar från annat nordiskt land införs.

I riksdagen och i andra sammanhang har vid olika tillfällen förts fram krav på att ersättning skall utgå av statsmedel också vid *andra egendomsskador* än rymlingsskador. Redan en försiktig beräkning av de kostnader som föranleds av brott ger vid handen att statsfinansiella skäl f. n. inte medger att staten tar på sig någon större del av dessa skador. Också vissa invändningar av rättspolitisk natur kan riktas mot ett utökat ersättningssystem. Utredningen har emellertid funnit att särskilda skäl talar för att ersättning skall kunna ges vid brott som avser egendom av särskild betydelse för enskilda personers framtida försörjning. Utredningen föreslår därför att brottskadeersättning skall kunna utgå vid förlust av eller skada på egendom som fordras för den skadelidandes försörjning, vid ren förmögenhetsskada dock endast om synnerliga skäl föreligger. De situationer som utredningen främst har i åtanke är brott varigenom en arbetstagar eller enskild näringsidkare får redskap eller inventarier stulna eller förstörda liksom fall då föremål eller penningmedel som är nödvändiga för någons försörjning avhånds honom genom brott. Ersättningen skall bestämmas efter en skälighetsprövning som inte enbart skall inrikta sig på sökandens behov. Förluster som sökanden kan bära utan större svårighet skall inte ersättas.

Utredningen har också prövat frågan om ersättning av allmänna medel för skador till följd av *brott mot omyndiga m. fl.* av förmyndare eller god man. Det är ett viktigt allmänt intresse att omyndigas egendom bereds effektivt skydd. Staten har också genom detaljerade föreskrifter i förmyndarskapslagstiftningen om placering av omyndigas egendom, redovisningsskyldighet för förmyndare och kontroll genom organ för det allmänna sökt förebygga eller begränsa brott mot omyndiga. Antalet förluster på grund av brott av förmyndare med avseende på omyndigas egendom har varit mycket litet. Om fel eller försummelse i samband med kontrollen från det allmännas sida har medverkat till att skada har uppkommit kan numera staten eller kommun vara skadeståndsskyldig. Utredningen har funnit att ett särskilt ersättningssystem för skador på detta område måste förses med långtgående undantag och skulle komma till obetydlig användning. Utredningen kan därför inte förorda att det införs någon sådan särskild ersättningsmöjlighet. Utredningen har dock, för den händelse en ersättningsmöjlighet på detta område bedöms motiverad, lämnat synpunkter på de problem som möter när det gäller att utforma ett sådant system.

Bestämmande av brottskadeersättning

Brottskadeersättning skall i princip bestämmas efter skadeståndsrättsliga regler och alltså utgöra full ersättning för den lidna skadan. Därvid skall dock avräknas andra förmåner som sökanden har rätt till på grund av skadan. Skadestånd skall avräknas om det har betalats eller kan beräknas bli betalt. Vidare skall ersättning från försäkring dras av i skälighets omfattning.

Staten och vissa större kommuner och företag underlåter i princip att skydda sig genom försäkring med hänsyn till den riskfördelning som ändå förekommer i deras verksamhet. Sådan s. k. självförsäkrare har enligt förslaget inte rätt till ersättning i större utsträckning än om försäkring hade funnits.

Förslaget innehåller särskilda regler om jämkning av brottsskadeersättning. Underlåtenhet av den skadade att teckna försäkring mot skador genom brott kan påverka ersättningen när det är fråga om försäkring som är bruklig i motsvarande förhållanden. Också den skadelidandes underlåtenhet att vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder kan medföra att ersättningen sätts ned eller faller bort. Ett exempel på detta är att den skadelidande har förvarat stöldbegärlig egendom på ett olämpligt sätt. Jämkning kan vidare ske med hänsyn till den skadelidandes uppträdande och övriga omständigheter i samband med brottet. Härvid kan hänsyn tas till om den skadelidande har uppträtt provocerande. Ersättningen kan också jämkas om skadan har uppkommit i samband med att den skadelidande har deltagit i brottslig eller på annat sätt klandervärd verksamhet. Vid personskada får dock jämkning inte ske så att den skadade under hela livet blir lidande av en tillfällig oaktsamhet. Brottsskadeersättning för personskada skall i regel utgå i form av ett engångsbelopp, vilket utredningen föreslår maximerat till 20 basbelopp, f. n. drygt 220 000 kr. Om ersättning för framtida inkomstförlust eller förlust av underhåll är av väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning skall årlig livränta kunna utgå med högst tre basbelopp, dvs. omkring 33 000 kr. Från ersättningen dras en självrisk av 200 kr.

Vid andra skador än personskada föreslås som högsta ersättningsbelopp tio basbelopp, vilket f. n. motsvarar drygt 110 000 kr. Självrisk på 200 kr. skall enligt förslaget dras av vid rymlingsskador som uppkommer i närheten av anstalten eller annan plats där skadevållaren har erhållit vård.

Regress mot skadevållaren

I den mån brottsskadeersättning utgår skall staten enligt förslaget överta den skadelidandes rätt till skadestånd av gärningsmannen. Staten får härigenom en möjlighet att regressvis återkräva den utgivna ersättningen av den som har vållat skadan. Denna möjlighet måste dock utövas med beaktande av skadevållarens ofta svåra situation och vikten av hans sociala återanpassning. Utredningen räknar med att regressrätten kommer att utnyttjas endast i undantagsfall.

Administrationen

Som tidigare nämnts föreslås att ansökningar om brottsskadeersättning prövas av en särskild nämnd, brottsskadenämnden. Denna föreslås få en allsidig sammansättning som tillgodoser behovet av juridisk sakkunskap, erfarenhet av skadereglering och insikter i kriminalpolitiska spörsmål.

Brottsskadenämndens avgöranden skall enligt förslaget inte kunna överklagas.

Ansökningar om ersättning med mindre belopp skall kunna prövas av t. ex. styrelse för ungdomsvårdsskola.

För att brottsskadeersättning skall utgå förutsätts i regel att polisanmälan har skett. Ansökan om ersättning skall vidare göras inom två år från det brottet förövades, om inte särskilda skäl föreligger.

Den sökande skall, utöver vad som följer av rättshjälpslagen, i vissa fall kunna få ersättning för sina kostnader för biträde eller utredning i ärendet.

Kostnaderna

Den sammanlagda utgiften från brottsskadeanslaget och rymlingsanslaget var för budgetåret 1975/76 omkring 1,8 milj. kr. Utredningen beräknar att anslagsbehovet för det första budgetåret efter den reform som utredningen föreslår uppgår till omkring 3,0 milj. kr. Man kan räkna med att bl. a. en vidgad kännedom om möjligheten att få ersättning för brottsskador kommer att leda till ett ökat antal ansökningar. I samband härmed understryker utredningen vikten av en fullgod information till allmänheten.

Utredningen har beräknat personalbehovet för brottsskadenämndens kansli till 13,5 tjänster. Anslagsbehovet för ersättningsordningens administration under det första budgetåret kan beräknas till 1,7 milj. kr. Det bör beaktas att dessa resurser till övervägande delen motsvaras av besparingar i fråga om personal och övriga kostnader vid socialstyrelsen och justitiedepartementet.

Övergångsbestämmelser

De nya ersättningsreglerna skall tillämpas endast på skador som inträffar efter brottsskadelagens ikraftträdande. I fråga om äldre skador tillämpas de hittillsvarande reglerna om bestämmande av ersättning.

I fråga om förfarandet vid fastställande av brottsskadeersättning skall de nya reglerna tillämpas genast vid ikraftträdandet.

Utredningens lagförslag

Förslag till Brottsskadslag

Härigenom föreskrives följande.

1 § Till den som har tillfogats skada genom brott utgår ersättning av statsmedel (brottsskadeersättning) enligt denna lag.

Brottsskadeersättning utgår ej om skadehändelsen har så ringa anknytning till Sverige att det icke är rimligt att skadan ersättes av allmänna medel.

2 § Brottsskadeersättning utgår för personskada om brottet har begåtts i Sverige eller förövats utom landet mot person som har hemvist här.

Ersättning utgår också för skada som i samband med personskada har uppkommit på kläder och andra personliga bruksföremål som den skadelidande bar på sig.

3 § Brottsskadeersättning utgår för sakskada och, om särskilda skäl föreligger, för ren förmögenhetsskada om brottet har begåtts i Sverige och förövats av

1. person som är intagen i kriminalvårdsanstalt,
2. person som är inskriven vid ungdomsvårdsskola eller av annan anledning är intagen i sådan skola,
3. person som är intagen i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, dock ej under försökspermission annat än när han bor på inackorderingshem eller åtnjuter familjevård,
4. person som på grund av misstanke om brott eller eljest är intagen i polisarrest eller allmänt häkte eller har avvikit därifrån, eller
5. person som i Danmark, Finland, Island eller Norge har underkastats motsvarande frihetsberövande.

4 § I annat fall än som avses i 3 § utgår brottsskadeersättning för förlust av eller skada på egendom som fordras för den skadelidandes försörjning, om brottet har begåtts i Sverige. Ersättning för ren förmögenhetsskada utgår dock endast om synnerliga skäl föreligger.

5 § Beträffande brottsskadeersättning äger 5 kap. skadeståndslagen (1972:207) och lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor motsvarande tillämpning.

Livränta utgår endast när ersättningen avser inkomstförlust eller förlust av underhåll och är av väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning.

6 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning beaktas, utöver förmåner som avses i 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207), i skälig omfattning ersättning i övrigt som sökanden har rätt till på grund av skadan.

Den som måste antagas ha underlåtit att försäkra egendom på grund av omfattningen av sina intressen äger ej rätt till ersättning för skada på egendomen i vidare mån än om försäkring hade funnits.

Skadestånd avräknas i den mån det har betalats eller kan beräknas bli betalt.

7 § Brottsskadeersättning får ej överstiga tjugo gånger basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring vid personskada eller tio gånger basbeloppet vid annan skada. Skall ersättningen utgå som livränta får den dock bestämmas till vad som svarar mot, för år räknat, högst tre gånger basbeloppet.

8 § Brottsskadeersättning kan jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till föreliggande försäkringsmöjligheter på den skadelidandes sida, den skadelidandes underlåtenhet att vidtaga sedvanliga försiktighetsåtgärder, hans uppträdande i samband med brottet och övriga omständigheter.

9 § Från det belopp, vartill den sammanlagda gottgörelsen enligt 5–8 §§ uppgår, avräknas 200 kronor. Om skadan omfattas av försäkring med högre självrisk än 200 kronor avräknas dock belopp motsvarande hela självrisken.

Avräkning enligt första stycket sker ej i fråga om skada som har vållats av någon som avses i 3 § när skadan har uppkommit på eller i närheten av anstalt eller annan plats där han har erhållit vård. Avräkning sker ej heller vid skada som avses i 4 §.

10 § Har brottet ej polisanmälts, utgår brottsskadeersättning endast om sökanden visar giltig anledning till att sådan anmälan icke har gjorts.

11 § Fråga om brottsskadeersättning prövas av brottsskadenämnden. Ansökan om ersättning med högst 500 kronor i anledning av skada vållad av någon som avses i 3 § 1 eller 2 får dock prövas av annan myndighet som regeringen bestämmer.

12 § Ansökan om brottsskadeersättning skall göras inom två år från det brottet förövades. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan prövas även om den har kommit in för sent.

Ansökan göres på blankett som fastställs av brottsskadenämnden och ges in till den myndighet som skall besluta i ärendet. Till ansökningshandlingen skall fogas de handlingar som behövs för prövningen.

13 § Mot beslut av myndighet som anges i 11 § andra meningen föres talan hos brottsskadenämnden genom besvär. Mot brottsskadenämndens beslut får talan ej föras.

14 § Om särskilda skäl föreligger med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden, utgår ersättning för hans kostnad för biträde eller utredning i brottsskadeärendet.

15 § Utgår brottskadeersättning träder staten i motsvarande mån in i den skadelidandes rätt till skadestånd eller annan förmån på grund av brottet som icke har beaktats när brottskadeersättningen fastställdes.

16 § Ersättning enligt denna lag utbetalas av brottskadenämnden.

Denna lag träder i kraft den

Genom lagen upphäves kungörelsen (1971:505) om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott samt föreskrifterna i brevet (1973:493) till socialstyrelsen angående anslag för budgetåret 1973/74 till Ersättningar för skador vållade av vissa rymlingar m. fl. Äldre bestämmelser om bestämmande av ersättning tillämpas dock alltjämt i fråga om skada som har inträffat före upphävandet.

Ärende om ersättning enligt de äldre bestämmelserna, vilket vid ikraftträdandet av denna lag är anhängigt hos regeringen eller socialstyrelsen, skall överlämnas till brottskadenämnden. Detta gäller dock ej ärende där socialstyrelsen har meddelat beslut före ikraftträdandet.

Sammanställning av remissyttrandena

1 Allmänna synpunkter

Utredningens förslag har fått ett gynnsamt mottagande under remissbehandling. Huvuddragen i förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Från några håll ifrågasätts dock om inte staten bör ta på sig ett vidsträcktare ersättningsansvar än utredningen har föreslagit.

JK delar utredningens uppfattning att de som tillfogas skada genom brott har ett särskilt behov av ekonomisk hjälp från det allmännas sida på grund av deras ogynnsamma belägenhet i fråga om möjligheterna att få ut det skadestånd som de kan vara berättigade till. Samtidigt måste dock beaktas inte bara hänsynen till brottsoffren utan också skadeståndsskyldighetens reparativa funktion och preventiva effekt, rättvisesynpunkter samt intresset att allmänheten på egen hand försäkringsvägen skyddar sin person och sin egendom. Enligt *JK* har utredningen lyckats balansera dessa synpunkter väl. *Svea hovrätt* framhåller att det är tydligt att staten inte kan åta sig att ersätta alla brottsskador utan att en avvägning mellan olika ersättningsbehov i samhället måste ske. Hovrätten har i princip inte någon erinran mot den avvägning som utredningen har gjort.

Föreningen Sveriges statsåklagare påpekar att lagstiftningen med de föreslagna reglerna endast tar några försiktiga steg framåt samt att rådande brottslighet och den kriminalpolitiska utvecklingen borde föranleda än större generositet. Föreningen accepterar dock i nuvarande läge utredningens avvägning av intresset att brottsdrabbade skall hållas skadeslösa mot andra av utredningen antydda rättspolitiska och ekonomiska intressen.

Enligt *Sveriges domareförbund* är det rimligt att samhället känner ett särskilt ansvar för dem som har drabbats av brott. De ersättningar till brottsoffren som f. n. utgår av allmänna medel är emellertid inte betydande om de sätts i relation till samhällets utgifter i brottsförebyggande och resocialiserande syften. Det synes därför förbundet som om utredningens grundsyn på statens ansvar för brottsoffren såsom vilande på samhällssolidariteten är alltför snäv. Också den i och för sig önskvärda humaniseringen av kriminalpolitiken synes motivera en generösare inställning från samhällets sida mot dem som genom utformningen av den humanitära kriminalpolitiken utsatts för brott. Förbundet tror att en generösare inställning i någon mån skulle öka allmänhetens gehör för den moderna kriminalpolitiken. Å andra sidan är det av statsfinansiella och praktiska skäl nödvändigt med återhållsamhet i statens ersättningsåtaganden. Det är vidare angeläget att

ersättningsreglerna inte verkar hämmande på allmänhetens benägenhet att själv vidta skyddsåtgärder i brottsförebyggande syfte. Det är både från kriminalpolitiska och samhällsekonomiska synpunkter bättre att brott förebyggs än att skadorna blir ersatta genom skadestånd, försäkring eller det allmänna. Förbundet anser sig därför i stort sett kunna godta de riktlinjer som utredningen har dragit upp för statens ersättningsåtaganden.

Också *brottsförebyggande rådet* understryker att vidgade möjligheter för brottsoffer att få ersättning av allmänna medel kan bidra till att hos allmänheten vinna gehör för moderna strävanden inom kriminalpolitiken och till att underlätta återanpassningen i samhället av dem som har begått brott. Liknande synpunkter framförs av *länsåklagarmyndigheten i Uppsala län*, *LO*, *SACO/SR* och *Folksam*. *JK* anser dock att utredningens syn på effekterna av ett vidgat samhällsansvar för brottsskador med avscende på allmänhetens inställning till kriminalvården och dem som begår brott samt brottslingarnas återanpassning är alltför optimistisk. Detsamma gäller enligt *JK* effekten på målsägandens inställning till den som har begått brottet. Också *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* ifrågasätter om liberalare ersättningsregler kommer att leda till att allmänheten lättare accepterar en humanare kriminalpolitik. *Överåklagaren i Stockholm* befarar att skadeståndsreglernas brottsavhållande effekt på sikt kommer att påverkas ogynnsamt.

En allmänt kritisk inställning till utredningens förslag redovisas i *en skiljaktig mening till brottsförebyggande rådets yttrande*. Enligt vad som anförs i reservationen har utredningen inte undersökt vad ett system för brottskadeersättning skall syfta till och på grund härav inte diskuterat andra fördelningsprinciper. Ett ersättningssystem efter samma principer som sjukförsäkringen skulle ge bättre täckning för det enskilda offret. Dessutom skulle fördelningen bli mer rättvis än vad som i dag är fallet. Å andra sidan skulle en sådan lösning få konsekvenser dels för försäkringsbranschen, som skulle förlora en del av sin verksamhet, och dels för risken för bedrägerier m. m. En annan lösning är därför en obligatorisk försäkring administrerad av försäkringsbolagen.

2 Det geografiska tillämpningsområdet för ett statligt ersättnings-system

Utredningens förslag om det geografiska tillämpningsområdet har i allmänhet lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Enligt *RA*, som anser att förslaget är väl avvägt, har tillbörlig hänsyn tagits till den nordiska rättsgemenskapen. *Folksam* anser dock att det skulle vara försvarligt med en begränsning till enbart brottsskador som inträffar inom de nordiska länderna. Också *JK* ifrågasätter om de som har hemvist här i landet skall kunna få brottskadeersättning för brott som har begåtts utomlands. I den mån någon med hemvist här i landet lider nöd på grund av en utomlands erhållen skada, bör hjälpen från samhällets sida enligt *JK:s* mening utgå i annan ordning.

3 Ersättningsgilla skador

3.1 Personskada

Flertalet remissinstanser tillstyrker att den nuvarande behovsprövningen vid personskador tas bort. Enligt *JK* kan en behovsprövning strikt tillämpad leda till resultat som framstår som godtyckliga. Också rättvisesympunkter talar enligt *JK* för att alla som har tillfogats personskada genom brott har rätt till brottskadeersättning. Liknande synpunkter framförs av *RÅ, rikspolisstyrelsen, SACO/SR, föreningen Sveriges frivårdstjänstemän och Husmodersförbundet Hem och Samhälle*.

Socialstyrelsen avstyrker däremot att behovsprövningen vid ersättning för personskador slopas. Ett särskilt ersättningssystem för brottskador kommer i praktiken att få liten betydelse med hänsyn till förekomsten av olika försäkringsförmåner. Slopandet av behovsprövningen är i varje fall från social synpunkt inte någon angelägen förändring. Eftersom de skadelidande vid våldsbrott vanligen tillhör ekonomiskt mindre välbeställda grupper är förslaget inte heller från praktisk synpunkt mycket att orda om. Konsekvenserna av den föreslagna ändringen kan däremot bli att staten får ta över ansvaret för den del av det privata försäkringsväsendet som nu täcker personskador vid brott. Styrelsen vänder sig i och för sig inte mot detta men anser att det innan en sådan reform genomförs bör vara närmare bestämt vad den innebär. Det måste bl. a. finnas garantier för att det statliga systemet fungerar lika bra för de skadelidande som det överfallsskydd som tillhandahålls av det privata försäkringsväsendet.

Svenska försäkringsbolags riksförbund framhåller å andra sidan att ett borttagande av den nuvarande behovsprövningen vid personskador inte kommer att medföra att i vart fall de till riksförbundet anslutna försäkringsbolagen slopar sitt överfallsskydd.

Beträffande frågan vilka slags personskador som skall ersättas anser *Folksam* att en begränsning till våldsbrott är ganska naturlig. De exempel från nuvarande praxis där ersättning har utgått för skada som har vållats genom oaktsamhet talar mot en vid gräns. Enligt *Folksam* skulle ersättning ha varit lika motiverad vid många andra olycksfall.

3.2 Sakskada och ren förmögenhetsskada i allmänhet

När det gäller frågan om ersättning för andra brottskador än personskador framhåller några remissinstanser vikten av att stor återhållsamhet iakttas. Sålunda uttalar *JK* att staten inte bör ta på sig ansvaret för sådana skador i vidare mån än när det från allmän synpunkt är särskilt angeläget att så sker. Övervägande skäl talar för att den som vill tillförsäkra sig ett bättre skydd för sin egendom än det som skadeståndslagen bjuder så långt det är möjligt får göra det försäkringsvägen. En ordning som innebär att staten i ökad

utsträckning övertar det ekonomiska ansvaret för egendomsskador är varken önskvärd eller försvarlig. Liknande synpunkter framförs av *rikspolisstyrelsen*, som anför att en principiell ersättningsskyldighet för staten visserligen kan vara motiverad i vissa fall – exempelvis när någon vars motståndskraft är nedsatt till följd av hög ålder eller fysiskt eller psykiskt handikapp tillfogas skada på grund av psykisk påverkan – men att det kan ifrågasättas om inte ersättningen i dessa fall bör inordnas i det statliga socialförsäkringssystemet.

Folksam avstyrker helt ett statligt ersättningsåtagande under hänvisning till de skäl som utredningen har anfört mot ett allmänt åtagande. Vad särskilt gäller åldringsfallen kan väl typfallet anses vara den ensamboende som blir brottsoffer därför att det är känt att han har ett litet kapital och att han förvarar det hemma eftersom han inte litar på banken. Hur tragiskt detta fall än är motiverar det inte statliga ersättningsanordningar. Det är snarare ett praktiskt än ett ekonomiskt problem.

Föreningen Sveriges statsåklagare ifrågasätter å andra sidan om inte förslaget till ersättning för ren förmögenhetsskada har fått en alltför snäv utformning. Praxis kan komma att bli alltför restriktiv i fall då ömmande och humanitära skäl talar för ersättning. Det är till exempel angeläget att ersättning kan utgå till gamla människor som genom s. k. åldringsbedrägerier frånluras sina pengar just medelst utnyttjande av deras av åldern nedsatta motståndskraft. Förlust av mödosamt samlade besparingar kan medföra stora påfrestningar på denna kategori. Statsfinansiella invändningar mot en något större frikostighet i fall som dessa synes ej väga tungt, särskilt med hänsyn till de möjligheter till jämkning av brottsskadeersättning som utredningen har föreslagit i annat sammanhang.

LO kritiserar utredningens uppfattning att allmänheten – om ökade ersättningsmöjligheter infördes – skulle bli mindre benägen att teckna försäkring eller mindre aktsam om sin egendom. Den av utredningen föreslagna möjligheten att jämka brottsskadeersättningen med hänsyn till den skadelidandes underlåtenhet att vidta normala försiktighetsåtgärder kan förhindra att ersättningen i denna del får allt för stor omfattning. *LO* påpekar att det är en allvarlig brist att utredningen inte har undersökt storleken av de kostnader som skulle uppkomma, om ersättningssystemet vidgades till att gälla även andra saksador än rymlingsskador som drabbar enskilda. *LO* anser att utredningen bör kompletteras i denna del. Också *socialstyrelsen* menar att frågan om ersättning vid saksador bör föras vidare.

Några remissinstanser vänder sig mot den föreslagna formuleringen att ersättning skall utgå för skada på eller förlust av egendom som fordras för den skadelidandes försörjning. *Försäkringsjuridiska föreningen* framhåller att denna formulering kan ge upphov till tolkningssvårigheter. Enligt *Folksam* är formuleringen troligen felaktig när det gäller åldringsbrotten. Den stämmer inte heller när det gäller de av utredningen angivna exemplen att arbetstagare

eller näringsidkare förlorar redskap eller inventarier. Enligt Folksam är det orimligt att betrakta en sådan förlust som ett hot mot försörjningsmöjligheten. Svea hovrätt anser att det bör framgå tydligare att bestämmelsen är tillämplig även när den skadade egendomen erfordras för försörjning av den skadelidandes familj eller annan som den skadelidande är försörjningsskyldig mot. Enligt hovrätten är förtydligande även påkallat med hänsyn till de fall då skadad egendom tillhör dödsbo, handelsbolag e.d. och den vars försörjning det är fråga om är delägare i denna juridiska person.

Utredningens förslag att näringsidkare som till sin ställning kan jämföras med arbetstagare bör kunna få ersättning kommer enligt JK att medföra problem. JK anser det svårt att ur den heterogena gruppen näringsidkare sortera ut en mindre grupp som företer likheter med vanliga arbetstagare. Också rikspolisstyrelsen ställer sig tveksam till definitionen av de näringsidkare som skall kunna få ersättning för saksador från staten.

När det gäller utredningens förslag att ersättning kan utgå för skada, som i samband med personskada har uppkommit på kläder och andra personliga bruksföremål som den skadelidande bar på sig, konstaterar Sveriges advokatsamfund att denna ersättningsmöjlighet inte omfattar tillhörigheter som stjäls eller utsatts för skadegörelse vid samtidigt inträffad personskada. Den som blir rånad på armbandsur eller smycken får således inte ersättning för förlusten även om han i samband därmed utsatts för misshandel. Detta är en svårförståelig distinktion, som skapar onödiga gränsdragningsproblem. Om en person som får ett knytnävsslag inte bara får sin skjorta nedblodad utan också i fallet efter slaget sin klocka sönderslagen, får han ersättning för klockan. Framgår det emellertid att gärningsmannen haft för avsikt att råna vederbörande – på klockan eller på något annat – bortfaller ersättningsrätten. Samfundet förordar därför en regel som innebär att skada på eller förlust av kläder och personliga bruksföremål i princip alltid ersätts, om skadan har uppkommit inte bara i samband med personskada utan också som en följd av sådan skada. Liknande synpunkter anförs av föreningen Sveriges statsåklagare, som anser att ersättning bör utgå även för stöld av pengar, smycken e.d. i samband med personskada. Husmodersförbundet Hem och Samhälle framhåller att också armbandsur och ringar, i varje fall vigselringar, bör anses som personliga bruksföremål och alltså ersättas.

3.3 Sakskada och ren förmögenhetsskada i samband med rymning

Att rymningsskador skall ersättas enligt särskilt förmånliga regler har under remissbehandlingen satts i fråga endast i en reservation till brottsförebyggande rådets yttrande samt, såvitt gäller ren förmögenhetsskada, av Folksam.

Några remissinstanser anser att ersättningsmöjligheterna vid rymningsskador bör utvidgas till att avse även skador som har vållats av personer som står under kriminalvård i frihet. I denna riktning uttalar sig kriminalvårdssty-

relsen, föreningen Sveriges statsåklagare och föreningen Sveriges frivårdstjänstemän. Brottsförebyggande rådet anser att frågan om en sådan utvidgning åter bör prövas sedan någon tids erfarenheter har vunnits av reglerna om den nya anordningen för brottsskadeersättning.

Utredningens uppfattning att också fall, där skadevällaren är häktad, anhållen eller omhändertagen enligt 26 eller 28 – 30 kap. brottsbalken, bör omfattas av reglerna om ersättning för rymningsskador delas av rikspolisstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen. Också domstolsverket ansluter sig till detta förslag. När det gäller omhändertagande enligt lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande, vissa kortvariga frihetsberövanden enligt rättegångsbalken och andra liknande frihetsberövanden är förhållandena emellertid enligt domstolsverket något annorlunda. Inte minst den omständigheten att frihetsberövandet endast får pågå under kort tid gör det enligt verket knappast befogat att staten tar på sig ett ersättningsansvar i dessa fall.

Enligt JK kan den föreslagna utvidgningen av kretsen skadevällare, i vart fall såvitt avser personer intagna i polisarrest, inte anses uppbyren av de skäl – främst hänsynen till de kringboende – som talar för särskilt gynnsamma regler när det gäller ersättning till dem som drabbas av brott av personer som är intagna på vissa anstalter. Endast i den mån anhållna eller häktade personer förvaras i kriminalvårdsanstalt torde skäl finnas för att brott begångna av sådana personer under rymning skall omfattas av ersättningsanordningen. De personer som bor nära en polisstation eller ett allmänt häkte är inte mer utsatta för brott än andra. Än mindre motiverat är det att statens ansvar för rymningsskador får omfatta personer som utan samband med brott har tagits in i polisarrest eller häkte. Låter man dem som på grund av brott är intagna i polisarrest eller häkte omfattas av regleringen av rymningsskador kan det naturligtvis vara lämpligt med uniformitet i tillämpningen. Några andra skäl som motiverar ett statligt ansvarsåtagande i förevarande hänseende har dock inte framförts.

Brottsförebyggande rådet påpekar att häktade som skall genomgå rättspsykiatrisk undersökning regelmässigt intas på särskilda rättspsykiatriska stationer eller kliniker. Dessa inryms numera så gott som undantagslöst i särskilda byggnader vid av landsting drivna sjukhus. Staten bekostar dock löner och omkostnader för undersökningsverksamheten. Vid dessa förhållanden anser brottsförebyggande rådet att ersättningsreglerna för rymningsskador skall avse även skador av sådan häktad person som är intagen på rättspsykiatrisk station/klinik eller avvikit därifrån. Socialstyrelsen framför samma uppfattning.

Enligt föreningen Sveriges åklagare bör ersättningsreglerna avse också fall då skada har vållats av någon som har intagits i eller avvikit från militärhäkte.

Ett par remissinstanser kritiserar utredningens uppfattning att ersättning av allmänna medel inte skall utgå för rymningsskador i fall när t. ex. kommun eller landstingskommun är huvudman för den aktuella anstalten. Enligt

domstolsverket är det naturligt att skador som har vållats av personer som av samhället blivit tvångsvis omhändertagna för vård skall ersättas enligt samma regler vare sig vården sker i statlig eller kommunal regi. För den enskilde måste det vara svårt att förstå skillnaden mellan att en skada har orsakats av en internerad som är psykiskt avvikande och att den har vållats av en patient från ett landstingsdrivet mentalsjukhus. Det måste därför vara rimligt att staten svarar också för de brottsskador vilka har åsamkats av personer som är underkastade psykiatrisk vård, barnavård, omsorgsvård eller nykterhetsvård i anstalt, vare sig anstalten drivs av staten eller annat rättssubjekt. Ett överförande till staten av skyldigheten att helt svara för sådana brottsskador synes dessutom påkallat med hänsyn till att de nuvarande ersättningsformerna enligt vad utredningen har anfört inte är helt tillfredsställande på den kommunala sidan. *Överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt* och *Landstingsförbundet* anför liknande synpunkter. Landstingsförbundet tillägger att landstingens ansvar med en sådan lösning skulle kunna inriktas på rent vårdpolitiskt betingade skaderisker för övriga patienter inom psykiatrisk vård samt personer inom barnhems- och omsorgsvård.

Utredningens ståndpunkt att kravet på bevisning om att rymlingsskadan har tillfogats genom brott inte får sättas särskilt högt i fall då skadan drabbar fosterhem, arbetsgivare eller liknande kritiserar av *JK*, som finner det stötande att införa en sorts presumtion för att skadan skall anses vållad genom brott i dessa fall. *Domstolsverket* anser för sin del att skador av denna art bör ersättas generöst men att det är förenat med vissa risker att visa alltför stor generositet. Rehabiliteringen av den vårdade kan försvåras, om en vådagärning av omgivningen uppfattas som brottslig därför att brottsskadeersättning utgetts. Beviskravet får därför inte sättas alltför lågt.

3.4 Sakskada och ren förmögenhetsskada vid brott mot omyndig e.d.

Utredningens ståndpunkt att en särskild ersättningsanordning inte bör införas för skador som har vållats av förmyndare mot omyndig eller av god man mot den han företräder har överlag godtagits av de remissinstanser som berört frågan. Endast *länsåklagarmyndigheten i Blekinge län och Kronobergs län* ifrågasätter om inte utredningen borde ha utfört en noggrannare undersökning om förekomsten av brott mot omyndiga.

RA anser att det skulle föra för långt att i detta sammanhang införa regler till skydd mot brott av förmyndare och gode män. Utredningens motiv att avvisa ett sådant system är enligt *RA* väl underbyggda.

Stockholms överförmyndarnämnd påpekar att överförmyndarorganisationen före år 1976 ansetts fungera mindre väl men att en undersökning av förmyndarskapsutredningen visat att endast ett fåtal förskingringar av myndlingars medel hade förekommit (SOU 1970:67 s. 211). Eftersom överförmyndarkontrollen har förbättrats genom nu gällande förmyndarskapslagstiftning bör det finnas förutsättningar för att förskingringar skall bli

ännu mera sällsynta i fortsättningen. Utöver förskingringar kan myndlingarna även bli utsatta för andra brott av förmyndare och gode män. Någon undersökning som visar omfattningen av denna brottslighet har inte gjorts. Det mesta talar dock för att brottsfrekvensen är låg. Med kännedom om den låga brottsligheten och de problem som skulle möta vid utformningen av en generell ersättningsanordning i detta avseende ansluter sig överförmyndarnämnden till utredningens uppfattning.

Föreningen Sveriges överförmyndare finner att den numera förstärkta överförmyndarorganisationen med bl. a. möjlighet till inrättande av överförmyndarnämnder torde medverka till att brotten mot omyndiga m. fl. blir begränsade. För en sådan utveckling talar också det förhållandet att överförmyndare och ledamöter i överförmyndarnämnder numera utbildas för att kunna sköta sina kontrollfunktioner. Föreningen anser således att tillräckliga skäl inte föreligger för en generell ersättningsordning beträffande skador som vållas av förmyndare eller gode män. Föreningen förutsätter dock att om en myndling drabbas av skador till följd av brott, riksdag eller regering skall kunna medge ersättning om det föreligger särskilt ömmande omständigheter.

4 Ersättningens bestämmande

4.1 Skadeståndsrättsliga principer

Att brottsskadeersättning enligt huvudregeln skall bestämmas enligt skadeståndsrättsliga principer har i regel inte kommenterats av remissinstanserna. *Socialstyrelsen* framhåller dock att frågan om betydelsen för det statliga ersättningssystemet av å ena sidan skadeståndsrättsliga principer och å andra sidan försäkringsbolagens villkor borde ha behandlats mer ingående. Det gäller inte bara vid bestämmande av ersättningen utan även vid bedömning av andra frågor, t. ex. hur vidsträckt medvållandebegreppet bör vara. Vid användningen av rymlingsanslaget tillämpas dels skadeståndsrättsliga regler, dels regler som överensstämmer med försäkringsbolagens villkor och dels regler som är en blandning från båda dessa områden. Det säger sig självt att praxis under sådana förhållanden blir snårig och lätt utvecklas motsägelsefullt. Enligt socialstyrelsens mening talar övervägande skäl för att försäkringsbolagens linje i stort bör följas även av staten. På grund av att målsättningen med statens åtagande att ersätta brottsskador i mycket skiljer sig från de syften försäkringsbolagen har med sin verksamhet kan dock en mera självständig hållning i vissa avseenden vara värd att överväga.

Enligt *JK* är det viktigt att så långt det är möjligt förhindra att skada för vilken någon är ansvarig enligt skadeståndslagen bedöms olika av olika prövningsinstanser. Om skadeståndsfrågan har prövats av domstol bör därför den ersättningsprövande myndigheten enligt huvudregeln vara bunden av domstolens avgörande. Regelen bör dock förses med det undantaget att domstolens avgörande inte skall vara bindande i fall där domstolen inte har

ingått på sakprövning av skadeståndets storlek. Också fall där omständigheter, som inte var kända vid domstolsprövningen, har tillkommit bör kunna föranleda en ändrad bedömning.

Folksam drar upp frågan om ersättning till efterlevande barn samt framhåller att en avsevärd utjämning har skett på detta område inom skadeståndsrätten. Underhåll, utbildningsstöd osv. blir inte i samma utsträckning som tidigare större om den bortgångne försörjaren var höginkomsttagare. *Folksam* ifrågasätter om inte en total utjämning vore rimlig när det gäller brottsskadeersättning.

4.2 Avräkning av skadestånd och andra förmåner

Utredningens förslag att avräkning skall ske för skadestånd och andra förmåner som den skadelidande kan vara berättigad till på grund av skadan har i allmänhet lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Beträffande förslaget att skadestånd skall avräknas i den mån det har betalats eller kan beräknas bli betalt understryker dock *föreningen Sveriges statsåklagare* att man inte får ställa för höga krav på bevisningen att skadeståndet inte kan beräknas bli betalt. De som ådrar sig skadeståndsskyldighet genom brott har i många fall svårt att finna och behålla arbete eller är alkoholskadade e.d. En aldrig så god vilja att betala skadestånd stupar därför på bristande förmåga. När det gäller personskada är det väl känt från skadeståndsrätten att det för den skadades tillfrisknande och rehabilitering är av vikt att ersättningen utgår snabbt och med ett engångsbelopp och ej fördröjs av långdragen utredning. F.ö. kan staten enligt utredningens förslag regressvis återkräva den utgivna ersättningen av skadevållaren.

Svea hovrätt framhåller att bedömningen av gärningsmannens betalningsförmåga i flertalet fall bör grundas på polisutredning. Endast om det finns skäl att anta att gärningsmannen har förmåga att ersätta skadan bör det krävas att den skadelidande utverkar dom i skadeståndsfrågan och söker verkställighet av domen. I övriga fall innebär det onödigt merarbete att låta såväl allmän domstol som brottsskadenämnden pröva ersättningsfrågan. Med en sådan ordning tar det också längre tid innan den skadelidande får ersättning. Om dom i skadeståndsfrågan inte finns och staten önskar föra regresstalan mot en gärningsman som inte självmant betalar, måste staten visserligen först väcka talan mot denne vid allmän domstol. Någon väsentlig nackdel lär detta dock inte innebära, eftersom regressanspråk sällan torde komma att framställas.

4.3 Jämkning med hänsyn till den skadelidandes eget beteende

JK delar utredningens uppfattning att brottsskadeersättning bör kunna jämkas med hänsyn till omständigheterna i samband med skadehändelsen. Enligt *JK* bör detta synsätt – inom vissa gränser – kunna tillämpas även om

skadan är av allvarigare art. *Föreningen Sveriges statsåklagare* framför liknande synpunkter men tillägger att reglerna inte får tillämpas alltför strängt mot den skadelidande. Ett låst och kanske moraliserande synsätt skulle kunna leda till att exempelvis en ensamstående pensionär, som för att bryta sin ensamhet gett sig i lag med okända och därvid blivit misshandlad, inte skulle få full ersättning.

Försäkringsjuridiska föreningen anser att den föreslagna jämkningsregeln i vissa avseenden bryter mot grundläggande principer i det skadeståndsrättsliga system som tillkom genom den nya skadeståndslagen. Föreningen har förståelse för att en jämkningsmöjlighet bör finnas vid ett uppenbart medvällande från den skadelidandes sida. Jämkningsregeln är dock alltför vag och kommer sannolikt att ge anledning till tolkningssvårigheter.

Sveriges skadefria bilisters förbund förutsätter att de fordonsägare som saknar försäkring för tillgreppsskador eller har försäkring med självrisk skall hållas skadefria genom brottsskadelagen. I fall där fordon stjäls på grund av att startnycklarna har lämnats kvar i tändningslåset bör vederbörande ha rätt till ojämkad skadecersättning. Detta förfarande har nämligen i regel sin grund i tillfällig glömska eller i en hastigt uppkommen situation.

4.4 Hänsynstagande till föreliggande försäkringsmöjligheter

Utredningens förslag om jämkning med hänsyn till föreliggande försäkringsmöjligheter har i allmänhet inte kommenterats under remissbehandlingen. *Svea hovrätt* och *Sveriges advokatsamfund* framhåller dock att det bör uttryckligen framgå av lagtexten att jämkning av sådan anledning inte skall ske vid personskada. Vidare anser *LO* att lagtexten bör innehålla att jämkningsmöjligheten inte äger tillämpning på de begränsade möjligheterna till ersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada i allmänhet.

4.5 Självrisk

Remissinstanserna godtar i regel utredningens förslag att viss självrisk skall avräknas från brottsskadecersättningen. *Socialstyrelsen* är dock kritisk och avstyrker förslaget såvitt avser rymlingsskador. Med utgångspunkt från vissa beräkningar som har redovisats i en för budgetåret 1970/71 utförd utredning om ersättning av statsmedel för brottsskador (intagen i serien *Socialstyrelsen* informerar 1977:2) skulle den av utredningen föreslagna självrisken medföra en minskning med ungefär hälften av det belopp som f. n. betalas ut för rymlingsskador. Styrelsen ifrågasätter om det verkligen är statsmakternas avsikt att rymlingsanslaget skall skäras ned så radikalt. Enligt styrelsen har utredningen överdrivit synpunkten att ett självriskbelopp skulle ta undan ersättningsanspråk på små belopp för vilka utbetalningar medför förhållandevis mycket höga administrationskostnader. I vart fall får denna

synpunkt enligt styrelsens mening inte tillmätas avgörande betydelse. Mot utredningsförslaget kan i stället anföras vårdpolitiska aspekter. Det finns risk att ytterligare inskränkningar av de redan nu snäva ersättningsbestämmelserna skulle leda till en opinion mot de öppna vårdformer som tillämpas. Skärpta bestämmelser skulle vara speciellt olyckliga i fråga om skador som drabbar privatpersoner. Denna kategori utgör majoriteten av de skadelidande. Styrelsen anser därför att någon självriskbestämmelse inte bör införas beträffande rymlingsskadorna.

Ett par remissinstanser kritiserar även utredningens förslag att i fråga om självrisken vid rymlingsskador göra skillnad mellan skadelidande som bor i närheten av anstalter och övriga skadelidande. Enligt *socialstyrelsen* har utredningen härigenom velat återinföra ersättningssystemet till vad som ursprungligen var syftet med rymlingsanslaget. Vid anslagets tillkomst i slutet av 1940-talet var ett av huvudskälen att kompensera de kringboende. En betydelsefull skillnad i detta sammanhang mellan de dåtida förhållandena och dagens samhälle är dock biltätheten. Det är numera lätt för en rymmare att få tag i en bil och snabbt komma långt bort ifrån anstalten och där begå brott. Enligt styrelsen skulle det bli omöjligt att vinna förståelse hos allmänheten för en så snäv bestämmelse som den utredningen har föreslagit. Dessutom måste det bli mycket besvärligt att tillämpa regeln på ett något så när rättvisande sätt. Liknande synpunkter anföras av *överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt*, som även anser att osäkerheten om vad som innefattas i närhetsbegreppet kommer att medföra att många småärenden får handläggas som avslagsärenden. Någon större administrativ vinst kommer därför inte att göras genom denna självriskbestämmelse. *RA* framhåller dock att dessa farhågor inte bör överdrivas. Förslaget bygger i denna del på att frågan får lösas med beaktande av omständigheterna i varje särskilt fall. Denna metod torde med hänsyn till de skiftande förhållandena vara nödvändig.

Rikspolisstyrelsen framhåller att det nya ersättningssystemet enligt utredningen inte skall ha karaktären av ett statligt skadeståndsansvar eller en allmän försäkring till förmån för vissa medborgare. Självrisk enligt en försäkring bör därför ej vara vägledande för avräkning. Dessutom synes beloppet 200 kr. vara för lågt. Vidare är det uppenbart att ett fast angivet belopp kan komma att behöva ändras ofta i förhållande till indexhöjningar. Styrelsen föreslår därför att det grundläggande avräkningsbara beloppet bestäms till ett procenttal av basbeloppet, exempelvis i storleken 0,5–1 %.

Enligt *försvarets civilförvaltning* synes det av utredningen föreslagna självriskbeloppet främst vara motiverat av administrativa skäl och av det förhållandet att det inom hemförsäkringen, i vilken överfallsskyddet ingår, tillämpas en självrisk på 200 kr. De ändringar av självriskbeloppet som kan förutses bli behövliga, t. ex. vid förändringar av penningvärdet eller försäkringsvillkoren för överfallsskyddet, bör emellertid enligt civilförvaltningen vidtas på annat sätt än genom lagändring. Enligt civilförvaltningens mening

bör det kunna ankomma på regeringen att efter förslag från brottsskadenämnden fastställa storleken av självriskan.

Folksam påpekar att självriskan vid hemförsäkring kommer att höjas till 300 kr. och kan komma att stiga ytterligare om inte penningvärdet stabiliseras. Troligen kommer självriskan att anknytas till basbeloppet och vara 3 % av detta. Om brottsskadeåtagandet skall gälla även saksador bör observeras att självriskan är högre för företagare. Det finns inte anledning att den oförsäkrade blir bättre ställd. Självrisknivån i företagsförsäkring kommer antagligen att bli 7 % av basbeloppet.

Den föreslagna regeln att högre självrisk än 200 kr. skall avräknas, om skadan omfattas av försäkring med högre självrisk, medför enligt *Svea hovrätt* att det blir fördelaktigare för den skadelidande att sakna försäkring än att ha försäkring med hög självrisk. Utredningen har menat att den som valt försäkring med hög självrisk får anses ha förmåga att själv stå hela självriskan. Det kan emellertid vara så att försäkringen med hög självrisk har valts därför att försäkringstagaren inte har haft råd att betala den högre premie som en försäkring med lägre självrisk medför. En sådan försäkringstagare bör inte få lägre ersättning sammanlagt än den som saknar försäkring eller har haft råd att ta en försäkring med låg självrisk.

4.6 Ersättningens form

Utredningens förslag att livränta skall utgå endast när ersättningen avser inkomstförlust eller förlust av underhåll och är av väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning kommenteras endast av *Trafikförsäkringsanstaltens nämnd*. Enligt nämnden förekommer det fall då ersättningen visserligen inte kan sägas vara av väsentlig betydelse för vederbörandes försörjning men likväl är ganska betydande och då det med hänsyn till den skadelidandes förhållanden skulle vara olämpligt att utbetala ett mycket stort belopp på en gång. Även om sådana fall väl inte blir ofta förekommande, är det enligt nämndens mening onödigt att begränsa användningen av livränteformen så hårt som har skett i utredningens förslag. En viss uppmjukning förordas av innebörd att livränta skall kunna förekomma också när särskilda skäl i övrigt talar mot ersättning i form av engångsbelopp. Nämnden framhåller vidare att det är oklart om förslaget är avsett att utesluta också möjligheten att ge periodisk ersättning för framtida kostnader för vård m. m. Vid t. ex. grava förlamningsfall ("maximalskador") förekommer det att vårdersättningen beräknas till mycket höga belopp – 18 000–24 000 kr. för år och till och med högre. Kapitalisering i sådana fall framstår som föga lämplig. Om ordet livränta i förslaget avses omfatta också en på förhand bestämd periodisk ersättning för kostnader för vård o.d. – som fallet torde vara i exempelvis kommunalskattelagen – skulle emellertid den nyss föreslagna modifikationen av bestämmelsen vara tillräcklig också för kostnadsersättningens del.

Föreningen Sveriges statsåklagare instämmer i utredningens förslag att det bör vara möjligt att i vissa fall låta ersättning utgå förskottsvis. Enligt föreningen bör det dock övervägas om inte principen bör komma till uttryck i lagtexten.

4.7 Ersättningsnivån

Utredningens förslag att brottsskadeersättningen skall maximeras till vissa belopp lämnas utan erinran i flertalet remissyttranden. *Svea hovrätt* anser dock att särskilda maximeringsregler inte är behövliga. Flertalet höginkomsttagare torde nämligen ha sådant försäkringsskydd att brottsskadeersättningen inte behöver uppgå till förslaget maximibelopp för att skadan skall ersättas i sin helhet. I övriga fall talar enligt hovrätten hänsynen till de skadelidande för att ersättningsbeloppen inte begränsas. Dessa fall torde bli så sällsynta att en invändning om statsfinansiella hänsyn saknar bärkraft.

När det gäller maximibeloppet av en livränta ifrågasätter *Folksam* om inte en bruttonivå på 7,5 basbelopp är en rimligare gräns än den föreslagna nettonivån på 3 basbelopp. Enligt *försäkringsjuridiska föreningen* framstår en maximering på 3 basbelopp per år som helt otillfredsställande när det gäller livränta för vissa svårt skadade. Denna gräns bör därför höjas väsentligt.

Trafikförsäkringsanstaltens nämnd framhåller att det i tydlighetens intresse bör anges i lagtexten att de basbelopp som avses i maximeringsreglerna är de som gäller vid ersättningens bestämmande. Enligt nämnden kan dock även andra basbelopp tänkas, t. ex. det som gäller vid årets ingång.

I 5 Regress mot skadevällaren

JK antar att statens regressrätt kommer att aktualiseras endast i undantagsfall, främst av det skälet att brottsskadeersättning skall utgå endast om det visar sig att skadevällaren saknar möjligheter att utge skadeståndet. Vårdpolitiska eller andra skäl bör emellertid enligt *JK* inte få föranleda att en person som har ådragit sig skadeståndsskyldighet genom brott försätts i en ekonomiskt mer gynnsam situation än de som på annat sätt, t. ex. genom icke straffbar vårdslöshet, har blivit skadeståndsskyldiga. Inte heller *länsåklagarmyndigheten i Blekinge län och Kronobergs län* anser att vårdpolitiska hänsyn bör utgöra hinder mot att staten söker driva in alla skadestånd. Det är visserligen riktigt att många som döms till skadestånd på grund av brott har dålig ekonomi. Detta är dock inte ett problem som löses genom att man accepterar att gärningsmannen inte gör rätt för sig. I stället behövs det insatser av en effektiv övervakare, uppläggande av en detaljerad ekonomisk plan och noggrann kontroll av att denna följs.

LO understryker å andra sidan vikten av att det görs en vårdpolitisk bedömning när staten prövar frågan om en fordran skall drivas in eller skrivas

av. Skall olika anpassningsåtgärder ha någon förutsättning att lyckas, måste den straffade få möjligheter till en dräglig materiell standard när han kommer i arbete.

6 Administrationen

Remissinstanserna är i allmänhet positivt inställda till förslaget om ett enhetligt prövningsförfarande i fråga om brottsskador. Flera remissinstanser, bl. a. *domstolsverket*, *brottsförebyggande rådet*, *rikspolisstyrelsen* och *försvarets civilförvaltning*, förklarar uttryckligen att de delar utredningens uppfattning att en särskild nämnd bör tillskapas med uppgift att pröva ansökningar om brottsskadeersättning. Några remissinstanser anmäler dock tveksamhet på denna punkt.

Enligt *JK:s* mening väger de åberopade skälen för att inrätta en särskild nämnd inte tungt. Att ärendena om brottsskadeersättning delvis blir särpräglade och inte helt följer vanliga skadeståndsrättsliga regler kan inte vara ett skäl att lägga prövningen på ett nytt organ. Detsamma skulle kunna sägas om alla nykonstruktioner, t. ex. om ärenden enligt lagen om ersättning vid frihetsinskränkning. Uppgiften har trots detta lagts på en befintlig myndighet, nämligen *JK*. Inte heller den väntade ärendemängden är sådan att den motiverar att uppgiften läggs på ett helt nytt organ. Enligt *JK* är det emellertid önskvärt att någon form av nämnd – dvs. ett på lämpligt sätt sammansatt kollegium – tillskapas för att medverka vid prövningen av ärendena. Detta önskemål kan tillgodoses även på annat sätt än genom att nämnden anförtros ärendena. En lösning skulle t. ex. kunna vara att uppdra prövningen åt en befintlig myndighet och att till denna myndighet knyta en nämnd för rådgivande – i vissa fall ev. även beslutande – funktioner i ärenden om ersättning till brottsoffer. *Statskontoret* anför liknande synpunkter och anser att någon redan befintlig myndighet, t. ex. *JK* eller försvarets civilförvaltning, skulle kunna pröva ärenden om brottsskadeersättning. Om den som har vållat skadan åtalas för brottet borde i stället domstolen kunna pröva inte endast åtalet och den skadelidandes yrkanden om skadestånd utan också frågan om brottsskadeersättning.

Svea hovrätt har svårt att förstå hur en fullt tillfredsställande prövning av anspråk på brottsskadeersättning skall kunna ske annat än vid allmän domstol med de möjligheter domstolsförfarandet ger exempelvis till upptagande av bevisning i betryggande former. Hovrätten har full förståelse för de praktiska och ekonomiska skäl som har föranlett utredningens förslag om att brottsskadeärendena skall avgöras av en särskild nämnd vars beslut inte skall kunna överklagas. Med hänsyn till de betänkligheter som förslaget inger vill hovrätten emellertid föreslå att denna fråga ytterligare övervägs under det fortsatta lagstiftningsarbetet, så att man åtminstone i fall då fråga är om anspråk av betydande storlek försöker få till stånd en från rättssäkerhetssyn-

punkt bättre ordning än den föreslagna. Även *försäkringsjuridiska föreningen* anmäler betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt mot förslaget att brottskadenedmnden skall avgöra ersättningsärenden som enda instans. Åtminstone i det fall då ersättningen är av stor betydelse för den enskilde synes det rimligt att han kan få till stånd en överprövning av brottskadenedmndens avgörande. Eftersom det här är fråga om en lagtillämpning som bygger på skadeståndsrättsliga principer, bör prövningen förläggas till allmän domstol. Därvid bör lämpligen reglernas tillämpning begränsas till visst belopp, bestämt i anslutning till basbeloppet. Detta belopp bör ej sättas för högt. En viss, relativt kort tidsfrist bör föreskrivas inom vilken skall ske endera klandertalan genom stämning till domstol eller besvär till tingsrätt eller hovrätt.

Svenska försäkringsbolags riksförbund ifrågasätter om inte försäkringsbolagen kunde ta hand om skaderegleringen även beträffande de oförsäkrades överfallsskador. Försäkringsbolagen är beredda att ställa sin skaderegleringsorganisation till förfogande för dessa skador. Ett sådant arrangemang skulle kunna ha vissa fördelar såväl för staten som för de skadelidande. Kostnaderna skulle antagligen bli betydligt lägre för statsverket än om skaderegleringen ordnas genom en särskilt tillskapad myndighet. Antalet skadefall som inte täcks av överfallsskyddet måste anses vara helt marginellt, och det förefaller svårt att som utredningen har gjort motivera särskild skadereglering, åtminstone beträffande de vanliga brottskadorna, med särskilda hänsyn av kriminalpolitisk art. Samma skadetyper ersätts ju av försäkringsbolagen i de fall då den skadelidande har försäkring. Det är en stor fördel bl. a. för utvecklingen av en enhetlig praxis på personskadeområdet att man inte för den begränsade kategori skadefall det här är fråga om tillskapar ytterligare en skaderegleringsorganisation. Kriminalpolitiska motiv kan dock möjligen motivera en särskild ordning för prövningen av rymlingsskadorna.

Decentraliseringsutredningen, som föreslår en omfattande decentralisering av beslutanderätten i brottskadeärenden, ifrågasätter om det efter en sådan decentralisering fordras en särskild nämnd på central nivå.

För det fall att en särskild nämnd tillskapas för att avgöra brottskadeärenden har remissinstanserna inte någon erinran mot att denna nämnd administrativt knyts till någon befintlig myndighet. *JK-utredningen* ifrågasätter dock om några egentliga fördelar står att vinna med att låta nämndens kansligöromål handhas av en redan bestående myndighet. Med hänsyn till den relativt stora omfattning som nämndens verksamhet beräknas få bör det enligt *JK-utredningens* mening i stället kunna övervägas att skapa ett eget kansli för nämnden och göra den till en självständig myndighet.

När det gäller frågan vilken myndighet som bör utses att vara värdmyndighet för den föreslagna nämnden konstaterar *JK* att av de myndigheter som enligt utredningen är tänkbara – kammarkollegiet, domstolsverket, rikspolisstyrelsen och *JK* – *JK* oomtvistligt torde vara den myndighet som har den

största erfarenheten och den vidaste kompetensen av ärenden av liknande beskaffenhet. Brottsskadeärendena är inte mer särpräglade i förhållande till skadeståndslagen än skadeståndsärenden enligt exempelvis trafikskadela-gen, sjölagen, datalagen, lagen om ersättning vid frihetsinskränkning eller kontrakt. Alla dessa typer av skadestånd faller inom JK:s kompetens, ibland som "monopol", oavsett om det är fråga om s. k. beslutskada, sakskada eller personskada, ren förmögenhetsskada eller ideell skada. JK erinrar även om att frågan om den lämpliga organisationen av den statliga skaderegleringen f. n. utreds av JK-utredningen. I den mån detta utredningsarbete leder fram till att en central myndighet bör tillskapas med ställning av "statsadvokat" som skall vara knuten till JK, skulle statsadvokatdelen av JK vara ett naturligt hemvist för ärenden om ersättning till brottsoffer.

JK-utredningen upplyser att man inom utredningen f. n. diskuterar att låta en till JK-ämbetet knuten statsadvokat svara för statens skadereglering och handläggning av tvister i den mån berörd myndighet inte har personalre-surser härför. Med hänsyn till att brottsskadeersättning inrymmer åtskilliga skadeståndsrättsliga inslag skulle det vara av värde om brottsskadenämnden och JK-ämbetet med en eventuell statsadvokat hade handläggare som kunde utnyttjas av båda organen. Dessa omständigheter talar således för att utse JK till värmyndighet för brottsskadenämnden. Följden av en sådan konstruk-tion blir emellertid att flertalet tjänstemän vid det under JK lydande kansliet huvudsakligen kommer att syssla med ärenden med vilka JK eller en eventuell statsadvokat inte har någon befattning, något som enligt JK-utredningens mening är mindre lyckat. En förutsättning för att utse JK till värmyndighet för brottsskadenämnden bör vara att JK eller en eventuell statsadvokat utses till ordförande i nämnden. En ordning där JK är ordförande i brottsskadenämnden synes vara väl förenlig med intentionerna i fråga om nämndens sammansättning. Med utgångspunkt från den lösning som JK-utredningen närmast har stannat för vill utredningen således i första hand förorda att JK utses till ordförande i brottsskadenämnden och att nämndens kansli knyts till JK-ämbetet. En sådan ordning kan i och för sig genomföras innan ställning tas till JK-utredningens nyss angivna förslag om JK-ämbetets befattning med tvister som rör statens enskilda rätt. Skulle statsmakterna stanna för att förlägga motsvarande verksamhet till myndighet utanför justitiedepartementet, t. ex. kammarkollegiet, kommer saken dock i annat läge.

Kammarkollegiet har inte någon erinran mot att bli värmyndighet för brottsskadenämnden men framhåller att det torde komma att medföra stora svårigheter för en värmyndighet att stå till förfogande med personal, om detta skulle innebära att denna personal får dela sig mellan värmyndighe-tens arbetsuppgifter och brottsskadenämndens. En lösare anknytning till värmyndigheten bör vara att föredraga. Kammarkollegiet har erfarenhet av en sådan lösare anknytning. Presstödsnämnden och kollegiet har sålunda

gemensam telefonväxel, och samtliga löner och andra utbetalningar från presstödsnämnden sker genom kollegiet. Någon personal gemensam för nämnden och kollegiet finns dock inte.

Inte heller *rikspolisstyrelsen* motsätter sig att vara värdmyndighet för nämnden, om detta skulle befinnas rationellt med hänsyn till att styrelsen har stor erfarenhet av liknande ärenden.

Också *domstolsverket*, som anser att nämnden bör knytas till någon myndighet som tillhör justitiedepartementets verksamhetsområde, förklarar sig berett att åta sig uppgiften att vara värdmyndighet. Till domstolsverket är f. n. knutna två nämnder, notarienämnden och tjänsteförslagsnämnden. Hos verket finns därför erfarenhet av ett sådant arrangemang. Av särskild betydelse är att som handläggare till nämnden ha tillgång till jurister med aktuell domstolserfarenhet. Detta skulle domstolsverket ha möjlighet att sörja för.

Enligt *socialstyrelsen* ligger det nära till hands att styrelsen, som f. n. har hand om flertalet av rymlingsskadorna, blir värdmyndighet för nämnden. Styrelsen eftersträvar dock att inrikta sin verksamhet på planering, allmän upplysning och tillsyn. Då skadeärenden faller utanför detta arbetsområde, anser styrelsen att den inte bör komma i fråga vid valet av värdmyndighet för brottsskadenämnden, såvida annan lämplig myndighet finns. I *en reservation till styrelsens yttrande* anføres dock att slutligt ställningstagande i frågan bör anstå tills JK-utredningen är klar.

Försvarets civilförvaltning föreslår att försvarets skaderegleringsnämnd, som har till uppgift att avge yttrande i fråga om ersättning vid sak- och personskador, anförtros uppdraget att vara brottsskadenämnd och att civilförvaltningen utses att vara värdmyndighet åt denna nämnd. Brottsskadenämndens kansli kommer i stort sett att ha samma slags arbetsuppgifter som redan nu finns vid civilförvaltningens juridiska byrå. Den erfarenhet som krävs för att pröva ärendena i nämnden finns också inom civilförvaltningen. Civilförvaltningen anser därför att ämbetsverket får anses vara mera lämpat att vara värdmyndighet åt brottsskadenämnden än de myndigheter som utredningen har nämnt i sammanhanget. Det förefaller inte osannolikt att det av utredningen beräknade personalbehovet för nämndens kansli skulle kunna minskas något vid en anslutning till civilförvaltningen.

Brotsförebyggande rådet framhåller att starka skäl talar för att brottsskadenämnden knyts till brotsförebyggande rådet. Ersättningssystemet för brottsskador syftar inte enbart till att fylla en social funktion utan har också ett kriminalpolitiskt syfte. Den dömdes vilja att ta arbete kommer exempelvis att öka, om han inte riskerar att förföljas av skadeståndsanspråk på stora belopp. Prövningen av den dömdes betalningsförmåga vid bestämmande av brottsskadeersättning och innan statens regressanspråk görs gällande är ömtålig och kräver insikter i kriminal- och vårdpolitik. Sakkunskap i dessa hänseenden finns företrädd hos brotsförebyggande rådet. Hos brotsförebyg-

gande rådet finns vidare de kunskaper om brottsutvecklingen som är nödvändiga för att bedöma vilken omfattning som brottskadecersättningen bör tillåtas få. Information i anledning av nya möjligheter till brottskadecersättning är också en arbetsuppgift som ligger nära brottsförebyggande rådets nuvarande arbetsområde. Slutligen skulle brottsförebyggande rådet tillföras viktig information för sitt eget arbete, om prövningen av brottskadecersättningarna förlades till organ med anknytning till brottsförebyggande rådet. Också *trafikförsäkringsanstalternas nämnd* anser att brottsförebyggande rådet är tänkbar som värdmyndighet för brottskadenämnden.

RÅ ifrågasätter om inte brottskadenämnden bör knytas till riks försäkringsverket. En fördel med denna lösning är att den skadelidande kan vända sig till försäkringskassan på hemorten med sin ansökan. Den nu skisserade ordningen torde vidare medföra en rad administrativa fördelar. Självfallet skall brottskadenämnden i övrigt vara helt fristående från verket. Liknande synpunkter framförs av *åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt*.

När det gäller brottskadenämndens sammansättning har *JK* ingen erinran mot utredningens förslag. *Trafikförsäkringsanstalternas nämnd* ifrågasätter dock om det föreslagna antalet ledamöter är tillräckligt. Med någon utökning skapas möjligheter till flera sammanträden och alltså en snabbare handläggning. Alternativt kan enligt föreningen en dubbel uppsättning ersättare tänkas.

Försäkringsjuridiska föreningen påpekar att förfarandet inför brottskadenämnden synes avsett att vara uteslutande skriftligt. Detta är enligt föreningen betänkligt från rättssäkerhetssynpunkt. Den skadelidande bör beredas möjlighet att, om han så påfordrar, muntligen utföra sin talan och att upplysningsvis höra andra personer inför nämnden.

I fråga om brottskadenämndens arbetsformer utgår *socialstyrelsen* från att nämnden ges möjlighet att delegera beslutanderätten till tjänstemän på nämndens kansli. Detta bör gälla ärenden av enkel beskaffenhet och ärenden där en fast praxis har utarbetats. I dessa och liknande fall kan det inte vara försvarligt från resurssynpunkt att avgörandena fattas av nämnden. Ett sådant delegationsförfarande tillgodoser också önskvärdheten av en snabb handläggning.

Utredningens förslag att vissa ärenden skall kunna delegeras till styrelserna för ungdomsvårdsskolorna och vissa kriminalvårdsanstalter har i allmänhet lämnats utan erinran under remissbehandlingen. *Socialstyrelsen* är dock kritisk och menar att det skulle skapa förutsättningar för en snabb och enhetlig handläggning, om ärendena i så stor omfattning som möjligt samlades hos en enda myndighet. *Socialstyrelsens* erfarenhet är att redan de nuvarande delegationsreglerna har gett utrymme för växlande praxis vid ungdomsvårdsskolorna. Rätten för ungdomsvårdsskolorna att besluta i skadeärenden utökades visserligen år 1973 efter förslag av styrelsen. Skälet till ändringen var dock endast att skolorna även efter de höjningar som

försäkringsbolagen då genomfört av självrisker i hem- och affärsförsäkringar skulle kunna fortsätta att besluta i ärenden som gällde ersättning för sådana självrisker. Med utredningens förslag i fråga om självrisk vid utbetalning av brottskadeersättning skulle dessa ärenden till stor del försvinna och nya typer av ärenden läggas på skolorna. Ett annat argument mot att delegera vissa brottskadeärenden till styrelserna för ungdomsvårdsskolor och kriminalvårdsanstalter är att dessa inrättningar är vårdorgan. Eftersom skadereglering faller utanför de uppgifter som anstaltspersonalen är utbildad för och dagligen arbetar med är det lätt att denna verksamhet får komma i andra hand. Socialstyrelsen anser vidare – till skillnad från utredningen – att det inte är sannolikt att ökad delegation skulle skapa goodwill för de beslutande institutionerna. Ersättningssystemet är redan begränsat, och om brottskadeutredningens förslag genomförs kommer det att bli ännu mer urholkat. Det skulle snarare vara en fördel för dem som arbetar ute på fältet att inte behöva göra skadelidande besvikna utan i stället kunna hänvisa till att beslutet fattats av brottskadenämnden. En viktig synpunkt är också att en samlad administration lättare ger möjlighet till utvärdering av verksamheten, vilket är värdefullt i det framtida reformarbetet.

Decentraliseringsutredningen förordar å andra sidan en omfattande delegation av brottskadeärenden till de lokala styrelserna för ungdomsvårdsskolorna samt nykterhetsvårdens och kriminalvårdens institutioner. *Decentraliseringsutredningen* anser i första hand att fördelningen av ärendena på lokal och central nivå bör baseras på andra kriterier än beloppsgränser. Man bör i stället pröva om ärendena kan delas upp i lämpliga kategorier efter ärendenas art. Möjligheterna att i ett sådant system göra handläggningsorganisationen flexibel är en fördel som bör tas till vara. Den lokala ärendevolymen kan därvid fortlöpande anpassas till nya erfarenheter och till den administrativa kapaciteten på lokal nivå. En uppdelning efter ärendekategorier kan emellertid fordra erfarenheter av de nya ersättningsreglerna. Om avgränsningen av de lokala beslutsbefogenheterna i avvaktan på sådana erfarenheter skulle komma att ske med ansökans ekonomiska storlek som grund, är det angeläget att redan i samband med den föreslagna omorganisationen höja de lokala beslutsbefogenheterna till en betydligt högre nivå än som har diskuterats av brottskadeutredningen. Skall man uppnå de från lokal opinionssynpunkt positiva effekter som skolstyrelsernas egna beslut om ersättning syftar till, kan decentraliseringsutredningen inte se något hinder mot att beträffande t. ex. ärenden om egendomsskador från början höja gränsen för de lokala avgörandena till 5 000 kr. *Decentraliseringsutredningen* vänder sig vidare mot brottskadeutredningens uppfattning att delegation till kriminalvårdens anstaltsstyrelse bör ske endast i fråga om sådana anstalter där skadefrekvensen erfarenhetsmässigt kan beräknas bli högre än *genomsnittet*.

JK ifrågasätter om inte den värdegräns som skall vara avgörande för skolstyrelsernas behörighet bör utformas på motsvarande sätt som i skaderegleringskungörelsen (1972:416). Det innebär att inte det yrkade beloppet utan i stället det belopp som det kan bli aktuellt att utge får avgöra vem som skall pröva ärendet. Detta har i skaderegleringskungörelsen uttryckts så att det i ärendet uppkommer "fråga om åtagande för staten att utge skadestånd med belopp överstigande --- kronor". En på detta sätt utformad regel torde få till effekt att ytterligare ett antal ärenden kan avgöras av skolstyrelserna. Administrativt sett kräver det att alla anspråk på ersättning ges in till skolstyrelserna.

Försvarets civilförvaltning föreslår att beloppsgränsen sätts i relation till basbeloppet, exempelvis till 5 procent av vid varje beslutstillfälle gällande basbelopp, dvs. f. n. 590 kr. Även procenttalet kan komma att behöva anpassas, bl. a. med hänsyn till de erfarenheter som vunnits av delegeringen. Civilförvaltningen föreslår därför att det till undvikande av alltför ofta förekommande lagändringar får ankomma på regeringen att efter förslag från brottsskadenämnden fastställa hur beloppsgränsen skall relateras till basbeloppet.

När det gäller utredningens förslag att ersättning i vissa fall skall kunna utgå för kostnader för biträde eller utredning i ärendet framhåller *JK* att rätt till ersättning för kostnader inte föreligger i förvaltningsärenden. Enligt *JK* finns inte några skäl av sådan tyngd att de för brottsskadeärendenas del motiverar avsteg från denna princip, utan möjligheten att erhålla rättshjälp får anses fullt tillräcklig. Om man emellertid i enlighet med utredningsförslaget vill behålla den nuvarande möjligheten till särskild kostnadsersättning i brottsskadeärenden, uppkommer bl. a. frågan hur man skall se på förhållandet till rättshjälpssystemet. Utredningen har i denna del uttalat att möjligheten till kostnadsersättning bör utnyttjas först i andra hand. Samtidigt uttalas emellertid att ersättning bör kunna utgå till den som uppenbarligen skulle ha fått allmän rättshjälp om han hade ansökt därom. Men i så fall blir enligt *JK* den föreslagna rätten till ersättning för kostnader inte en andrahandslösning. *JK* vänder sig även mot utredningens förslag att den särskilda möjligheten till kostnadsersättning skall kunna utnyttjas för att ersätta den sökande för kostnadsbidrag i fall då han har allmän rättshjälp. Enligt *JK* måste kostnadsbidraget alltid förutsättas vara bestämt med beaktande av den sökandes ekonomiska situation. Utredningen har inte angett i vilka fall ersättning skulle kunna utgå även för kostnadsbidraget, men *JK* kan inte tänka sig att andra fall har avsetts än sådana där ömmande skäl föreligger. Ett beslut om ersättning för kostnadsbidraget innebär emellertid i så fall en omprövning av rättshjälpsnämndens beslut. En sådan ordning är inte acceptabel.

7 Kostnadsberäkningar

7.1 Anslaget för brottsskadeersättning

Utredningens beräkningar av anslagsbehovet för utbetalningar av brottsskadeersättning har kommenterats endast av *försäkringsjuridiska föreningen*, som anser att dessa beräkningar är för optimistiska. Enligt föreningen finns det skäl att anta att det uppskattade beloppet ca 3 milj. kr. redan i inledningsskedet kommer att överskridas och att det därefter kommer att snabbt stiga ytterligare.

7.2 Administrationskostnader

Det av utredningen uppskattade beloppet 1,7 milj. kr. för administrationen av det nya ersättningssystemet framstår enligt *JK-utredningen* som anmärkningsvärt högt, om beloppet sätts i relation till de sammanlagda ersättningsbelopp som beräknas komma att betalas ut. Liknande synpunkter framförs i *en reservation till brottsförebyggande rådets yttrande*.

JK framhåller att det är svårt att bedöma om brottsskadeutredningens beräkningar av personalbehovet – tio handläggare samt viss kanslipersonal – är rimliga. Dessa beräkningar innebär att varje handläggare i genomsnitt klarar ett ärende om dagen. Detta förefaller lågt. Enligt vad personalen hos *JK* har upplyst skulle det, om vederbörande handläggare fick koncentrera sig på enbart ärenden om t. ex. ersättning vid frihetsinskränkning, inte möta några svårigheter att avgöra åtminstone två sådana ärenden om dagen. Om denna bedömning skulle gälla även brottsskadeärenden, nedgår behovet av handläggare hos brottsskadenämnden från tio till fem. Mot denna bakgrund är en viss försiktighet påkallad vid uppbyggandet av den organisation som krävs för prövningen av brottsskadeersättningar. Antalet tjänster bör därför begränsas och nödvändiga medel i stället anvisas för förstärkningspersonal i den mån sådan krävs.

Folksam anser å andra sidan att utredningen har underskattat storleken av den administrativa apparat som kommer att behövas. Brottsskadeadministrationen kommer rimligen att belastas av förhållandevis många fall som inte kan ersättas. Totalt blir administrationskostnaderna högst avsevärda i förhållande till ersättningarna. Särskilt betänkliga blir administrationskostnaderna vid de rena förmögenhetsskador som skulle kunna ersättas men endast om synnerliga skäl föreligger. Med den vida gränsdragning som utredningen tänker sig måste det förekomma flera tusen presumtiva fall varje år. Av dem skall ett fåtal gallras ut. Vidare måste man beakta kostnaderna för att sprida information, tillhandahålla blanketter, bistå vid ansökningsförfarande osv.

LO och *Föreningen Sveriges statsåklagare* understryker vikten av att

informationsverksamheten bedrivs så att de som är berättigade till ersättning verkligen får kännedom om möjligheterna därtill. Brottskadenämnden bör därför verka för att informationen når fram till den skadelidande via i första hand polis, åklagare, domstolar och advokater. I samband med anmälan eller utredning bör dessa kunna lämna erforderliga upplysningar, exempelvis med ledning av något av brottskadenämnden utlämnat tryck.

Det remitterade lagförslaget

Förslag till Brottsskadelag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller ersättning av statliga medel för skada till följd av brott (brottsskadeersättning).

Lagen tillämpas om brottet har begåtts här i landet. Vid personskada är lagen dessutom tillämplig om brottet har begåtts utomlands mot någon som har hemvist här. Vad som har sagts nu gäller dock ej, om brottet har så ringa anknytning till Sverige eller svenska förhållanden att det inte är rimligt att skadan ersätts av allmänna medel.

Brottsskadeersättning för personskada

2 § Den som har tillfogats personskada har rätt till brottsskadeersättning. Som personskada ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada

3 § Den som har tillfogats sakskada har rätt till brottsskadeersättning, om brottet har förövats av någon som

1. var intagen i kriminalvårdsanstalt,
2. var inskriven vid eller intagen i ungdomsvårdsskola,
3. var intagen i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, såvitt gäller försökspermitterad dock endast om denne bodde på inackorderingshem eller fick familjevård,
4. var häktad på grund av beslut som har verkställts, eller
5. i Danmark, Finland, Island eller Norge var underkastad motsvarande frihetsberövande.

Första stycket tillämpas även på ren förmögenhetsskada, om särskilda skäl föreligger.

4 § Den som har tillfogats sakskada eller ren förmögenhetsskada har även i annat fall än som avses i 3 § rätt till brottsskadeersättning i den mån hans möjligheter att försörja sig allvarligt har äventyrats genom skadan eller ersättningsbehovet annars, med hänsyn till den skadelidandes ekonomiska villkor och omständigheterna i övrigt, framstår som särskilt angeläget.

Bestämmande av brottskadeersättning

5 § I fråga om brottskadeersättning för personskada tillämpas 5 kap. 1–5 §§ skadeståndslagen (1972:207) samt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor.

Livränta utgår endast när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning.

I fråga om brottskadeersättning för sakskada tillämpas 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).

6 § Vid bestämmande av brottskadeersättning avräknas skadestånd som den skadelidande har rätt till på grund av skadan och som har betalats eller kan beräknas bli betalt.

7 § Vid bestämmande av brottskadeersättning för personskada avräknas, utöver skadestånd samt förmån som avses i 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207), annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Ersättning som innefattar sparande avräknas dock endast i skälig omfattning.

Vid bestämmande av brottskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada avräknas, utöver skadestånd, förmån från försäkring och annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Detsamma gäller ersättning som skulle ha utgått från försäkring som den skadelidande har underlåtit att hålla på grund av omfattningen av sin verksamhet och sina tillgångar. I skälig omfattning avräknas även ersättning som skulle ha utgått från försäkring som det enligt vedertaget bruk får anses ha ankommit på den skadelidande att teckna men som han har försummat att hålla.

8 § Brottskadeersättning för personskada kan jämkas om särskilda skäl föreligger med hänsyn till den skadelidandes uppträdande i samband med brottet och andra liknande omständigheter. Har skadan lett till döden, kan ersättning till efterlevande också jämkas om särskilda skäl föreligger med hänsyn till den avlidnes uppträdande i samband med brottet och andra liknande omständigheter.

Brottskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada kan jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till den skadelidandes uppträdande i samband med brottet och andra liknande omständigheter eller hans underlåtenhet att vidtaga sedvanliga försiktighetsåtgärder.

9 § Vid personskada och vid sakskada eller ren förmögenhetsskada avräknas ett självriskbelopp. Beloppet fastställs av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer och beräknas med ledning av de lägsta självriskbelopp som tillämpas här i landet vid försäkring för skada till följd av brott.

Första stycket gäller ej i fråga om skada som har vållats av någon som avses i 3 §, om brottet har begåtts på eller i närheten av anstalt eller annan plats där han har varit omhändertagen eller fått vård eller om i övrigt särskilda skäl föreligger.

10 § Brottsskadeersättning för personskada utgår med högst tjugo gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller då ersättningen bestäms. Skall ersättningen utgå som livränta, bestäms den för varje år till högst ett belopp som svarar mot tre gånger nämnda basbelopp.

Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada utgår med högst tio gånger det basbelopp som anges i första stycket.

Prövningen av ärende om brottsskadeersättning

11 § Ärende om brottsskadeersättning prövas av brottsskadenämnden. Ansökan om ersättning med högst 500 kronor för skada vållad av någon som avses i 3 § 1 eller 2 får dock prövas av annan myndighet som regeringen bestämmer. Mot beslut av sådan myndighet förs talan hos brottsskadenämnden genom besvär.

Mot brottsskadenämndens beslut får talan inte föras.

12 § Brottsskadenämnden består av ordförande och vice ordförande, vilka skall vara lagfarna och erfarna i domarvärv, och tre andra ledamöter.

Brottsskadenämnden är beslutför när minst fyra ledamöter är närvarande.

I den utsträckning som regeringen föreskriver får ordföranden, vice ordföranden eller tjänsteman vid brottsskadenämnden avgöra ärende om brottsskadeersättning.

13 § Ansökan om brottsskadeersättning skall göras inom två år från det att brottet förövades. Föreligger särskilda skäl får ansökan prövas även om den har kommit in för sent.

Ansökan prövas endast om brottet har polisanmälts eller sökanden visar giltig anledning till att sådan anmälan inte har gjorts.

14 § Kostnad för biträde eller utredning i ärende om brottsskadeersättning kan ersättas av allmänna medel, om synnerliga skäl föreligger med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter.

Övriga bestämmelser

15 § Anspråk på brottsskadeersättning får inte överlåtas innan ersättningen är tillgänglig för lyftning.

Anspråk på brottsskadeersättning för personskada får inte tagas i mät för den skadelidandes skuld. Utmätning av livräntebelopp får dock ske enligt vad som föreskrivs i utsökningslagen (1877:31 s.1).

16 § Utgår brottsskadeersättning, inträder staten intill det utgivna beloppet i den skadelidandes rätt till skadestånd till den del detta ej har avräknats vid bestämmande av ersättningen. Detsamma gäller beträffande annan förmån på grund av skadan som hade bort avräknas vid ersättningens bestämmande men som då inte var känd.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1978.

Genom lagen upphävs kungörelsen (1971:505) om ersättning av allmänna medel för personskada på grund av brott samt brevet (1973:493) till socialstyrelsen angående anslag för budgetåret 1973/74 till Ersättningar för skador vållade av vissa rymlingar m. fl. Äldre bestämmelser om bestämmande av ersättning tillämpas dock fortfarande i fråga om skada som har inträffat före den 1 oktober 1978.

Ärende om ersättning enligt de äldre bestämmelserna som är anhängigt hos regeringen eller socialstyrelsen när lagen träder i kraft skall överlämnas till brottsskadenämnden. Detta gäller dock ej, om socialstyrelsen har meddelat beslut i ärendet före ikraftträdandet.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1978-02-28

Närvarande: f. d. justitierådet Edling, justitierådet Brundin, regeringsrådet Ericsson och justitierådet Nordenson.

Enligt utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 9 februari 1978 har regeringen på hemställan av statsrådet Romanus beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till brottsskadelag.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Bertil Ekdahl.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Enligt den föreslagna brottsskadelagen skall ersättning av statsmedel kunna utgå för vissa skador i följd av brott. Lagen ersätter de nu gällande av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelserna om brottsskadeersättning men utvidgar i flera hänseenden möjligheterna att erhålla sådan ersättning. Varken de gällande eller de föreslagna bestämmelserna kan anses innebära ett fastslående av att staten i princip skulle vara skyldig att på skadeståndsrättslig eller annan grund svara för skador i följd av brott. Bestämmelserna måste anses ha den mera begränsade innebörden att staten av sociala och humanitära skäl åtager sig att inom bestämmelsernas ram utge brottsskadeersättning. Brottsskadeutredningen, vars betänkande ligger till grund för det remitterade förslaget, uttalade uttryckligen, att bestämmelserna ägde denna karaktär, och remissen, vari framhålls att reglerna är av offentligrättslig natur, måste anses intaga samma ståndpunkt.

Huruvida reglerna ges i form av lag eller i annan ordning kan inte anses inverka på deras rättsliga innebörd. Att utfärda de nya reglerna genom lag kan emellertid tänkas få den följd att missförstånd uppstår om deras innebörd. Lagformen kan sålunda medföra, att brottsskadeersättning i allmänhetens ögon likställs med statlig ersättning enligt annan lagstiftning – t. ex. lagen om ersättning vid frihetsinskränkning – enligt vilken den enskilde har ett civilrättsligt grundat anspråk mot staten, som vid tvist kan genomdrivas genom talan vid allmän domstol.

Såsom framhålls i remissprotokollet är det uppenbart, att staten inte kan ta på sig ett obegränsat ansvar för alla förekommande brottsskador. En begränsning är nödvändig till de fall där, generellt sett, de sociala och humanitära skälen är starkast. Från denna utgångspunkt stadgar också förslaget, att ersättning för personskada alltid skall utgå utan någon prövning av behovet. Däremot skall enligt förslaget sakskada och ren förmögenhets-

skada – fränsett s. k. rymningsskador – ersättas endast när så i det enskilda fallet framstår som särskilt angeläget med hänsyn till den skadelidandes ekonomiska villkor; som rekvisiten är utformade är utrymmet för sådan ersättning i själva verket ytterst begränsat. En annan viktig begränsning ligger i att brottskadeersättningen är subsidiär i så måtto att den utgår endast om och i den mån ersättning för skadan inte kan erhållas av den skadevällande eller på grund av försäkring eller liknande. Mot en begränsning av området för statens ansvar för brottskada efter dessa linjer, som framstår som nödvändig redan av statsfinansiella skäl, kan någon invändning inte resas.

Men även inom det sålunda avgränsade området skall enligt förslaget gälla särskilda begränsningar i möjligheten att få ersättning för brottskada. En sådan begränsning är, att ett på visst sätt bestämt tak är satt, varöver brottskadeersättningen i det enskilda fallet inte under några förhållanden får stiga. Och vidare skall enligt förslaget möjligheten att utfå ersättning i form av livränta – vilket som regel är mer ekonomiskt fördelaktigt för den skadelidande än ett engångsbelopp – vara mer begränsad än enligt skadeståndslagen. En annan begränsning består i att brottskadeersättning skall kunna nedsättas ej endast såsom inom skadeståndsrätten på grund av medvällande från den skadelidandes sida utan även på grund av hans uppträdande i samband med brottet och andra liknande omständigheter.

Enligt vad som uttalas i remissprotokollet bör i de fall då brottskadeersättning utgår denna i princip bestämmas enligt skadeståndsrättsliga normer. Såsom framgår av det förut sagda har emellertid flera avsteg gjorts från denna princip. Begränsningarna – liksom även, och kanske i första hand, regeln att ersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada utgår endast i ömmande fall – medför att möjligheten att erhålla ersättning för brottskada i stor utsträckning blir beroende av rena skälighetssynpunkter. Ersättningssystemet får därmed påtagliga inslag av socialt betingade värderingar och avlägsnar sig i motsvarande mån från tanken att staten skulle påtaga sig ett fullt ansvar för vissa skador i följd av brott. Detta må sakligt sett vara befogat. Men det kan ifrågasättas om inte ett utfärdande av ersättningsreglerna i form av lag i viss mån är ägnat att dölja denna verklighet. En annan sak är, att lagformen kan vara nödvändig till den del man vill reglera förhållandet enskilda emellan med avseende å fordran på brottskadeersättning; jfr. 15 §.

Oavsett i vilken form de tillänkta reglerna utfärdas, torde emellertid, för att i görlig mån undvika missförstånd om reglernas innebörd, det i författningstexten böra undvikas att använda uttryck som "rätt till ersättning" eller liknande, som för tanken till rättsanspråk. I samma syfte torde också lagens inledande bestämmelse böra utformas något annorlunda än enligt remissen; lagrådet återkommer härtill.

Enligt förslaget skall anspråk på brottskadeersättning prövas av en

särskild nämnd, kallad brottsskadenämnden, och dess beslut skall inte kunna överklagas. Prövningen skall alltså enligt förslaget kunna ske endast i administrativ ordning. Häremot har lagrådet inte någon erinran med hänsyn till vad som enligt det sagda får anses gälla beträffande brottsskadeersättningens särskilda natur. En annan sak är om det från rättssäkerhetssynpunkt kan anses tillfyllest att prövningen skall kunna ske i endast en instans. Med hänsyn till de skäl som i remissen anförts till stöd för den föreslagna ordningen torde denna emellertid kunna godtas.

Lagrådet övergår nu till att behandla de särskilda bestämmelserna i lagförslaget.

1-4 §§

Såsom lagrådet tidigare anført torde lagens inledande bestämmelser bora något omformuleras i syfte att förekomma missförstånd om lagens innebörd. I samband med en sådan omformulering torde också bora anges, att vad som kan ersättas enligt lagen är personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada. Lagrådet föreslår, att 1 § – under rubriken Inledande bestämmelse – ges följande lydelse.

”1 § För personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada, som tillfogas någon genom brott, utgår ersättning av statsmedel (brottsskadeersättning) i den omfattning och under de villkor i övrigt som föreskrivs i denna lag.”

Ett av de villkor som avses i texten är att anspråk på brottsskadeersättning kan prövas endast i den särskilda ordning som brottsskadelagen anger eller alltså av administrativ myndighet; se 11 §.

I 1 § andra stycket finns bestämmelser om lagens tillämpningsområde. Detta är olika avgränsat för personskada, å ena, samt sakskada och ren förmögenhetsskada, å andra sidan. Härjämte upptas en allmän undantagsbestämmelse av innebörd att, om brottet har ringa anknytning till Sverige eller svenska förhållanden, brottsskadeersättning inte utgår. Enligt lagrådets mening är det emellertid lämpligare att ange den geografiska avgränsningen för resp. skadetyp i den paragraf som behandlar just sådan skada för att först därefter ge den generella undantagsbestämmelsen. Denna torde kunna upptas såsom 4 §, medan innehållet i paragrafen med samma beteckning enligt det remitterade förslaget flyttas till 3 §.

Enligt förslaget är undantagsregelns tillämplighet beroende av i vad mån ”brottet har anknytning till Sverige eller svenska förhållanden”. Denna formulering ger vid handen, att – i enlighet med vad som gäller inom skadeståndsrätten – frågan huruvida ersättning bör utgå skall bedömas med ledning av förhållandena vid tiden för brottets begående. Av ett i remissprotokollet angivet exempel på en tilltänkt tillämpning av regeln framgår emellertid, att meningen är att även omständigheter som inträffat i tiden efter brottet skall kunna påverka ersättningsfrågan; i exemplet anges sålunda, att hänsyn skall kunna tagas till en sådan omständighet som var den skadeli-

dande är bosatt "när ersättningsfrågan prövas". Lagrådet hyser tvëkan till tanken att på sådan grund ställa ett skadefall utanför lagens tillämpningsområde. Det måste nämligen anses principiellt oriktigt att i ett system, enligt vilket det är just skada i följd av brott som skall ersättas, låta ersättningsfrågan röna inflytande av händelser eller omständigheter, som timat efter brottet, och därmed möjliggöra, att en skada, som vid brottets fullbordan hade egenskapen att vara ersättningsgill, senare förlorar denna egenskap. Härtill kommer, att tillämpningen av undantagsregeln försvåras, om hänsyn skall tagas även till omständigheter, som inträffat efter brottet. Anses så emellertid böra kunna ske, bör i vart fall lagtexten omformuleras så att den ger täckning härför.

Lagrådet föreslår, att 2-4 §§ - under rubriken Förutsättningar för brottskadecersättning - ges följande lydelse.

"2 § Brottskadecersättning med anledning av personskada utgår i fall då brottet begåtts i Sverige eller då det begåtts utomlands och den skadelidande hade hemvist i Sverige.

Kan i visst fall brottskadecersättning för personskada utgå enligt första stycket, ersätts även skada på kläder, glasögon och liknande föremål som den skadade bar på sig vid skadetillfället.

3 § För sakskada utgår brottskadecersättning i fall då brottet begåtts i Sverige av någon som

1. var intagen i kriminalvårdsanstalt,
2. var inskriven vid eller intagen i ungdomsvårdsskola,
3. var intagen i allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, såvitt gäller försökspermitterad dock endast om han bodde på inackorderingshem eller fick familjevård,
4. var häktad på grund av beslut som verkställdes, eller
5. i Danmark, Finland, Island eller Norge var underkastad motsvarande frihetsberövande.

Ersättning för sakskada genom brott som begåtts i Sverige utgår även i annat fall än som avses i första stycket 1-5, i den mån den skadelidandes möjlighet att försörja sig har allvarligt äventyrats genom skadan eller ersättningsbehovet annars, med hänsyn till den skadelidandes ekonomiska villkor och omständigheterna i övrigt, framstår som särskilt angeläget.

I de fall och under de förutsättningar i övrigt som anges i första eller andra stycket kan, om särskilda skäl föreligger, brottskadecersättning utgå för ren förmögenhetsskada.

4 § Brottskadecersättning utgår inte, om det med hänsyn till den skadelidandes ringa anknytning till Sverige eller till förhållandena i samband med brottet ej är rimligt att skadan gottgörs av svenska statsmedel."

5 §

Förslaget har den principiella utgångspunkten att brottsskadeersättning skall bestämmas med tillämpning av allmänna skadeståndsrättsliga regler. Ståndpunkten är naturlig med hänsyn till att det här gäller skadelidande som är berättigade till skadestånd av den som har orsakat skadan och att ett av de bärande skälen för att staten över huvud taget träder in och bereder gottgörelse är, att de skadelidande typiskt sett saknar möjligheter att få ut det skadestånd de har rätt till.

Med den angivna utgångspunkten har i första stycket av förevarande paragraf föreskrivits, att i fråga om brottsskadeersättning för personskada 5 kap. 1–5 §§ skadeståndslagen (SkL) samt lagen om ändring av skadeståndslivräntor (värdesäkringslagen) skall tillämpas. I andra stycket har emellertid tagits upp en bestämmelse att livränta får fastställas endast om ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning.

Till den del de sålunda föreslagna bestämmelserna innebär, att vissa angivna skadeståndsrättsliga regler skall tillämpas i fråga om personskadeersättning, ger de inte lagrådet anledning till erinran. Det särskilda stadgandet om under vilka betingelser sådan ersättning skall få fastställas som livränta innefattar emellertid en viss avvikelse från de skadeståndsrättsliga reglerna, och lagrådet vill för sin del ifrågasätta om denna avvikelse är påkallad.

Den föreslagna regleringen innebär, att möjligheterna att fastställa ersättning för framtida inkomstförlust eller förlust av underhåll såsom livränta blir något mer begränsade än enligt 5 kap. 4 § SkL. För de fall då ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning, dvs. fall av hög invaliditetsgrad, överensstämmer visserligen bestämmelserna i förslaget med motsvarande föreskrifter i nämnda lagrum i SkL. Ersättningen skall således i dessa fall fastställas som livränta, om inte särskilda skäl talar däremot. För övriga fall – alltså de fall då invaliditetsgraden är jämförelsevis låg – gäller enligt SkL en valfrihet, dvs. ersättningen kan fastställas som livränta, som engångsbelopp eller som engångsbelopp jämte livränta, under det att enligt förslaget ersättningen i dessa fall ovillkorligen skall utgå i form av engångsbelopp.

Förslagets ståndpunkt i sistnämnda hänseende torde ha förestavats av statsfinansiella hänsyn. Man synes ha utgått från att med den utformning man har gett begränsningsreglerna i 10 § ersättning i form av livränta regelmässigt blir betydligt förmånligare för den skadelidande – och kostsammare för staten – än ett engångsbelopp och att en särskild begränsning av möjligheterna att använda livränteformen därför är påkallad.

Både principiella och praktiska hänsyn talar enligt lagrådets mening för att man i ett lagreglerat ersättningssystem av detta slag inte avviker från skadeståndsrättsliga principer annat än om en sådan avvikelse föranleds av tvingande skäl. Enligt lagrådets uppfattning kan det emellertid ifrågasättas,

om statsfinansiella hänsyn verkligen gör en särreglering i det aktuella hänseendet nödvändig.

En effekt av 1975 års reform av SkL:s personskaderegler torde bli, att i sådana fall av låg invaliditetsgrad som det här gäller skadestånd för framtida förluster i större utsträckning än tidigare kommer att utgå som engångsbelopp. En sådan utveckling inom skadeståndsrätten skulle självfallet slå igenom också på brottsskadeområdet, om 5 kap. 4 § SkL gjordes fullt ut tillämplig. Man kan därför räkna med att även en strikt tillämpning på brottsskadeområdet av skadeståndsrättsliga principer skulle leda till att i de aktuella fallen ersättning för framtida förluster regelmässigt bestäms att utgå som engångsbelopp. Och i den mån en anknytning till skadeståndsrätten skulle föranleda att ersättningen i enstaka fall fastställs såsom livränta, skulle livräntebeloppen uppenbarligen bli blygsamma och följaktligen den ekonomiska betydelsen av att livränteformen valts i stället för engångsbelopp bli ringa.

Till det sagda kommer att det av psykologiska skäl måste bli svårt att i fråga om valet av ersättningsform avvika från de skadeståndsrättsliga reglerna i de fall då den skadelidande genom dom eller på annat sätt har tillerkänts en skadeståndslivränta. Men därmed blir det också med hänsyn till nödvändigheten att upprätthålla en enhetlig rättstillämpning på brottsskadeområdet praktiskt sett knappast heller i andra fall möjligt att avvika från de skadeståndsrättsliga grundsatserna.

Det är sannolikt, att bestämmelsen i andra stycket får en mycket begränsad, om ens någon statsfinansiell betydelse, samtidigt som den däremot kan komma att försvåra den praktiska tillämpningen av ersättnings-systemet. Det bör i sammanhanget också framhållas, att begränsningsregler av den art som har tagits upp i 10 § av förslaget torde vara ett både effektivare och smidigare instrument än sådana rent materiellt rättsliga bestämmelser som nu diskuteras, när det gäller att skapa garantier för att de ekonomiska ramarna för ersättningsystemet inte sprängs.

Enligt lagrådets mening finns under nu angivna förhållanden inte bärande skäl mot att 5 kap. 4 § SkL får gälla utan inskränkning i fråga om brottsskadeersättning.

Stadgandet i 5 § andra stycket av lagförslaget vilar på den förutsättningen att också ersättning för andra framtida förluster eller kostnader än förlust av inkomst eller underhåll skall kunna fastställas i form av livränta. Denna fråga har lämnats oreglerad i SkL. Lagens bestämmelser kan emellertid inte anses utgöra hinder mot en sådan rättstillämpning. I rättspraxis har också förekommit, att ersättning för framtida vårdkostnader har fastställts i form av livränta (se NJA 1961 s. 572 och 1968 s. 23). Än vanligare torde det vara i försäkringsbolagens skaderegleringspraxis, att framtida kostnader eller olägenheter gottgörs genom livränta.

Det bör uppenbarligen inte resas hinder mot en motsvarande rättstillämpning när det gäller brottsskadeersättning. Någon bestämmelse i ämnet synes knappast vara erforderlig. I avsaknad av en uttrycklig reglering får man falla tillbaka på allmänna skadeståndsrättsliga regler och praxis på skadeståndsområdet och närliggande områden. För fullständighetens skull bör emellertid i sammanhanget framhållas, att livränta bör väljas som ersättningsform endast när fråga är om framtida inkomster eller förluster; ersättning för kostnader eller förluster som uppkommit i förfluten tid bör givetvis alltid utgå i form av engångsbelopp.

Mot den i 5 § tredje stycket av förslaget upptagna bestämmelsen har lagrådet ingen saklig erinran.

Under hänvisning till vad som här har anförts finner lagrådet, att paragrafen kan utformas efter förebild av 9 § trafikskadelagen; jfr. 5 § första stycket i brottsskadeutredningens förslag. Paragrafen bör följaktligen ges följande lydelse.

”5 § I fråga om brottsskadeersättning äger 5 kap. skadeståndslagen (1972:207) samt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor motsvarande tillämpning.”

6–7 §§

I dessa paragrafer har tagits upp föreskrifter om att vid bestämmande av brottsskadeersättning skall ske avräkning för i princip varje ersättningsbelopp, som den skadelidande erhållit eller kan antagas komma att erhålla från annat håll med anledning av skadan. I viss omfattning skall vid sakskada eller ren förmögenhetsskada avräkning också ske för vad den skadelidande skulle ha uppburit i försäkringsersättning för skadan, om det skadade intresset hade varit försäkrat.

Reglerna i paragraferna utgår från vad som gäller angående bestämmande av brottsskadeersättning på grund av de i 5 § givna föreskrifterna. Hänvisningen i detta stadgande till bestämmelser i 5 kap. SkL innebär, att i huvudsak skadeståndsrättsliga principer skall vinna tillämpning. Brottsskadeersättning med anledning av person- och sakskada skall sålunda utgå i de hänseenden som i fråga om skadestånd anges i 5 kap. 1, 2 och 7 §§ SkL. Ersättning skall inte bestämmas till ett belopp i ett för allt utan delas upp i skilda poster som belöper på olika förekommande skadeföljder. Den som har tillfogats personskada skall sålunda ersättas för t. ex. inkomstförlust under en särskild post. I fall då personskada har lett till döden, skall särskild ersättning bestämmas för t. ex. förlust av underhåll. Av 5 § i förslaget följer också, att principerna för bestämmande av skadestånd som sammanträffar med annan förmån får motsvarande tillämpning. Vid bestämmande av skadestånd avräknas vissa förmåner, medan andra förmåner utgår utöver skadeståndet. Systemet med avräkning av förmån brukar kallas ”samordning”. I 5 kap. 3 §

SkL ges regler om samordning mellan ersättning för inkomstförlust och förlust av underhåll, å ena, samt vissa sociala förmåner m. m., å andra sidan. Enligt dessa regler avräknas förmånen vid ersättningens bestämmande. Ersättning, och därmed även skadeståndsskyldigheten, fastställs således till det belopp som uppkommer efter avräkningen, den s. k. nettometoden. En förutsättning för avräkning är att förmånen utgår med anledning av förlusten i fråga. Ändamålet med skadeståndsposten och den samtidigt utgående förmånen skall således överensstämma. Av grundsatsen att skadeståndsposten och förmånen skall ha samma ändamål följer vidare bl. a., att överskott, som uppkommer därför att förmånerna mer än täcker den aktuella skadeföljden, inte får avräknas på annan skadeståndspost.

Bestämmelserna i 6 och 7 §§ i förslaget utgår sålunda från att brottsskadeersättningen skall bestämmas särskilt för varje förekommande skadeföljd. De är utformade som kompletterande regler till samordningsföreskrifterna i 5 kap. 3 § SkL. Genom att föreskriva att ifrågavarande förmåner skall avräknas vid bestämmandet av ersättningen anger de att samordningen även här skall ske genom avräkning enligt nettometoden.

I remissprotokollet uttalas emellertid den uppfattningen att brottsskadeersättningen, till skillnad från vad som gäller inom skadeståndsrätten, skall bestämmas efter jämförelse mellan skadans totala belopp och summan av de olika förmåner som tillkommer den skadelidande. Att en sådan beräkningsmetod förordats i remissprotokollet har uppenbarligen föranletts av syftet att den skadelidande inte skall, såsom kan inträffa vid samordning mellan skadestånd och andra förmåner, bli överkompenserad för skadan. Det synes i och för sig rimligt att sådan gottgörelse genom statsmedel varom här är fråga inte skall leda till överkompensation. Visst avsteg från principen om avräkning för varje skadeföljd för sig torde därför få göras. Den förordade metoden torde dock möta åtskilliga svårigheter i tillämpningen.

Det synes nödvändigt, att åtminstone grunderna för hur en samordning skall ske anges i lagen. I första hand bör föreskrivas, att avräkning skall företas för varje skadeföljd för sig men att belopp, som ej kan sålunda avräknas, får avräknas vid bestämmande av ersättning för annan skadeföljd. En sådan regel kan emellertid inte anses tillfyllest. I fall då ett belopp inte kan avräknas vid bestämmande av ersättningen för viss skadeföljd kan det vara av väsentlig betydelse för den skadelidande, till vilken av flera andra aktuella skadeföljder som beloppet hänförs. Frågan blir framför allt i vad mån den skadelidandes önskemål och intresse – inte minst från skattesynpunkt – skall tillgodoses. Vad som förekommit i detta lagstiftningsärende ger dock inte underlag för bedömning hur nu berörda spörsmål bör lösas. Lagrådet avstår därför från att föreslå fullständiga regler i ämnet.

Tanken bakom föreskriften i 7 § första stycket andra punkten, att ersättning som innefattar sparande skall avräknas endast i skälighetsomfattning, är synbarligen att vid den typ av livförsäkringar som vid sidan av riskmo-

mentet inrymmer ett sparande av försäkringstagaren såvitt möjligt bortse från den del av utfallande försäkringsersättning som motsvarar sparandet. Lagrådet delar uppfattningen att försäkringsparande av detta slag inte bör avräknas vid bestämmande av brottsskadeersättning. Men även om det någon gång av försäkringstekniska skäl kan vara förenat med vissa svårigheter att exakt bestämma hur stor del av försäkringsersättningen som motsvarar sparande, motiverar detta inte att, på sätt som här föreslås, avräkningsförfarandet som helhet grundas på en skälighetsprövning. Det kan visserligen bli nödvändigt att bestämmandet av i vad mån ersättningen skall anses motsvara ett sparande ibland grundas på antaganden. Men det är inte detsamma som att ersättningen skall avräknas i skälig omfattning; sedan en på beräkningar eller antaganden gjord uppskattning av "sparandandelen" av försäkringsersättningen gjorts, bör denna andel obetingat lämnas utanför avräkningen.

Bestämmelsen i 7 § andra stycket första punkten av förslaget om viss avräkning när den som har lidit sakskada eller ren förmögenhetsskada är självförsäkrare kan enligt lagrådets mening med fördel ges en utformning som närmare knyter an till vedertagen skadestånds- och försäkringsrättslig terminologi.

I systematiskt och redaktionellt hänseende synes de båda nu aktuella paragraferna kunna förenklas och göras mer lättillgängliga. Huvudprincipen i förslaget är att varje form av gottgörelse eller ersättning med anledning av skadan som tillkommer den skadelidande och som han faktiskt har uppburet eller kan väntas uppbära skall avräknas när brottsskadeersättningen bestäms. Det synes lämpligt att denna princip kommer till uttryck i en enda huvudregel med giltighet för alla skadetyper. Hänvisningen i 5 § till 5 kap. 3 § SkL gör en särskild föreskrift om avräkning för sådana förmåner som avses där överflödigt, och den angivna regeln bör därför ta sikte på skadestånd och i övrigt andra ersättningar än sådana som avses i 5 kap. 3 § SkL.

Av skäl som tidigare redovisats lägger lagrådet inte fram något förslag till författningsreglering av hur avräkning enligt 6 § skall ske. Lagrådet föreslår, att 6 och 7 §§ i övrigt får följande lydelse.

"6 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning avräknas, förutom förmån som avses i 5 kap. 3 § skadeståndslagen (1972:207), även skadestånd, försäkringsförmån eller annan ersättning som tillkommer den skadelidande med anledning av skadan och som har betalats eller får antagas komma att betalas till honom.

I den mån förmån eller ersättning som avses i första stycket motsvarar eller kan anses motsvara ett sparande från den skadelidandes sida skall avräkning ej ske.

7 § Vid bestämmande av brottsskadeersättning för skada på egendom, som ej var försäkrad mot skaderisken och som den skadelidande måste antagas ha underlåtit att försäkra på grund av omfattningen av sina intressen och

riskspridningen i sin verksamhet, avräknas ett belopp motsvarande vad som skulle ha avräknats enligt 6 §, om försäkring hade funnits.

Har skada tillfogats egendom, som enligt vedertaget bruk bort hållas försäkrad mot skaderisken men som den skadelidande försummat att försäkra, skall vid bestämmande av brottsskadeersättning för skadan i skäligen omfattning avräknas ett belopp motsvarande vad som skulle ha avräknats enligt 6 §, om försäkring hade funnits.”

8 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om jämkning av brottsskadeersättning på grund av förhållanden på den skadelidandes sida. Dessa bestämmelser avviker från reglerna i 6 kap. 1 § SkL om jämkning på grund av medvållande. Enligt förslaget skall nämligen inte bara vållande utan också annat uppträdande från den skadelidandes sida i samband med brottet och liknande omständigheter kunna föranleda jämkning. Särskilt när det gäller personskada innebär detta en avsevärd vidgning av jämkningsmöjligheterna i förhållande till vad som gäller enligt SkL, eftersom skadestånd i personska-defall kan jämkas bara om den skadelidande har handlat uppsåtligen eller grovt vårdslöst eller, vid dödsfall, om den avlidne har handlat uppsåtligen. Vidare uppställer förslaget inte något krav på att det skall föreligga orsakssammanhang mellan det beteende från den skadelidandes sida – eller den ”liknande omständighet” – som skall vara jämkningsgrundande samt skadan.

Med hänsyn till brottsskadeersättningens offentlighetsrättsliga natur har lagrådet i och för sig inte någon erinran mot att det införs en möjlighet att på grund av förhållanden på den skadelidandes sida begränsa ersättningen utöver vad som följer av medvållandereglerne. Men genom att frågorna om jämkning på grund av medvållande och om nedsättning av ersättningen på annan grund i förslaget har reglerats med gemensamma kriterier undan-skymms det faktum att det här är fråga om två principiellt artschilda jämkningsregler: å ena sidan en regel av civilrättslig karaktär, som förutsätter en rättslig prövning med direkt tillämpning av skadeståndsrättsliga principer, och å andra sidan en regel vars tillämpning skall vila på en rent skönsmässig bedömning. Sammanblandningen av de båda reglerna kan föranleda missförstånd. Redan den omständigheten att jämkningsreglerna i 6 kap. 1 § SkL och de nu aktuella reglerna formellt uppvisar så avsevärda skillnader är ägnad att inbjuda till slutsatsen att det även inom det gemensamma tillämpnings-området föreligger sakliga skillnader. Det kan därför inte uteslutas, att tillämpningen av brottsskadelagens jämkningsregler i vad avser medvållande kommer att avvika från motsvarande rättstillämpning på skadeståndsområdet.

Mot denna bakgrund bör enligt lagrådets mening jämkningsbestämmelserna – utan nämnvärd ändring av det sakliga innehållet – ges en annan systematisk uppbyggnad än i det remitterade förslaget. Frågan om jämkning på grund av medvållande på den skadelidandes sida bör regleras i en inledande bestämmelse i 8 § första stycket, vilken innefattar endast en hänvisning till 6 kap. 1 § SKL. I paragrafens andra stycke bör därefter tas upp en fristående regel om möjlighet att även i fall då medvållande i egentlig mening inte föreligger sätta ner brottsskadeersättningen eller låta ersättningen helt bortfalla på grund av annat förhållande på den skadelidandes sida.

Den sistnämnda bestämmelsen bör enligt lagrådets mening utformas på ett något annorlunda sätt än de i remissförslaget upptagna reglerna. Med hänsyn till att det här är fråga om förhållanden som inte står i ett direkt, adekvat orsakssammanhang med den uppkomna skadan utan bara på ett mera indirekt sätt har medverkat i det händelseförlopp som har lett fram till skadefallet, synes nedsättning av ersättningen inte i något fall – alltså vare sig i fråga om personskada, sakskada eller ren förmögenhetsskada – böra ifrågakomma, såvida inte särskilda skäl föreligger. Vidare bör det tydligare än i det remitterade förslagets lagtext framgå, att det förhållande som skall kunna föranleda nedsättning av ersättningen måste kunna läggas den skadelidande till last som ett oaktsamt beteende från hans sida. Även om det inte bör ställas upp något krav på kausalitet mellan den omständighet som skall medföra nedsättning av ersättningen och skadan, bör dock krävas att den skadelidandes förhållande har föranlett en ökning av risken för att skadehändelsen skulle inträffa. På sätt som det remitterade förslaget förutsätter bör slutligen, i fall då den skadelidande är en efterlevande till någon som har dödats, en nedsättning av ersättningen enligt den nu aktuella bestämmelsen kunna ske också på grund av förhållande som kan tillräknas den avlidne.

I enlighet med vad som har anförts förordar lagrådet, att 8 § erhåller följande lydelse.

”8 § I fråga om jämkning av brottsskadeersättning på grund av medverkan genom vållande på den skadelidandes sida äger 6 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207) motsvarande tillämpning.

Har i annat fall den skadelidande eller, då ersättning begärs av efterlevande till någon som blivit dödad, den avlidne genom sitt uppträdande vid eller i samband med brottet, genom underlåtenhet att vidtaga sedvanliga försiktighetsåtgärder eller på annat liknande sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet föranlett att risken för att skadefall skulle inträffa har ökat, kan brottsskadeersättningen, om särskilda skäl föreligger, nedsättas eller helt bortfalla.”

9 §

I remissen har framhållits det angelägna i att den myndighet som handhar ersättningsfrågorna inte belastas med ett stort antal ärenden, som rör endast låga belopp; de administrativa kostnaderna bör stå i någorlunda rimlig proportion till de ersättningsbelopp som betalas ut. I remissen föreslås, att självrisk bör gälla i fråga om brottskadeersättning. Emellertid görs i remissen undantag härifrån när någon som är intagen i eller avvikit från kriminalvårdsanstalt eller annan liknande institution vållat skada i närheten därav.

Lagrådet finner de skäl som anförts för det föreslagna undantaget föga bärande. Fastmera måste även här de skäl som åberopats för att den administrativa myndigheten ej belastas med ärenden som rör endast små belopp vara avgörande. Finner man sig likväl av speciella skäl inte kunna frångå den praxis som uppkommit att ej räkna av självriskbelopp från ersättningar vid s. k. rymlingsskador, bör i stället den förenklingen övervägas att självrisk över huvud ej avräknas vid sådana skador, oavsett var brottet begåtts. Man slipper då ifrån de tillämpningssvårigheter som är förbundna med den föreslagna undantagsregeln.

Enligt den föreslagna lagtexten skall självriskbeloppet beräknas med ledning av de lägsta självriskbelopp som tillämpas vid försäkring för skada till följd av brott. I motiven till denna bestämmelse anförts, att vägledande blir därmed den självrisk som normalt gäller vid hem- och villahemförsäkring. Regelmässigt ingår försäkring för brottskada som ett led i s. k. paketförsäkringar som avser att täcka även och kanske främst andra skadesituationer. Dessa försäkringar kan vara av mycket skiftande slag. Vill man knyta an mera direkt till hem- och villaförsäkringarna bör man göra detta med utgångspunkt i det allmänna begrepp som numera används för bl. a. dessa slag av försäkringar, nämligen konsumentförsäkringar. Enligt lagrådets mening kan regeln ges det innehållet att självriskbeloppet fastställs av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer och beräknas med beaktande av de självriskbelopp som tillämpas vid konsumentförsäkring.

En viss tvekan kan råda huruvida självriskbeloppet skall räknas av innan man tar ställning till om brottskadeersättningen skall begränsas av något av de tak som anges i den föreslagna 10 §. Brottskadeutredningen föreslog, att självrisken skulle räknas av först sedan den slutliga brottskadeersättningens storlek blivit bestämd. Detta förfarande överensstämmer också med den inom försäkringsväsendet gängse tekniken. Det remitterade förslaget däremot intar den motsatta ståndpunkten. Lagrådet ansluter sig till utredningens förslag och förordar därför, att 9 § och 10 § byter plats.

10 §

Denna paragraf innehåller regler om tak för den brottsskadeersättning som kan utgå i ett skadefall. Avsikten är tydligen enligt motiven, att den inledande regeln i första stycket, vilken begränsar storleken av ersättning med anledning av personskada till tjugo gånger basbeloppet, skall omfatta enbart ersättning som ej fastställs som livränta. Den följande bestämmelsen angående livränta avses således skola gälla oberoende av hur mycket som fastställs såsom ersättning i annan form. Genom bestämmelsen avses vidare en begränsning av det livräntebelopp som kan utgå årligen, vare sig fråga är om en eller flera livräntor.

För att det sagda skall komma till klarare uttryck synes första stycket böra jämkas. Efter vissa redaktionella ändringar i andra stycket kan bestämmelserna i de båda styckena ges följande lydelse.

”Brottsskadeersättning med anledning av personskada, som ej fastställs i form av livränta, får ej överstiga tjugo gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller då ersättningen bestäms. När ersättning fastställs i form av livränta, får livräntebeloppet eller, om flera livräntor skall utgå, livräntebeloppen för år ej överstiga tre gånger det basbelopp som gäller då ersättningen bestäms.

Brottsskadeersättning för sakskada och ren förmögenhetsskada får sammanlagt ej överstiga tio gånger det basbelopp som gäller då ersättningen bestäms.”

Dessa bestämmelser bör, i enlighet med vad lagrådet förut har förordat, tas upp under 9 §.

12 §

Genom bestämmelserna i första och andra styckena får enligt lagrådets uppfattning brottsskadenämnden en sammansättning som väl svarar mot dess viktiga funktion att såsom i princip enda instans pröva frågor om brottsskadeersättning. Enligt regeln i tredje stycket öppnas emellertid möjlighet för regeringen att utan någon som helst inskränkning delegera nämndens beslutanderätt ej endast till ordföranden eller vice ordföranden utan även till tjänsteman vid nämnden. Av de i remissprotokollet anförda motiven till regeln – vilken saknar motsvarighet i brottsskadeutredningens förslag – framgår visserligen, att delegationsrätten är tänkt att utnyttjas endast i fråga om ärenden av mindre vikt och att beslutanderätten i första hand skall lämnas till ordföranden eller vice ordföranden, men detta återspeglas inte i lagtexten. Som jämförelse må nämnas, att regeringens delegationsmöjlighet enligt 11 § är uttryckligen begränsad till vissa speciella skadefall där den begärda ersättningen ej överstiger 500 kronor, och denna delegationsrätt avser dock en myndighet, vars beslut dessutom kan överklagas till brottsskadenämnden. Enligt lagrådets mening bör även delega-

tionsrätten enligt 12 § tredje stycket genom uttrycklig föreskrift på visst sätt begränsas, t. ex. till ärenden av mindre vikt eller, efter förebild av regeln i 11 §, till ärenden där den yrkade ersättningen understiger visst belopp. Det bör vidare övervägas huruvida möjlighet över huvud bör stå öppen att delegera brottskadenämndens beslutanderätt i ärenden, som genom besvär från annan myndighet dragits under dess prövning.

14 §

Lagrådet ansluter sig till JK:s uppfattning att någon regel om särskild kostnadsersättning i brottskadeärenden ej bör meddelas och avstyrker därför förslaget.

Övergångsbestämmelserna

Den föreslagna övergångsregleringen torde innebära, att skadefall som inträffat före den 1 oktober 1978 men då icke blivit slutligen prövade av regeringen resp. socialstyrelsen skall upptagas och avgöras av brottskadenämnden med tillämpning av de äldre ersättningsbestämmelserna. Då dessa bestämmelser utfärdats i administrativ ordning, synes det lämpligt att också den erforderliga övergångsregleringen sker i samma ordning. I själva lagen torde alltså böra uteslutande upptagas själva ikraftträdandebestämmelsen. Härav följer att endast skadefall som inträffar den 1 oktober 1978 eller senare prövas enligt lagen.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1978-03-02

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson

Föredragande: statsrådet Romanus

Proposition om ersättning för brottsskador

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till brottskadelag.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har i inledningen till sitt yttrande uttalat viss tvekan om det lämpliga i att utfärda de nya reglerna om brottskadeersättning i form av lag. Enligt lagrådet kan lagformen kan leda till missförstånd angående reglernas rättsliga innebörd.

Som jag har sagt i remissprotokollet lämnar regeringsformen i ett fall som det föreliggande, där det rör sig om offentlighetsrättsliga bestämmelser till förmån för enskilda, valet fritt mellan att ta upp reglerna i lag eller förordning. Avgörande för valet blir i första hand om regleringen har så allmänt intresse att den även till sin närmare utformning bör prövas närmare av riksdagen. Enligt min mening är bestämmelserna om ersättning av allmänna medel till brottsoffer av sådan betydelse att ett lagbeslut är motiverat.

Som lagrådet självt påpekar inverkar det inte på reglernas rättsliga innebörd huruvida de ges i form av lag eller i annan ordning. I lagens inledande paragraf sägs att ersättningen skall utgå av statsmedel. Av lagen framgår vidare att det ankommer på förvaltningsmyndighet – i allmänhet brottskadenämnden – att pröva ärende om brottskadeersättning, och det föreskrivs att talan mot brottskadenämndens beslut inte får föras. Med hänsyn till dessa och övriga omständigheter kan jag inte för min del se någon risk för att lagformen skulle

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 9 februari 1978.

leda allmänheten till slutsatsen, att anspråk på brottskadeersättning är civilrättsligt grundat, eller annars medföra missförstånd om regleringens rättsliga innebörd.

1-4 §§

Lagrådet förordar att bestämmelserna i dessa paragrafer delvis ges en annan redaktionell utformning än enligt remissprotokollet. I syfte att förekomma missförstånd om lagens innebörd vill lagrådet sålunda att den inledande bestämmelsen formuleras om. Enligt lagrådets mening är det vidare lämpligare att ange den geografiska avgränsningen för resp. skadetyp i den paragraf som behandlar just sådan skada och att därefter ta upp den generella undantagsbestämmelsen i en särskild paragraf.

För egen del finner jag inte tillräckliga skäl för att omarbete bestämmelserna i enlighet med lagrådets förslag. Som jag nyss har sagt anser jag inte att det finns någon risk för missförstånd om lagens innebörd. Enligt min mening blir vidare de centrala föreskrifterna om villkoren för ersättning i olika fall mera lättlästa om de inte tyngs genom bestämmingar av den geografiska tillämpningen. Jag förordar alltså att den i remissprotokollet upptagna dispositionen behålls. I enlighet med lagrådets förslag bör dock 2-4 §§ få den gemensamma rubriken Förutsättningar för brottskadeersättning.

I anslutning till den allmänna regel om undantag från lagens tillämpningsområde som i remissprotokollet har tagits upp i 1 § andra stycket sista meningen uttalar lagrådet tvekan till tanken att ett skadefall ställs utanför tillämpningen därför att den skadelidande har flyttat utomlands när ersättningsfrågan prövas. Vill man att hänsyn skall kunna tas även till omständigheter som har inträffat efter brottet anser lagrådet att man i vart fall bör formulera om lagtexten.

Enligt min mening bör man normalt inte ta hänsyn till omständighet som har inträffat efter brottet i fall då brottet har begåtts i Sverige. Däremot bör en sådan omständighet undantagsvis kunna medföra att brottskadeersättning som den skadade enligt huvudregeln är berättigad till inte utgår när brottet har begåtts utomlands. Som exempel har i remissprotokollet nämnts att en utländsk medborgare skadas utomlands medan han har sitt hemvist i Sverige men åter är bosatt i hemlandet när ersättningsfrågan prövas. I ett sådant fall saknas normalt de skäl av social art som bär upp bestämmelsen om ersättning av svenska statsmedel för brott som har begåtts utomlands.

Jag kan emellertid hålla med lagrådet om att undantagsbestämmelsen har fått en mindre tillfredsställande lydelse i remissprotokollet. Jag föreslår därför att bestämmelsen får den formuleringen att lagen inte skall tillämpas om brottet och den skadelidande har så ringa anknytning till Sverige att det inte är rimligt att skadan ersätts av svenska statsmedel (jfr 4 § enligt lagrådets förslag).

I övrigt förordar jag med beaktande av vad lagrådet har föreslagit vissa formella jämkningar i paragraferna.

5 §

Lagrådet har utförligt uppehållit sig vid bestämmelsen i paragrafens andra stycke om möjligheten att fastställa brottsskadeersättning i form av livränta. Enligt lagrådet kan det ifrågasättas om statsfinansiella skäl gör det nödvändigt att på denna punkt avvika från de principer som gäller inom skadeståndsrätten.

För egen del vill jag till en början erinra om att livränta hittills inte torde ha kommit i fråga vid tillämpningen av brottsskade- och rymlingsanslagen. I enlighet med brottsskadeutredningens förslag har jag emellertid i remissprotokollet förordat att brottsskadeersättning i regel skall utgå i form av livränta när ersättningen fyller ett väsentligt behov för den skadelidandes försörjning (jfr prop. 1975:12 s. 114). Jag har därutöver förordat att livränta skall kunna utgå när ersättningen är av väsentlig betydelse för den skadades framtida vård. Detta innebär att livränta kan utgå i alla fall som är betydelsefulla från social synpunkt. För dessa fall kan också enligt 10 § ersättning utges med ett sammanlagt belopp som väsentligt överstiger den beloppsgräns som annars gäller för ersättning vid personskada.

Frågan huruvida ersättning för personskada skall kunna utgå i form av livränta också i andra fall än de som socialt sett är särskilt ömmande bör, som jag har sagt i remissprotokollet, ses mot bakgrund av reglerna i 10 § om begränsning av ersättningsnivån. Om man i enlighet med dessa regler tillåter högre sammanlagd ersättning när livränta utgår än när skadan ersätts med ett engångsbelopp, riskerar man att den skadelidande begär livränta även i fall då han skulle ha föredragit ett engångsbelopp när det gäller skadestånd.

Lagrådet synes utgå från att brottsskadenämnden redan med tillämpning av gällande skadeståndsrättsliga principer skulle kunna regelmässigt motsätta sig den skadelidandes begäran om livränta i fall då ersättningen inte är av väsentlig betydelse för hans försörjning. Av förarbetena till 1975 års ändringar i skadeståndslagen framgår emellertid att valet mellan livränta och engångsbelopp i dessa fall i stor utsträckning blir beroende av den skadelidandes egen inställning (se prop. 1975:12 s. 114 f och 167). Och eftersom det i fråga om brottsskadeersättning inte finns någon skadeståndsskyldig vars intressen skall vägas mot den skadelidandes, skulle möjligheterna att på detta område frångå den skadelidandes önskemål bli ännu mer begränsade än inom skadeståndsrätten.

Det finns alltså risk för att staten utan den angivna bestämmelsen i 5 § andra stycket skulle behöva ge livränta i åtskilliga fall då ersättningen saknar väsentlig betydelse för den skadelidandes framtida vård eller försörjning. Det är vidare troligt att den sammanlagda ersättningen i en del av dessa fall skulle komma att överstiga taket för engångsbelopp enligt 10 §. Även i övrigt torde livränta generellt sett bli kostsammare än engångsbelopp, bl. a. därför att livränta drar med sig administrationsutgifter under en längre tid. Risken för kostnadsökning är enligt min mening så pass stor att jag anser mig böra

vidhålla ståndpunkten att brottskadeersättning inte bör kunna utgå i form av livränta i annat fall än då det framstår som särskilt angeläget att gottgörelsen till den skadelidande utges i denna form.

Andra stycket i 5 § bör alltså behållas. Paragrafen bör, frånsett mindre redaktionella jämkningar, få samma utformning som i det remitterade förslaget.

6 §

Lagrådet anser att bestämmelsen i denna paragraf om avräkning av skadestånd som har betalats eller kan beräknas bli betalt till den skadelidande bör slås samman med bestämmelserna i 7 § om avräkning av försäkringsförmåner och annan ersättning som den skadelidande har rätt till på grund av skadan. Enligt min mening är detta emellertid mindre lämpligt. Förutsättningarna för avräkning är nämligen inte helt desamma i de båda fallen. Från pedagogisk synpunkt synes det vidare vara av värde att genom en särskild bestämmelse ge uttryck åt principen att staten ersätter endast brottskador som den skadelidande inte kan få kompensation för i form av skadestånd från den brottslige skadevållaren.

Jag anser alltså att 6 § bör ha det innehåll som har föreslagits i remissprotokollet. Paragrafen bör dock förtydligas något.

7 §

Som lagrådet har framhållit skall brottskadeersättning fastställas särskilt för varje skadeföljd. Detta följer av hänvisningen i 5 § till 5 kap. 1 och 2 §§ skadeståndslagen i fråga om personskada och 5 kap. 7 § samma lag beträffande sakskada. Men det hindrar inte att man, som jag har förordat i remissprotokollet, samtidigt gör en jämförelse mellan skadans totala belopp och summan av de olika förmåner som den skadelidande har rätt till på grund av skadan och låter brottskadeersättningen, tagen som helhet, bli beroende av hur den jämförelsen utfaller. Innebörden av detta är att ett belopp som inte går att avräkna på den skadeföljd till vilken det hänförs får avräknas vid bestämmande av ersättningen för annan skadeföljd. För att det skall tydligt framgå att en sådan avräkning är möjlig bör paragrafen omformuleras något.

Frågan hur avräkningen närmare skall utföras i dessa fall kan enligt min mening överlämnas till brottskadenämnden. Samma problem kan f. ö. uppkomma när avräkning skall göras för skadestånd som skadevållaren har betalat eller kan antas ha förmåga att betala. Frågan torde huvudsakligen få betydelse från skattesynpunkt.

Jag ansluter mig till vad lagrådet har anfört om att ersättning som motsvarar ett sparande från den skadelidandes sida bör helt hållas utanför

avräkningen. Undantaget för sådan ersättning bör alltså formuleras på ett något annat sätt än i det remitterade förslaget.

I redaktionellt avseende har lagrådet förordat att reglerna om avräkning av försäkringsförmåner vid såväl personskada som sakskada och ren förmögenhetsskada förs samman till ett enda stycke och att undantaget för ersättning som kan anses motsvara ett sparande därefter tas upp i ett andra stycke. Enligt min mening är det emellertid från systematisk synpunkt lämpligare att avräkningsreglerna för personskada resp. för sakskada och ren förmögenhetsskada tas upp var för sig i skilda stycken. Vidare bör undantaget i fråga om ersättning som motsvarar sparande, liksom hänvisningen till 5 kap. 3 § skadeståndslagen, hänföras endast till den skadeföljd som kan bli aktuell, dvs. personskada. Jag finner alltså inte skäl att göra en sådan omdisposition av paragrafen som lagrådet har förordat.

Jag kan däremot tillstyrka lagrådets förslag att bestämmelserna i andra stycket om s. k. självförsäkring och försummelse att hålla vedertagen försäkring skall brytas ut ur paragrafen och bilda en egen paragraf, 8 §. Detta föranleder att 8-16 §§ i det remitterade förslaget förskjuts ett steg och alltså i stället betecknas 9-17 §§. Jag biträder också i huvudsak lagrådets förslag till formulering av den nya 8 §.

8 §¹

Lagrådets förslag till en annan systematisk uppbyggnad av paragrafen kan jag i huvudsak godta. Som jag har sagt i remissprotokollet bör emellertid jämkning på grund av den skadelidandes underlåtenhet att vidta sedvanliga försiktighetsåtgärder kunna ske endast vid sakskada eller ren förmögenhetsskada. Detta bör enligt min mening komma till klart uttryck i lagtexten.

9 §²

Vad lagrådet har anfört i fråga om undantaget i andra stycket från bestämmelsen om avdrag för självrisk föranleder mig inte att frångå den ståndpunkt som jag har intagit i remissprotokollet.

Som lagrådet har anfört bör självriskavdragets storlek bestämmas med ledning av de självriskbelopp som tillämpas vid konsumentförsäkring. Begreppet konsumentförsäkring torde emellertid inte ensamt ge tillräcklig anvisning om vilka försäkringar som skall beaktas. Jag förordar därför att hänvisningen i första stycket får avse "konsumentförsäkring som innefattar skydd mot skada till följd av brott".

Enligt lagrådet bör självrisken räknas av först sedan den slutliga brottskadeersättningens storlek har blivit bestämd. Lagrådet förordar i detta syfte

¹ 8 § i det remitterade förslaget svarar mot 9 § i propositionsförslaget.

² 9 § i det remitterade förslaget svarar mot 10 § i propositionsförslaget.

att paragrafen byter plats med 10 §. Enligt min mening ter det sig emellertid främmande att dra av ett självriskbelopp i fall då ersättningen redan har begränsats med stöd av 10 §. Jag finner därför inte skäl att placera om de båda paragraferna.

Utöver vad jag har sagt i det föregående bör en mindre jämkning göras i lagtexten.

10 §¹

Vad lagrådet har föreslagit i fråga om denna paragraf bör i huvudsak godtas. Jag anser det dock obehövt att i lagtexten framhäva att begränsningen av det årliga livräntebeloppet gäller vare sig fråga är om en eller flera livräntor till samma person.

12 §²

Med anledning av vad lagrådet har yttrat angående möjligheten att delegera beslutanderätt till brottsskadenämndens ordförande eller vice ordförande eller till tjänsteman vid nämnden föreslår jag att delegationsbefogenheten uttryckligen begränsas till att avse ärende som inte är av principiell betydelse eller annars av större vikt.

Ordalydelsen i paragrafen bör vidare jämkas något.

14 §³

Vad lagrådet har anfört i anslutning till denna paragraf föranleder mig inte att ändra den ståndpunkt som jag har intagit i remissprotokollet. Paragrafen bör alltså behållas.

Övriga paragrafer

Utöver vad jag har föreslagit i det föregående bör några redaktionella jämkningar göras i lagtexten.

Övergångsbestämmelserna

Enligt lagrådets mening är det lämpligt att övergångsbestämmelserna tas upp i särskild förordning. Jag kan ansluta mig till detta. Övergångsbestämmelserna bör därför utgå ur lagen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga det av lagrådet granskade förslaget med vidtagna ändringar.

¹ 10 § i det remitterade förslaget svarar mot 11 § i propositionsförslaget.

² 12 § i det remitterade förslaget svarar mot 13 § i propositionsförslaget.

³ 14 § i det remitterade förslaget svarar mot 15 § i propositionsförslaget.

2 Anslagsfrågor för budgetåret 1978/79

Driftbudgeten

Andra huvudtiteln

G 7 *Brottsskadenämnden*

Nytt anslag (förslag) 780 000 kr.

För beredning av ärenden om ersättning för brottsskador åtgår f. n. i justitiedepartementet och socialstyrelsen sammanlagt ca fem tjänster som handläggare och tre tjänster som biträde, varav en halvtidstjänst. Kostnaderna för handläggning av dessa ärenden täcks av medel som anvisas under andra huvudtiteln A 2. Justitiedepartementet, och femte huvudtiteln E 1, Socialstyrelsen.

Som framgår av vad jag har yttrat i avsnitt 2.12 i den allmänna motiveringen i remissprotokollet bör brottsskadenämnden biträddas av ett kansli. Jag räknar tills vidare med att samma antal tjänster som i dag disponeras för beredning av brottsskadeärenden behövs på det nya kansliet.

Jag beräknar medelsbehovet för budgetåret 1978/79 till 780 000 kr. Beloppet är avsett att täcka, förutom lönekostnader, utgifter för lokalkostnader, reseersättningar, arvoden till brottsskadenämndens ledamöter, expenser, däri inräknat medel för information, samt vissa andra omkostnader.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att en brottsskadenämnd med de uppgifter jag angett inrättas den 1 oktober 1978,
2. till *Brottsskadenämnden* för budgetåret 1978/79 anvisa ett förslagsanslag av 780 000 kr.

G 8 *Ersättning för skador på grund av brott*

Nytt anslag (förslag) 2 000 000 kr.

I 1978 års budgetproposition har för budgetåret 1978/79 dels under anslaget G 1. Ersättning för personskador på grund av brott (prop. 1977/78:100 bil. 5, s. 121) beräknats ett förslagsanslag av 1 milj. kr., dels under anslaget I 4. Ersättningar för skador vållade av vissa rymlingar m. fl. på socialdepartementets huvudtitel (prop. 1977/78:100 bil. 8, s. 187) beräknats ett förslagsanslag av 1,2 milj. kr. Riksdagen har beslutat anvisa de medel som har begärts under anslaget G 1 på justitiedepartementets huvudtitel (JuU 1977/78:19, rskr 124), medan beslut i fråga om anslaget I 4 på socialdepartementets huvudtitel ännu inte föreligger.

I likhet med brottsskadeutredningen beräknar jag att medelsbehovet för brottsskadeersättningar till följd av föreliggande förslag ökar med ca 800 000

kr. under det första året som reformen är i kraft. Fr. o. m. ikraftträdandet den 1 oktober 1978 bör alla ersättningar anvisas under ett nytt anslag under justitiedepartementets huvudtitel benämnt Ersättning för skador på grund av brott. Jag beräknar att medelsbehovet från den 1 oktober 1978 och budgetåret ut blir ca 2 milj. kr. Medel som har begärts på nu gällande anslag för ersättning vid brottskador men som ej har utnyttjats den 1 oktober 1978 bör tillföras budgetutjämningsfonden.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Ersättning för skador på grund av brott* anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 att disponeras från och med den 1 oktober 1978.

3 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens förslag till brottskadelag	2
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 9 februari 1978.	6
1 Inledning	6
2 Allmän motivering	7
2.1 Allmänna utgångspunkter	7
2.2 Det geografiska tillämpningsområdet	11
2.3 Brottskadeersättning för personskada	13
2.4 Brottskadeersättning för sakskada och ren förmögenhets- skada i allmänhet	15
2.5 Brottskadeersättning för sakskada och ren förmögenhets- skada i samband med rymning	16
2.6 Avräkning av skadestånd och andra förmåner	20
2.7 Jämkning på grund av den skadelidandes beteende	24
2.8 Självrisk	26
2.9 Ersättningsform	28
2.10 Ersättningsnivån	29
2.11 Återkrav av brottskadeersättning	31
2.12 Administrationen av det nya ersättningssystemet	33
2.12.1 Beslutande organ	33
2.12.2 Delegation av beslutanderätten	34
2.12.3 Kostnadsersättning	36
2.13 Ikraftträdande m. m.	37
3 Upprättat lagförslag	37
4 Specialmotivering	37
5 Hemställan	57
6 Beslut	57
Bilagor	58
1 Sammanfattning av utredningens överväganden	58
2 Utredningens lagförslag	62
3 Sammanställning av remissyttrandena	65
4 Det remitterade lagförslaget	87
Utdrag av lagrådets protokoll den 28 februari 1978	91
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 2 mars 1978 ...	105

